

2015-2016
SOSYAL BİLGİLER
7. SINIF
KAZANIMLARA UYGUN DERS NOTLARI

Metin ÖZDAMARLAR
Sosyal Bilgiler Öğretmeni

1.ÜNİTE

İLETİŞİM VE İNSAN İLİŞKİLERİ

KAVRAM BİLGİSİ

Kişilik: Bir kişiye özgü belirgin özellik.

Empati: Birinin yerine kendimizi koyarak olaylara onun gözüyle bakma.

Jest ve Mimik: El, kol ve yüz hareketleri.

İLETİŞİM BİR SANATTIR

Kazanımlar:

1. *İletişimi, olumlu olumsuz etkileyen tutum ve davranışları fark ederek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.*

2. *İnsanlar arasında kurulan olumlu ilişkilerde iletişimin önemini fark eder.*

İletişim, bireylerin karşılıklı bilgi, duygu ve düşüncelerini paylaşmasıdır. Karşımızdaki kişi bizden ne kadar farklı olursa olsun sağlıklı ve olumlu iletişim kurabilmek için;

*Önyargısız olmalı,

*Olumlu yaklaşmalı ve nazik olmalı,

***Empati** kurmalı,

* **“Ben Dili”** kullanmalı,

BEN DİLİ	SEN DİLİ
*“Ben” ile başlar “Ben” ile biter.	*“Sen” ile başlar “Sen” ile biter.
*Bireyin duygularını ifade eder.	*Yargılar, suçlar, eleştirir
*Bireyin davranışlarını hedef alır.	*Bireyin kişiliğini hedef alır.
ÖRNEK: Derslerine çalışman gerektiğini düşünüyorum.	ÖRNEK: Derslerine hiç çalışmıyorsun!

*Karşımızdakini saygı duymalı, önemsemeli, cesaretlendirmeli,

*Söylediklerini can kulağıyla, **dikkatle dinlemeli**,

***Jest ve mimiklere** dikkat etmeli,

*Düşüncelerimizi açıkça söylemeli,

*Karşımızdaki kişiyle göz teması kurmalı,

*Anlayışlı ve sabırlı olmalı,

*Kendimizi tam ve doğru olarak ifade etmeli,

*Emir cümlesi kullanmamalı,

*Bireysel farklılıklara dikkat etmeli,

*Karşımızdaki insana isteklerimizi kabul ettirmeye çalışmamalı,

*Karşımızdaki kişinin beden hareketlerine ve beden diline dikkat etmeliyiz.

SÖZLÜ MESAJ:

Her türlü sözle yapılan iletişim.

SÖZSÜZ MESAJ:

Jest ve mimik ile yapılan iletişim.

“Nasıl ve ne anladım?” “Kendimi nasıl hissediyorum?” “Benden ne isteniyor?” Ben ne istiyorum?” sorularına verilecek yeterince cevaplar olumlu iletişim kurma yolunda atılmış önemli bir adımdır.

Bununla birlikte aşağıdaki davranışlar iletişimi olumsuz etkiler;

- Karşımızdakini sorgulamak,
- Sürekli eleştirmek,
- Küçük görmek,
- Önemsememek,
- Dinlememek,
- Sınamak,
- Suçlamak,
- Alay etmek,
- Konuyu saptırmak,
- Ahlak dersi vermek.
- Emir vermek,
- Sözü kesmek

Etkin Dinlemek:

Araştırmacılar dikkatle dinlemenin insanlar arasında olumlu ilişkiler kurmaya yardımcı en etkili iletişim ögesi olduğunu vurgulamaktadır. İyi bir dinleyicinin özellikleri şunlardır:

- *Dikkatini karşısındaki kişiye verir.*
- *Konuşmacıyı sözünü kesmeden dinler.*
- *Konuşmacıyla göz teması kurar.*
- *Son sözü söylemek için çabalamaz.*
- *Dinlerken vereceği cevabı düşünmez.*
- *Yargılamadan, suçlamadan dinler.*
- *Konuşmacının duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışır.*
- *Dinlerken başka işle meşgul olmaz.*
- *Karşısındaki kişinin jest ve mimiklerine de dikkat eder.*
- *Konuşmacıyı anladığını ifade eden sözlü ifadeler kullanır.*
- *İletişimi devam ettirebilmek için “Nasıl davranmalıyım?” sorusunu kendisine sorar.*
- *“Hayır” demeyi bilir. Etkili reddeder. Bazen görmezden gelmenin de en etkili reddetme yolu olduğunu bilir.*

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

(BİR TUŞLA DÜNYA EVİMİZE GELDİ)

Kazanımlar:

3. İnsanlar arası etkileşimde kitle iletişim araçlarının rolünü tartışır.

Gazete, radyo, televizyon, internet gibi aynı anda milyonlarca kişiyle iletişim kurmayı sağlayan araçlara **kitle iletişim araçları** denir. Bu kitle iletişim araçları sayesinde gitmediğimiz yerleri görür, bilmediklerimizi öğreniriz. Daha birçok konuda kitle iletişim araçları hayatımıza renk katar. İnsanlar arasındaki etkileşim artar.

Kitle İletişim Araçlarının Gelişimi:

Geçmişte kitle iletişiminde duman, posta güvercinleri ve atlı haberciler kullanılıyordu. Gazetelerin basılması, telgraf ve telefonun icadı kitle iletişim araçlarını başka bir boyuta taşıdı. Yeni gelişen kitle iletişim araçlarıyla insanlar bir haberi ya da mesajı rahatça gönderiyor ve alabiliyordu. 1950 sonrası ortaya çıkan gelişmeler önce

radyo sonra TV'nin hayatımıza girmesini sağladı. TV ve gazeteyi diğer kitle iletişim araçları izlemiştir.

Kitle iletişim araçları insanlar arasındaki etkileşimi artırır. Bu kapsamda kitle iletişim araçlarının işlevleri şöyledir:

Kitle iletişim araçlarının işlevleri:

1-Eğlendirme: Spor, yarışma, film vb. programlar insanlara hoşça vakit geçirmektedirler.

2-Bilgilendirme: Kitle iletişim araçları sayesinde uluslar birbirini tanımıştır. Dünyada neler olup bittiğini daha iyi öğrenip anlamaya başlamışlardır.

3-Kamuoyu oluşturma: Kitle iletişim araçları insanları harekete geçirerek kamuoyu oluşturmada önemli bir işlev üstlenmişlerdir.

4-Bilgiyi üretme ve paylaşma: 21. yüzyılda hayatımızın her alanına giren bilgisayar TV'nin yerini almış ve iki yönlü bir iletişime olanak sağlamıştır. İnsanlar bilgisayar aracılığıyla hem bilgi üretip hem de bilgiyi yaymışlardır. İnternetle dünyanın dört bir yanıyla iletişim sağlanmıştır. İnsanlar herhangi bir konuda istedikleri kadar bilgi sahibi olma özgürlüğüne sahip olmuşlardır. Keşifleri anında izlemeye başlamışlardır.

BONUS BİLGİ

RTÜK-Radyo Televizyon Üst Kurulu

Ülkemizde TV ve Radyo yayınlarını düzenlemek ve denetlemek için 1994 yılında kurulmuştur. İzleyicileri, dinleyicileri rahatsız eden yayınlarda, kişilik haklarını ihlal, toplumun genel ahlakına, gelenek ve göreneklerine aykırı durumlarda yayın hakkında yasal yollardan uyarı, yayın durdurma ve para cezası vermektedir. Alanında uzman kişilerden oluşan 12 üyesi vardır.

Kitle iletişim araçlarına aşırı bağlanma, iletişim kopukluğu, çatışma ve kültürel yozlaşma, kötü amaçlarla kullanım ve başkalarının özel yaşamına müdahale etme gibi sorunlara yol açmakta, toplumda uyumsuz bireyler ortaya çıkmaktadır.

İLETİŞİM HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

(ÖZGÜR BASIN DEMOKRASİNİN
TEMELİDİR)

KAVRAM BİLGİSİ

Medya: 1. İletişim ortamı. 2. İletişim araçları.

Kazanımlar:

4. *Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder.*
5. *Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.*

Basın özgürlüğü = Demokrasi

Basın Özgürlüğü: İnsanların düşüncelerini, görüşlerini, gazete, dergi, kitap, radyo, televizyon vb. diğer insanlara iletme serbestliğine denir. Buna kitle iletişim özgürlüğü de denir. Farklı düşüncelerin çeşitli yollarla insanlara ulaşmasını sağlamak demokrasinin de ön koşuludur. Basın özgürlüğünün olmadığı bir demokrasi de düşünülemez. Basın özgürlüğü anayasamızla ve uluslar arası belgelerle güvence altına alınmıştır:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 22:

“Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.”

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 28:

“Basın hürdür, sansür edilemez... Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.”

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ'NE GÖRE;

“Herkes düşünce ve ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak serbestçe düşünme, hangi yoldan ve nereden olursa olsun bilgi ve görüş alma, araştırma ve yayma özgürlüğünü içerir.”

Haberleşme özgürlüğü anayasamıza göre şu durumlarda tamamen ya da kısmen durdurulabilir:

**Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi,*

**Genel sağlık ve genel ahlâkın korunması,*

**Başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması durumunda.*

İLETİŞİM HAK VE ÖZGÜRLÜKLERİ

a) **Doğru Bilgi Alma Hakkı:** Kitle iletişim araçlarının “Doğru Bilgi Verme Sorumluluğu” vatandaşların ise “Doğru Bilgi Alma Hakkı” vardır. Bu yüzden kitle iletişim araçları bilgi verirken ***doğru, temiz, özgür, ilkel ve dürüst haber*** vermelidirler. Haberi çarpıtmadan, yanıltmadan tarafsız olarak yayınlamalıdır. Kimsenin konutuna girilmemelidir. Yani ***Konut dokunulmazlığı*** ihlal edilmemelidir. Devlet, aile ve kişi sırları açıklamamalıdır. ***Atatürk ilke ve inkılâplarına bağlı kalmalıdır.***

b) **Özel Hayatın Gizliliği:** Kitle İletişim araçları ***Anayasamızın 20. Maddesi ile güvence altına alınan Özel Hayatın Gizliliğine*** saygı duymalıdır. Kimsenin gizli görüntüleri, telefon görüşmeleri, mektupları yayınlanmamalıdır. Bu durum zaten yasal olarak da suçtur.

- c) **Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü:** Basın özgürlüğü, bilim ve sanat özgürlüğü, yayın hakkı, dernek kurma özgürlüğü, toplantı ve gösteriş yürüyüşü düzenleme hakkı gibi hak ve özgürlükler de düşünceyi açıklama özgürlüğünün tamamlayıcısı niteliğindedir. Düşünce ve kanaatler basında yayınlandığında **basın özgürlüğü**, bilim ve sanat araçlarıyla açıklandığında **bilim ve sanat özgürlüğü** adını alır.
- d) **Kitle İletişim Özgürlüğü:** Kitle iletişim araçları yayınlarında suça teşvik ya da suçlulara destek verici yayın yapmamalıdır. Ulusal çıkarlara aykırı davranışların karşısında olmalıdır.
- e) **Düşünce Özgürlüğü:** Düşünce ve kanaatlerin çeşitli araç ve yollarla serbestçe açıklanması ve yayılmasıdır. Düşünce özgürlüğü sosyal gelişmenin temel koşulu, toplumun demokratik yapısının önemli göstergelerindendir. Bu özgürlük, birçok devletin anayasasında özgürlükler kapsamında güvence altına alınmıştır. **Bu özgürlük, birçok başka özgürlüğün kaynağını ve temelini oluşturmaktadır.** Serbest biçimde bilgi ve düşünceye ulaşabilme, düşünceyi açıklayabilme, başkasına iletebilme, kimseyi düşünce ve kanaatleri nedeniyle suçlamamadır.
- f) **Tekzip ve Düzeltme Hakkı:** Yayın organları, yanlış haber, resim ve bilgilerde düzeltme yapmak (**DÜZELTME/ TEKZİP HAKKI**) ve haksızlığa uğrayan kişilerin düzeltme cevaplarını (**CEVAP HAKKI**) yayınlamak zorundadır. Bunun yanında hakların ihlal edildiği durumlarda yetkili kurumlara başvurmamak bir vatandaşlık görevidir.

BONUS BİLGİ

Basın Ahlak Yasası

Ülkemizde 24 Temmuz 1960'da "Basın Ahlak Yasası" hazırlanmış ve uzun yıllar boyunca gazetelerin görünür köşelerine "Bu gazete Basın Ahlak Yasası'na uymayı taahhüt eder" diye yazılmıştır. 1980'lerin sonunda ise Türk Basın Konseyi kurulmuş ve "Meslek İlkeleri" bildirisi yayımlanmıştır. Bu ilkelerden bazıları şöyledir:

*Yayınlarda hiç kimse ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz.

*Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarının gerektirdiği durumlar dışında yayın konusu olamaz.

*Suçlu olduğu yargı kararı ile kesinleşmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez.

*Basın organları yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tekzip hakkına saygı duyarlar.

HERKESİ AYRI AYRI DİNLEMekten ZEVK ALIRIM

KAVRAM BİLGİSİ

Kamuoyu: Bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesi, halkoyu.

Kazanım:

6. Atatürk'ün iletişime verdiği öneme kanıtlar gösterir

Atatürk ve İletişim:

Atatürk diyor ki:

"Bazen hiç umulmadık adamdın, ben pek çok şeyler öğrenmişimdir. Hiçbir düşüncüyü, değersiz görmemek lazımdır. Neticede, kendi fikrimi uygulayacak bile olsam, herkesi ayrı ayrı dinlemekten zevk alırım."

Ulkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s. 469.

Atatürk, iletişime önem veren bir liderdi. Gittiği her yerde çoluk çocuk, kadın-erkek, yaşlı-genç demeden herkesle iletişim kurmuştur. Halkla kurduğu bu sağlıklı iletişim sayesinde Milli Mücadelenin kazanılmasını sağlamıştır. Yukarı sözünden de anlaşılacağı gibi Atatürk iyi bir dinleyiciydi.

Atatürk ve Kitle İletişimi:

Atatürk iletişime ve basına büyük önem vermiştir. Kurtuluş Savaşı süreci, Anadolu'da ve yurt dışında yaşayan kişilere basın aracılığıyla bildirilmiştir. Atatürk tarafından kurulan, gazeteler ve ajans şöyledir:

- a) **İrade-imillie Gazetesi:** Sivas Kongresi kararlarını duyurmak amacıyla, bu kongre sırasında çıkarılmasına karar verilmiş ve ilk sayısı, 14 Eylül 1919'da Sivas'ta çıkmıştır. İki haftada bir yayınlanıyordu. Atatürk'ün "Benim Gazetem" dediği bu gazetenin başyazılarını yazıyordu. 254 sayı yayınlanmıştır. Amacı Milli Mücadelenin haklılığını halka ve tüm dünyaya duyurulması sağlamaktı. 3 yıl yayın yapmıştır.

- b) **Hâkimiyet-imillie Gazetesi:** 10 Ocak 1920'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından Ankara'da yayınlanan bir gazetedir. Adını bizzat Atatürk koymuştur. Resmi gazete gibi devletin sözcülüğünü yapmıştır. Mustafa Kemal'in genelgeleri, beyannameleri burada yayınlanmıştır. Bu gazetenin başyazılarını "Hatip" kod adıyla Mustafa Kemal yazmıştır.

- c) **Anadolu Ajansı:** Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı yıllarında halkın doğru bilgi almasını sağlamak ve kamuoyu oluşturmak için 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı'nı kurdu. Kuruluşunda Yunus Nadi ve Halide Edip'in katkısı olmuştur. Anadolu Ajansı bu yıllarda ulusal kurtuluş savaşını destekledi, insanlara doğru haberleri ulaştırdı. Bir yandan da savaşın gidişatını olumsuz yönde kışkırtmaları engelledi. 1990'lı yıllarda özel TV'ler ve ajanslar kurulana kadar halkımızı bilgilendiren en önemli ve güvenilir kaynaktı. Türk halkını mutlu eden, sevince boğan pek çok haber A.A. tarafından verilmiştir.

BONUS BİLGİ

Ülkemizde, 7 Ekim 1920'de **Ceride-i Resmîye** yani Resmi Gazete yayına başlamıştır. 1925 yılında Telsiz ve Telgraf Hakkında Kanun çıkarılmış, 1927 yılında da Telsiz Telgraf vericileri hizmete girmiştir. 6 Mayıs 1927'de **İstanbul Radyosu**, Kasım 1927'de ise **Ankara Radyosu** yayına başlamıştır.

BONUS BİLGİ

Cumhuriyetin ilk yıllarında aynı zamanda Viyana, Paris, Londra, Newyork, Moskova gibi şehirlerle telsiz bağlantısı kurulmuştur. Temel amaç dünyadaki gelişmeleri izlemektir.

2.ÜNİTE

ÜLKEMİZDE NÜFUS

KAVRAM BİLGİSİ

Nüfus: Belirli bir tarihte ve sınırları belirli bir alanda bulunan insan sayısıdır.

YAŞADIĞIMIZ YERLER

Kazanım:

1. Görsel materyaller ve verilerden yararlanarak Türkiye’de nüfusun dağılışının neden ve sonuçlarını tartışır.

İnsanlar, tarih öncesi devirlerde doğal ortamın etkisiyle göçebe olarak yaşamışlardır. Zamanla yerleşik hayata geçerek yaşadıkları ortamın kaynaklarını kullanmaya başlamışlardır. Bazı ihtiyaçlarını karşılamak için diğer insan grupları ile ilişki kurmuşlardır. Birbirleri ile mücadelelerinde sayıca çok ve nitelikli olmanın önemi nüfus kavramını ortaya çıkarmıştır. Nüfus, günümüzde de tüm dünya ülkeleri için önemli güç kaynağı ve devamlılıklarını sağlamada gerekli bir unsurdur.

Ülkemiz nüfusunun hızla artmasıyla her geçen gün birim alana düşen insan sayısı da artmaktadır. Ülkemizin coğrafi özellikleri bölgeden bölgeye hatta aynı bölge içerisinde bile farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar, yerleşme ve nüfus dağılımını etkilemektedir. Hem kıyı kesimler ile iç kesimler arasında hem de batı ve doğu bölgeleri arasında belirgin farklar vardır. Bir yerde nüfusun az ya da çok olmasında çeşitli faktörler etkili olur. İnsan yaşamı ve çeşitli faaliyetlerine elverişli alanlar nüfus bakımından daha kalabalıkken elverişli olmayan alanlar ise daha seyrek ve az nüfusludur.

Nüfus Yoğunluğu

Bir kilometrekarede yaşayan insan sayısıdır. Ülkemiz “nüfus yoğunluğu haritası” incelediğinde nüfus yoğunluğunun düzensiz şekilde değiştiği görülür.

Nüfus yoğunluğu şu formülle hesaplanır.

$$\text{Nüfus Yoğunluğu} = \frac{\text{Yaşayan İnsan Sayısı}}{\text{Yüzölçümü}}$$

Nüfus Dağılımını Etkileyen Faktörler

Ülkemizde nüfusun dağılımını etkileyen etkenleri iki grupta inceleyebiliriz. Bunlar *doğal* ve *beşeri* etkenlerdir.

1-DOĞAL ETKENLER

a-İklim: Kıyı bölgelerimizde denizlerin iklim üzerinde ılıtıcı etkisi vardır. Genel olarak sıcaklık şartlarının daha elverişli olduğu kıyı kuşağında nüfus yoğunluğu fazladır. Buna karşılık kuraklığın etkili olduğu ve kışların sert geçtiği karasal iklim alanlarında nüfus yoğunluğu daha fazladır.

b-Yer şekilleri: Ülkemizde yüksek ve engebeli alanlarda ulaşım zor, ekonomik faaliyetler alanları kısıtlı olduğu için nüfus azdır. Buna karşın yüksekliği fazla olmayan düzlüklerde nüfus daha yoğundur.

c-Bitki Örtüsü: Gür ormanların bulunduğu alanlarda insanların yerleşmesi ve çeşitli faaliyetlerde bulunması zordur. Karadeniz Bölgesinin doğusunda ve batısında nüfusun seyrek olmasında ormanların geniş yer kaplamasının etkisi fazladır.

d-Su kaynakları: Su, yaşamın temel ihtiyaçlarından birisidir. Suyun bol olduğu yerlerde yerleşmeler ve nüfus daha yoğundur. İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde su kaynaklarının az olduğu yerlerde nüfus seyrek.

2-BEŞERİ (İNSANA DAYANAN) ETKENLER:

a-Sanayi: Sanayi tesislerinin çok olduğu yerde iş imkânları da çoktur. Bu durum sanayileşmiş alanların göç almasına neden olur. İstanbul-Kocaeli-Sakarya illerinde bulunan sanayi tesisleri bu yörenin kalabalık nüfuslu olmasına neden olmuştur.

b-Tarım: İnsanların en eski ekonomik faaliyetlerinden birisidir. İklim şartlarının da uygun olduğu, yılda birden fazla ürün alınan ve çok çeşitli ürünlerin yetiştiği kıyı ovalarımızda nüfus yoğunudur.

c-Turizm: Turizm giderek gelişen bir ekonomik faaliyettir. Hizmet sektöründe çalışanlara iş imkanı sağlar, ticareti canlandırır. Bu nedenle deniz turizminin yoğunlaştığı Akdeniz ve Ege kıyılarımızda nüfus fazladır.

d-Ulaşım: Konumu nedeniyle önemli ve işlek yolların kavşak noktalarında kurulan yerleşmeler daha hızlı gelişir. İstanbul bu durumun en güzel örneğidir. Asya ve Avrupa kıtalarını birbirine bağlayan boğazın iki yakasında kurulması kara, deniz, demir ve hava yolları ile önemli merkezlere bağlı olması kentin gelişimini hızlandırmıştır. Ayrıca deniz kenarında yer alan Mersin, Antalya, İzmir, Samsun, Trabzon gibi kentlerimizin iç kesimlerle kara ve demir yolu bağlantısı vardır. Bu kentlerin gelişmelerinde ve nüfuslarının artmasında kara ve demir yollarının önemi büyüktür.

e-Yer altı kaynakları: İşletmeye açılan maden yatakları ve enerji kaynaklarının bulunduğu yerlerden iş imkânları oluşur. Bu durum nüfusu artırır. Ülkemizde Zonguldak(kömür), Manisa (linyit), Batman(petrol) gibi kentlerin gelişmesinde enerji kaynakları zenginliği etkili olmuştur.

f-Sosyal ve kültürel etkenler: Üniversite ve diğer eğitim kurumları, sinema, tiyatro gibi kültürel faaliyetler, spor, sergi fuar organizasyonları ile hastaneler nüfusu artıran diğer etkenlerdir. Büyük kentlerimiz bu etkinliklerin yapıldığı yerlerdir. Kalabalık nüfusları ile ticaretin canlı olduğu bu merkezlerin gelişmesinde, sosyal ve kültürel faaliyetler önemli rol oynamaktadır.

İSTANBUL

13 milyonu aşan nüfusu ile nüfus sayısında ve yoğunluğunda ilk sıradadır. Coğrafi konumu ve tarihi geçmişi gelişimini sağlamıştır. Boğazları kentin önemini artırmıştır. Ayrıca çok önemli bir turizm merkezidir. Sanayi ve ticaretin de çok geliştiği İstanbul yoğun olarak göç almaktadır.

ARDAHAN

Nüfus bakımından 79. Sıradadır. Yer şekilleri yüksek ve engebelidir. Ekonomisi ve tarım ve hayvancılığa dayanır. Ekonomik faaliyetler kısıtlı olduğu iş imkanları az olduğu için göç verir. Nüfusu azalır. Sanayi tesisleri küçük kapaselidir.

BAYBURT

Nüfus bakımından 81. Sıradadır. Yer şekilleri yüksek ve engebelidir. Ekonomisi ve tarım ve hayvancılığa dayanır. Ekonomik faaliyetler kısıtlı olduğu için göç verir. Nüfusu azalır.

İZMİR

Ülkemizin nüfus bakımından 3. Büyük ilidir. Demir ve karayolu ile iç bölgelere bağlıdır. İzmir limanı İstanbul'dan sonra ülkemizin 2. Büyük limanıdır. Dış ticaretimizde önemli bir yeri vardır. İzmir'in turizm, kültür, ticaret ve sanayi özellikleri nüfusun hızla artmasını sağlamıştır.

ANKARA

Nüfus bakımından 2. Büyük ilimizdir. Başkent olduğu ilk yıllarda ekonomisi tarıma dayanan Ankara'nın yönetim merkezi olmasıyla birlikte nüfusu hızla artmıştır. İdari fonksiyonun yanı sıra eğitim ve kültür şehri olan Ankara'da ticaret ve sanayide gelişmiştir.

ADANA

Nüfus bakımından 5. Büyük ilimizdir. Akdeniz ikliminin görülmesi ve ülkemizin en verimli ovalarından sayılan Çukurova'nın burada bulunması nüfusunu artırmıştır. Sanayi, ticaret, tarım ve kültürel faaliyetlerin yoğun olduğu Adana, sürekli göç almaktadır.

TUNCELİ

Nüfus bakımından Türkiye'de 80. Sıradadır. Arazisi yüksek ve engebelidir. Tarım alanları azdır. Ekonomisi hayvancılığa dayanır. Sanayi kuruluşu yoktur. Ülkemizin nüfus yoğunluğu en az ilidir.

TÜRKİYE ÖZELLİKLERİ

NÜFUSUNUN

KAVRAM BİLGİSİ

Şehirleşme: Özellikle sanayinin gelişmesi sonucu nüfusun şehirlerde toplanması ve şehir alanlarının genişlemesi süreci.

Kazanım:

2. Tablo ve grafiklerden yararlanarak, ülkemiz nüfusunun özellikleri ile ilgili verileri yorumlar.

Ülkeler, 20. yüzyılın ortalarına kadar dünyada güçlü olmak için nüfus sayılarının fazlalığını yeterli ve gerekli görüyorlardı. Ancak günümüzde nüfusun sayısal fazlalığından çok nitelikleri üzerinde durulmaktadır. Bu nedenle ülkeler, sınırları içinde ne kadar insan yaşadığını ve bu insanların ne gibi özelliklere sahip olduğunu tespit etmeye ihtiyaç duyarlar.

Bir ülkede yaşayan insan sayısı çok çeşitli amaçlar için tespit edilir. **Tarihte özellikle asker alınacak ve vergi verecek nüfusu belirlemek için nüfus miktarı bilinmek isteniyordu.** Bu amaçla Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı **II. Mahmut döneminde 1831 yılında yapılmıştı. Bu sayımda vergi kayıtlarının tutulduğu TAHRİR defterlerinden yararlanılmıştı.**

Günümüzde nüfus sayımları neden yapılır?

Günümüzde;

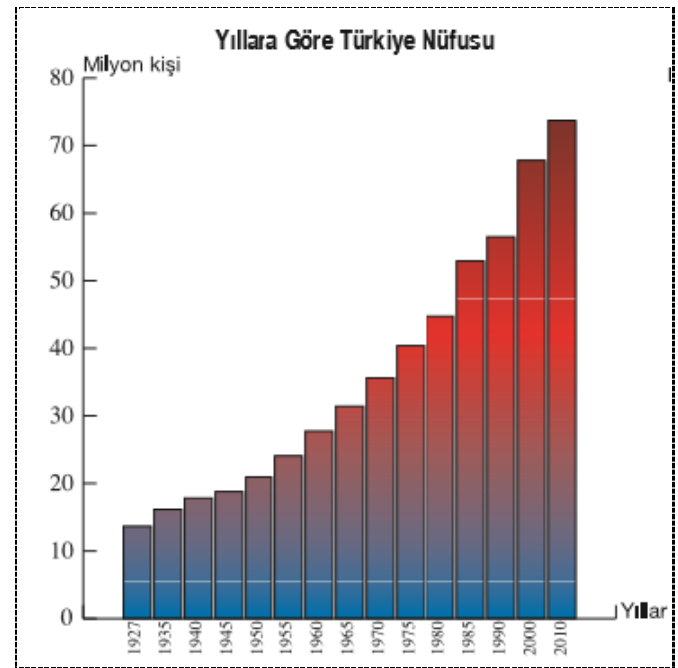
- 1- Asker sayısını belirlemek,
- 2- Vergi verecek kişi sayısını belirlemek,
- 3- **Nüfusun sayısı, artışı-azalışı, kır-kent nüfusu, çalışma durumu, gelir düzeyi, doğum ve ölüm oranları, eğitim durumu, yaş ve cinsiyet gibi özellikleri tespit etmek için nüfus sayımı yapılmaktadır. Çünkü ülke kalkınma planlarının yapılması ve uygulanabilmesi için ülke nüfusunun hangi özelliklere sahip olduğunun bilinmesi gereklidir.**

A-Nüfus Sayımları ve Nüfus Artışı

Ülkemizde Cumhuriyet ilanından sonra ilk nüfus sayımı **1927** yılında yapılmıştır. Daha sonraki nüfus

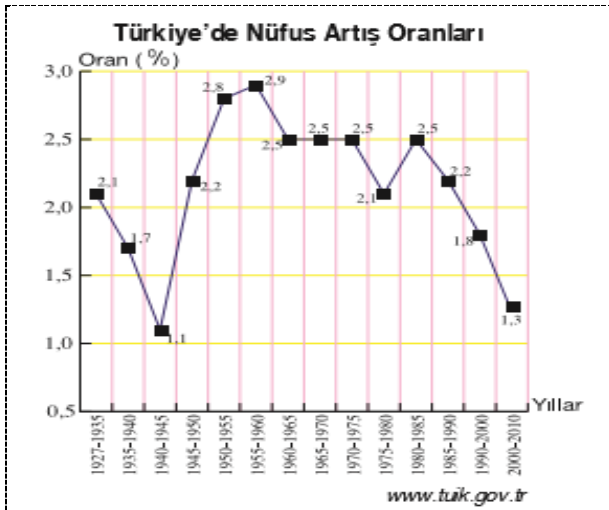
sayımı **1935'te** ve bundan sonra **sonu sıfır ve beş ile biten yıllarda** yapılmıştır. **1990 yılından sonra 10 yılda bir sayım yapılması kararlaştırılmıştır.** Ancak ihtiyaca bağlı olarak 1997 yılında ara sayım, **2000 yılında son kez genel sayım yapılmıştır.** 2007 yılından itibaren de **Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne (ADNKS)** geçilmiştir. Artık nüfusumuzun özellikleri TC Kimlik Numarası ile elektronik ortamda tespit edilmektedir.

Ülkemizin 1927 yılından 2010 yılına kadar Türkiye Nüfus miktarını gösteren grafik şöyledir:

Bir ülke nüfusunun artmasında veya azalmasında doğumlar ve ölümler belirleyici rol oynar. Eğer bir ülkede doğumlar ve ölümler fazla olursa **nüfus artar.** Bu doğal nüfus artışıdır. Göçler de nüfusun artmasına veya azalmasına neden olur. Nüfus artışında kadın başına düşen doğum sayısı yani doğurganlık önemlidir. Doğurganlık arttıkça nüfus artış hızı da artar. Geri kalmış toplumlarda doğurganlık yüksektir. Eğitim düzeyi yüksek ve gelişmiş toplumlarda doğurganlık daha azdır. Ülkemizde kır ve şehir yerleşmeleri arasında doğurganlık oranları farklıdır. Şehirde yaşayan kadın, çalışma hayatının içindedir. Çalışarak çocuk büyütmenin zorlukları nedeniyle az çocuk yapma eğilimindedir. Köylerde ise insan gücüne dayalı ekonomik faaliyetler yaygın olduğu için fazla çocuk yapma isteği ön plana çıkar.

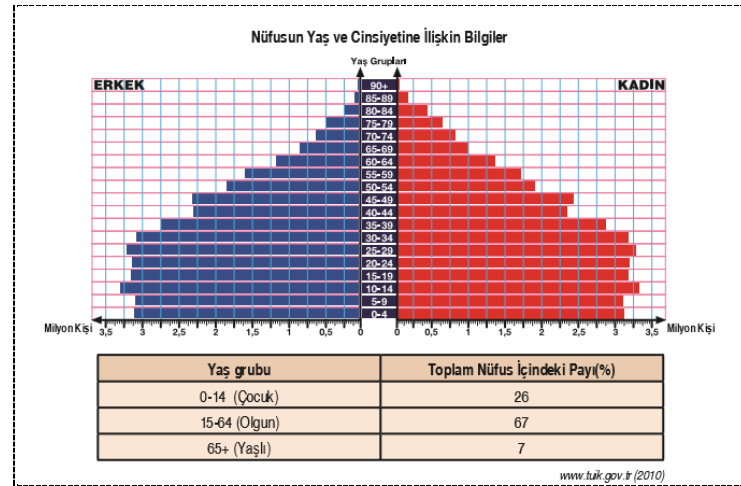
İlk sayımdan günümüze kadar nüfusumuz devamlı artmıştır. Aşağıdaki grafik ve tabloda görüldüğü gibi artış miktarı değişik nedenlerle değişikliğe uğramıştır.

Dönemi	Önceki Döneme Göre Durumu	Nedenler
1935-1945	azalma	İkinci Dünya Savaşı
1950-1960	artma	Ekonomik yatırımlar
1960-1975	azalma	Yurt dışına işçi göçleri
1975-1980	azalma	Ülke içi sosyal sorunlar
1980-1990	artma	Sağlık hizmetleri ve ekonomik yatırımlar
1990 Sonrası	azalma	Nüfus ve aile planlaması çalışmaları ve eğitim seviyesinin yükselmesi

B-Türkiye’de Nüfusun Yaş ve Cinsiyeti’ne Göre Bilgiler

Ülkeler için nüfus özelliklerini bilmek birçok bakımdan önemlidir. Özellikle geleceğe yönelik planlamaların yapılmasında, nüfusun cinsiyete göre yaş dağılışı bilinmelidir. Çünkü farklı yaş ve cinsiyette olanların istek ve ihtiyaçları, potansiyelleri birbirinden farklıdır. Örneğin, bir yerde yaşayan nüfusun çoğunluğu çocuk yaşta ise orada yapılacak yatırım planları ile nüfusun çoğunluğunun gençlerden veya yaşlılardan oluştuğu yer için yapılacak yatırım planları farklı olacaktır. Çocukların çoğunlukta olduğu yere öncelikle okul ve oyun alanı, gençlerin çoğunlukta olduğu yere ise öncelikle yüksek okul, iş imkânı sağlayan yerlerin veya spor tesislerinin, yaşlıların olduğu yere ise huzurevi veya dinlenme alanlarının yapımına öncelik verilir. Bir ülkenin iş gücü miktarı da nüfusun yaş yapısıyla doğrudan ilgilidir. Yaş ve cinsiyete göre nüfus sayısı nüfus piramidi adı verilen grafiklerle gösterilir. *Nüfus piramitlerinin yorumlanmasıyla önemli bilgiler elde edilir.* Ülkemizin nüfus piramidi şöyledir:

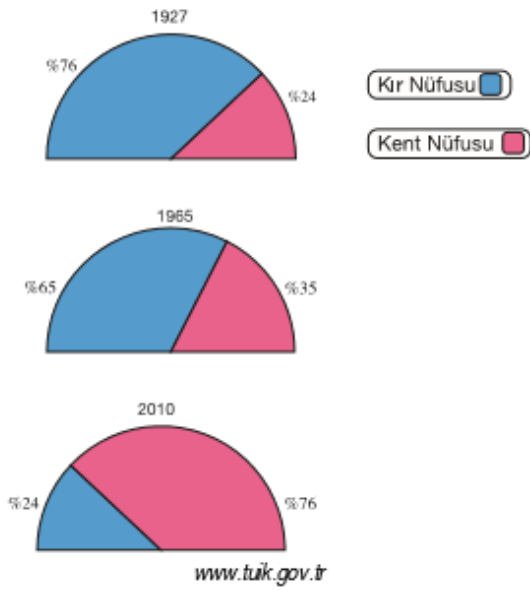
Nüfus piramidi ve tablo incelendiğinde

- Türkiye’de kadın ve erkek nüfus miktarlarının birbirine yakın olduğu,
- Nüfus piramidinin taban kısmının geniş olmasından dolayı Türkiye’de doğurganlığın yüksek olduğu,
- En fazla nüfusun kadın ve erkeklerde 10-14 yaş grubunda toplandığı,
- Nüfusumuzun yarıdan fazlasının 30 yaşından küçük olduğu,
- Yaşlı nüfus oranının düşük olduğu,
- Türkiye nüfusunun genç ve dinamik bir yapıya sahip olduğu görülür.

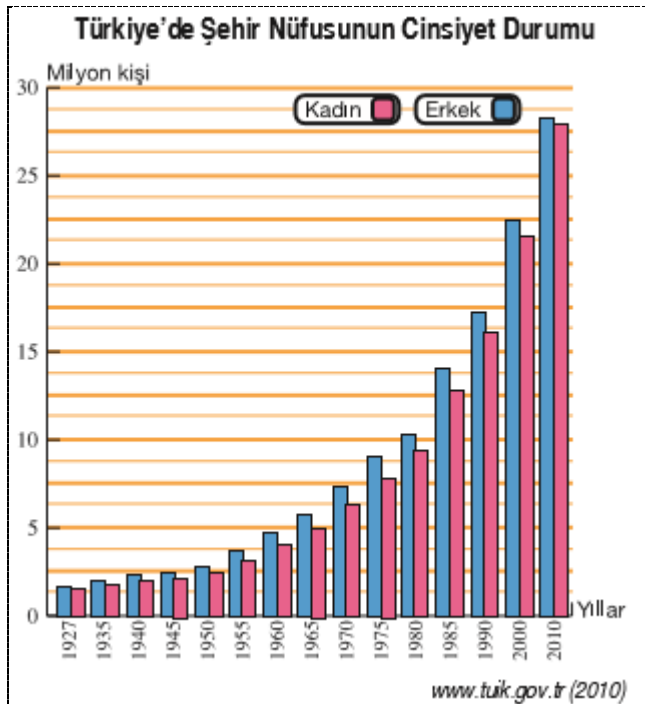
C-Kır ve Kent Nüfusu

Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızlı bir şehirleşme hareketi yaşanmaktadır. Cumhuriyetin ilan edildiği ilk yıllarda nüfusumuzun çoğu kırsal kesimde yaşamaktaydı. Günümüzde 1950’li yıllardan itibaren kent nüfusunda belirgin bir artış olmuştur. 1985 yılında ise ilk kez kent nüfusu, kır nüfusu oranını geçmiştir. 2010 yılında ise ilk sayım sonuçlarındaki kır ve kent nüfusu oranları yer değiştirmiştir.

Yıllara Göre Türkiye’de Kır ve Şehir Nüfusları

Şehirlerdeki nüfus artışı doğal artıştan çok göçlerle olmaktadır. **Kırsal kesimde özellikle tarımda makineleşme, ekilebilir arazilerin miras yoluyla parçalanması işsizliğe neden olmuştur.** Kentlerin sahip olduğu geniş imkânlar, köyden kente göçü hızlandırmış, büyük kentler çok göç almıştır. Şehirleşme ülkemizin her yerinde aynı hızda olmamaktadır. Bölgelere göre kent nüfusunun dağılışı değerlendirildiğinde, en çok kentli nüfusun Marmara Bölgesinde bulunduğu görülür. Bölgede kentli nüfusun fazlalığının temel nedeni sanayi faaliyetlerinin yoğun olmasıdır. Şehir nüfusunun cinsiyet özelliklerini gösteren grafik şöyledir:

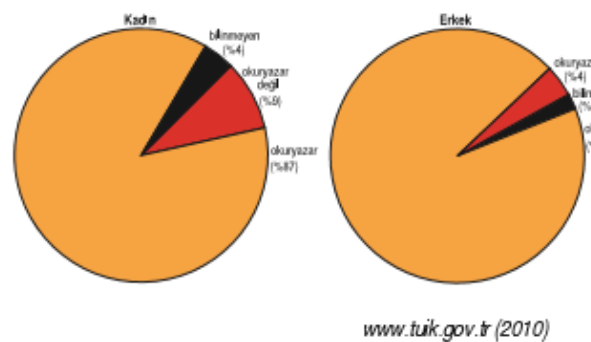
D-Nüfusun Eğitim Durumu

Nüfusun önemli özelliklerinden biri de eğitim durumudur. **Bir ülkede her alanda eğitilmiş insan sayısının fazlalığı o ülke için önemli bir güç kaynağıdır.** Bu nedenle ülkeler, insanların eğitime önemli miktarda kaynak ayırarak yatırım yaparlar. Gelişmiş ülkelerde nüfusun tamamına yakını okuma yazma bilir ve yükseköğrenim görenlerin oranı da fazladır. Bu ülkelerde eğitim için ayrılan kaynak büyüktür.

Türkiye’de, Cumhuriyetin ilanından sonra eğitim görmüş insan sayısını artırmak amacıyla hızla yatırım yapılmıştır. O yıllarda okuryazar oranı çok düşüktü. Yeni alfabenin kabulü ile 1928 yılında okuma yazma seferberliği başlatılmıştır. Daha sonraki yıllarda ise eğitim alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze, nüfusumuzun okuryazarlık oranı artmış ve eğitim seviyesi yükselmiştir.

Günümüzde zorunlu eğitim süresi dört yıl ilkökul, dört yıl ortaokul ve dört yıl lise eğitimi olmak üzere toplam 12 yıldır. Ülkelerin gelişmesinde ve dünya ülkeleri arasında ön sıralarda yer alması iyi yetişmiş vatansever insanlarla sağlanabilir. Ülkemiz, Atatürk’ün başlattığı eğitim ve öğretim çalışmalarıyla bu yönde hızla ilerlemektedir.

Cinsiyete Göre Okuryazarlık Durumu

Türkiye’de Nüfusun Eğitim Durumu

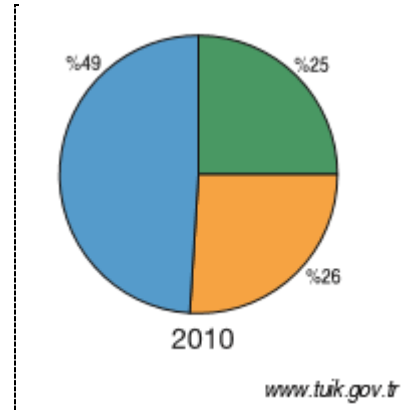
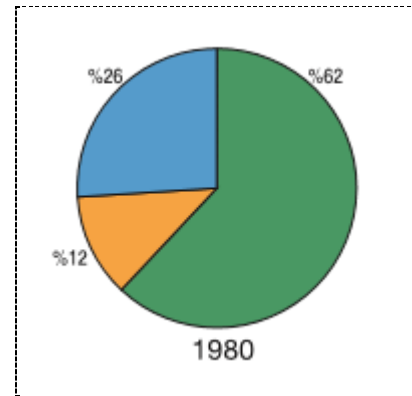
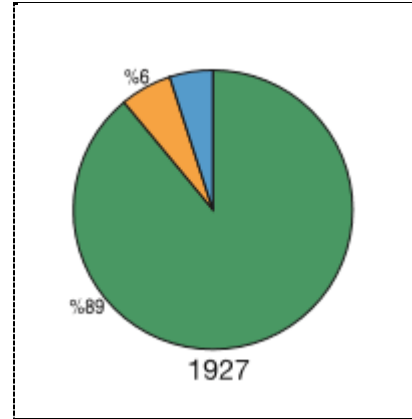
EĞİTİM DURUMU	6 YAŞ VE ÜSTÜ TOPLAM NÜFUS İÇİNDEKİ ORANI
Okuma yazma bilmeyen	%6
Okuryazar fakat okul bitirmeyen	%20
İlkokul	%24
İlköğretim	%16
Ortaokul ve dengi	%5
Lise ve dengi	%17
Yüksekokul, yüksek lisans, doktora	%8
Durumu bilinmeyen	%4

E-Nüfusun Çalışma Durumu

İnsanlar yaşamlarını devam ettirebilmek için üretmek ve ekonomik faaliyetlerde bulunmak zorundadır. Bu ekonomik faaliyetler tarım, sanayi ve hizmet sektörleri olarak üç grupta toplanmaktadır.

Bir ülkede 15-64 yaş grubu nüfusun fazla olması, o ülkede çalışma çağındaki nüfusun da fazla olduğu anlamına gelir. Ülkemizde bu yaş grubu nüfus çok fazladır. Gelişmiş ülkelerde çalışan nüfusun büyük bölümü tarım dışı sektörlerde çalışır. Ülkemizde de tarım sektöründe çalışan nüfus oranı giderek azalmaktadır. Aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi günümüzde ülkemizde çalışanların çoğu hizmet ve sanayi sektöründedir.

Yıllara Göre Türkiye’de Çalışan Nüfusun İş Kollarına Göre Dağılımı

Hizmet Sanayi Tarım

Ülkemizde sanayi tesisleri genellikle büyük şehirlerin yakınlarında toplanmıştır. Ticaretin de canlı olduğu nüfusu kalabalık olan şehirlerimizde, sanayi ve hizmet sektörlerinde çalışanların sayısı fazladır. Köylerimizde tarım ve hayvancılık en önemli ekonomik faaliyettir. Bu nedenle kırsal nüfusunun çoğu tarım sektöründe çalışmaktadır.

BONUS BİLGİ

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2014

Türkiye nüfusu 31 Aralık 2014 tarihi itibarıyla 77 milyon 695 bin 904 kişi oldu

Türkiye’de ikamet eden nüfus 2014 yılında, bir önceki yıla göre 1 milyon 28 bin 40 kişi arttı. Erkek nüfusun oranı %50,2 (38 984 302 kişi), kadın nüfusun oranı ise %49,8 (38 711 602 kişi) olarak gerçekleşti.

Türkiye’nin yıllık nüfus artış hızı, 2014 yılında %13,3 olarak gerçekleşti

Yıllık nüfus artış hızı 2013 yılında %13,7 iken, 2014 yılında %13,3 oldu.

İl ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı %91,8 oldu

İl ve ilçe merkezlerinde ikamet edenlerin oranı 2013 yılında %91,3 iken, bu oran 2014 yılında %91,8’e yükseldi. Belde ve köylerde yaşayanların oranı ise %8,2 olarak gerçekleşti.

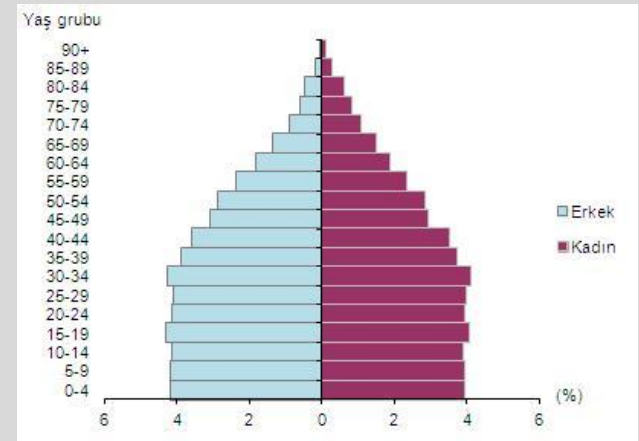
İstanbul’da ikamet eden nüfus bir önceki yıla göre %1,5 artış gösterdi

Türkiye nüfusunun %18,5’inin ikamet ettiği İstanbul, 14 milyon 377 bin 18 kişi ile en çok nüfusa sahip olan il oldu. Bunu sırasıyla %6,6 ile (5 150 072 kişi) Ankara, %5,3 ile (4 113 072 kişi) İzmir, %3,6 ile (2 787 539 kişi) Bursa ve %2,9 ile (2 222 562 kişi) Antalya illeri takip etti. Bayburt ili ise 80 bin 607 kişi ile en az nüfusa sahip il oldu.

Türkiye nüfusunun ortanca yaşı yükseldi

Ülkemizde 2013 yılında 30,4 olan ortanca yaş, 2014 yılında önceki yıla göre artış göstererek 30,7 oldu. Ortanca yaş erkeklerde 30,1 iken, kadınlarda 31,3 olarak gerçekleşti. Ortanca yaşın en yüksek olduğu iller sırasıyla Sinop (39,1), Balıkesir (38,6), Edirne ve Kastamonu (38) iken, en düşük olduğu iller ise sırasıyla Şırnak (19,1), Şanlıurfa (19,2) ve Ağrı (20)’dir.

Nüfus piramidi, 2014

Çalışma çağındaki nüfus bir önceki yıla göre %1,4 arttı

Ülkemizde 15-64 yaş grubunda bulunan (çalışma çağındaki) nüfusun oranı 2013 yılına (%67,7) göre 0,1 puan artarak %67,8 (52 640 512 kişi) olarak gerçekleşti. Çocuk yaş grubundaki (0-14) nüfusun oranı ise %24,3’e (18 862 430 kişi) gerilerken, 65 ve daha yukarı yaştaki nüfusun oranı da yaklaşık %8’e (6 192 962 kişi) yükseldi.

Türkiye’de kilometrekareye düşen kişi sayısı arttı

Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen “bir kilometrekareye düşen kişi sayısı”, Türkiye genelinde 2013 yılına göre 1 kişi artarak **101** kişi oldu. İstanbul, kilometrekareye düşen 2 767 kişi ile nüfus yoğunluğunun en yüksek olduğu ilimiz oldu. Bunu sırasıyla; 477 kişi ile Kocaeli, 342 kişi ile İzmir, 277 kişi ile Gaziantep, 267 kişi ile Bursa ve Yalova illeri takip etti. Nüfus yoğunluğu en az olan il ise kilometrekareye düşen 12 kişi ile Tunceli oldu.

Yüzölçümü bakımından ilk sırada yer alan Konya’nın nüfus yoğunluğu 54, en küçük yüzölçümüne sahip Yalova’nın nüfus yoğunluğu ise 267 olarak gerçekleşti.

GÖÇÜN NEDEN VE SONUÇLARI

KAVRAM BİLGİSİ

Göç: İnsanların çeşitli sebeplerle geçici bir süre veya daimi olarak yaşadığı yeri değiştirmesi.

Kazanım:

4.Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır

İnsanlar İlk Çağlardan beri yerleşmek için yaşam şartlarının daha iyi olduğu yerleri aramışlardır. **Ekonomik, siyasi, dinî, sosyal nedenler ve doğal afetlere bağlı olarak yaşam yerlerini değiştirmişlerdir.**

Göç kendi içerisinde ikiye ayrılır. **İÇ GÖÇ VE DIŞ GÖÇ.**

İÇ GÖÇ:

Ülke sınırları içinde göç yapılıyorsa **iç göç** olarak adlandırılmıştır. İç göç yurt içinde nüfusun dağılımını etkiler. İç göç kendi içerisinde ikiye ayrılır:

Sürekli Göç: Ülke içinde sürekli olarak yapılan yer değişikliğidir. Memurların atamaya bağlı göçü, iş bulunup yapılan göçler bu göçe örnektir.

Mevsimlik Göç: Belli mevsimlerde çalışma amacıyla bazı bölgelerimizden diğerlerine geçici işçi göçleri de yapılmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizdeki pek çok aile, hasat zamanlarında tarım işçiliği yapmak için diğer bölgelerimize gider, hasat bitince memleketine dönmektedir. Turizm veya hayvancılık yapmak için yürütülen yaylacılık faaliyetleri de geçici göçtür.

İç Göçün Nedenleri:

Kırsal kesimde temel ekonomik faaliyet tarımdır. Doğal nüfus artışının yüksek olması, tarımda makineleşme, toprakların miras yolu ile bölünmesi, köylerde geçimi zorlaştırmakta ve işsizliği artırmaktadır. Ayrıca şehirlerdeki ekonomik, sosyal ve kültürel imkânlar da köyde yaşayanların ilgisini çekmektedir. Kendine, ailesine ve çocuklarına daha iyi gelecek kurmak isteyenler şehirlere göç etmektedir. Bu durum, kentlerde nüfus artışını hızlandırmaktadır.

İç Göçün Sonuçları:

Nüfusun kitleler hâlinde yer değiştirmesine sebep olan göç, beraberinde bazı sorunları da getirir. Kırdan kente yapılan göçler, şehirlerde nüfusun çok fazla artmasını sağlar. Nüfusun hızlı artışı, konut yetersizliğine neden olur. Göç sonucu yerleşim alanı büyür, sanayi tesisleri şehrin merkezinde kalır. Yakın çevredeki tarım alanları farklı amaçlar için kullanılmaya başlar. Trafik yoğunlaşır. Okullar, hastaneler ihtiyaca cevap veremez duruma gelir. Nüfusa yönelik yatırımların yapılması ülke ekonomisine de yük olur.

DIŞ GÖÇ:

Sürekli veya geçici olarak yapılan yer değiştirme, ülkeler arasında yapılıyorsa **dış göç** olarak adlandırılmıştır. Dış göç ise nüfus miktarını etkiler.

Dış Göçün Nedenleri: Ülkeler arasındaki gelişmişlik farkı, savaşlar, sınır ve rejim değişiklikleri, nüfus değişim anlaşmaları, etnik ve dinî baskılar da göçe sebep olabilir. Örneğin; Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Lozan Barış Antlaşması ile Türkiye ve Yunanistan arasında nüfus değişimi (mübadele) sözleşmesi imzalanmıştır. Buna göre Türkler Yunanistan'dan ülkemize, Rumlar da ülkemizden Yunanistan'a göç etmiştir. Rejim, etnik ve dinî baskılar sebebiyle Balkanlarda yaşayan çok sayıda soydaşımız Anadolu'ya göç etmiştir. Ülkemizden 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa ülkelerindeki işçi ihtiyacını karşılamak için göç edenler olmuştur. Bu amaçla Almanya ile 1961 yılında işçi alım anlaşması imzalanmıştır. Bu gün yurt dışına işçi olarak giden ve orada yaşayan vatandaşlarımızın sayısı oldukça fazladır. Bunların bir kısmı o ülkede kendi işlerini kurmuşlardır.

Dış Göçün Sonuçları: İşçi göçü, ülkemizdeki işsizliğin azalması ve ekonomimize döviz kazandırması açısından önemlidir.

Beyin göçü: Dışgöçün bir çeşididir. Yükseköğrenim görmüş, nitelikli, alanında uzman kişiler daha gelişmiş ülkelere göç etmektedirler. Özellikle geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerin kalkınma umudu, yetiştirdikleri uzmanlardır. Bunlar, daha iyi şartlarda çalışma ve yaşama imkânlarını gelişmiş ülkelere aramaktadırlar. Beyin göçü olarak adlandırılan bu olay, geri kalmış ülkelerin gelişmesini daha da geciktirmektedir.

EĞİTİM VE ÇALIŞMA HAKKI

KAVRAM BİLGİSİ

Hak: Bireyin diğer insanlarınkine müdahale etmeden kendi hayatına yön verme özgürlüğü ve hukuk düzeninin kişilere sağladığı yetkidir.

Kazanım:

3. Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir.

Eğitim ve öğrenim hakkı ve bu hakkın nasıl kullanılacağı, yasal düzenlemeler ile ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Yasalarımıza göre eğitim herkes için önemli bir hak- tır. Ülkemizde eğitim bütün çocuklar için 12 yıl zorunlu olup devlet okullarında parasızdır. Devlet, yardıma muhtaç başarılı öğrencilerin eğitimini tamamlayabilmeleri için burs ve benzeri yardımlar yapar. Özel eğitime ihtiyacı olan çocukları topluma kazandırmak için gerekli önlemleri alır. Anayasamızın 42. maddesi bu hakları düzenleyerek güvence altına almıştır. Devletimiz, her seviyede eğitim kurumu açarak vatandaşlarının hizmetine sunmuştur. Bunun yanı sıra hayırsever vatandaşlarımız ve sivil toplum kuruluşları da eğitim ve öğretim hizmetlerine katkı sağlamaktadırlar. Vatandaşlarımız, devlete karşı ödev ve sorumlulukları kapsamında sahip olduğu imkânları diğer vatandaşlarımızla paylaşarak okul, derslik, laboratuvar, spor salonu gibi tesislerin yapımını üstlenmektedirler. Ayrıca ver- dikleri öğrenim bursları ile maddi durumu yetersiz olan öğrencilerin eğitimini tamamlamalarını sağlamaktadırlar.

Nüfusumuzun genç ve dinamik bir yapıya sahip olduğunu, ülkemiz nüfusunun %67'si çalışabilir durumda olduğunu belirtmiştik. Yasalarımızın sağladığı önemli haklardan biri de çalışma hakkıdır. Anayasamızın 49, 50 ve 60. maddeleri ile çalışma hakkı güvence altına alınarak sosyal güvenlik ile ilgili hususlar düzenlenmiştir.

	<p>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI</p> <p>MADDE 49- Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.</p> <p>Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.</p> <p>B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı</p> <p>MADDE 50- Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.</p> <p>Küçükler ve kadınlar ile bedenî ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.</p> <p>Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.</p> <p>Sosyal güvenlik hakkı</p> <p>MADDE 60- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.</p> <p>Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar.</p>
--	--

Herkes, çalışma ve işini özgürce seçme hakkına sahiptir. Ancak ülkemizin en önemli sorunlarından biri de işsizliktir. Çalışabilir nüfusumuzun iş talepleri, devlet ve özel sektör yatırımları ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Ülkemizde çalışma hayatını düzenleme ve yürütme görevi **Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na** verilmiştir. Bakanlık, işçi, esnaf, çiftçi, memur ve işverenlerin birbirleri ile ilgili ilişkilerini düzenler ve yönetir. Bu amaçla; çalışanların sosyal güvenliğinden sorumlu olarak **Sosyal Güvenlik Kurumu** kurulmuştur. Ülkemizde işsizliğin önlenmesi, iş bulma ve iş imkânlarının geliştirilmesi görevini **Türkiye İş Kurumu** yapmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgemizde kadınların toplum içindeki yerini geliştirmek amacıyla **çalışan Çok Amaçlı Toplum Merkezleri (ÇATOM)** faaliyettedir.

	<p>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 42- Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.</p> <p>Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır. Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.</p>
--	---

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de çalışma hayatının en önemli sorunlarından biri de çocuk yaşta işçi çalıştırılmasıdır. **Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi**, dünya çocuklarının korunması için hazırlanmıştır. Türkiye, bu sözleşmeyi 1994 yılında imzalayarak belirlenen şartları uygulamayı kabul etmiş ve yasal düzenlemeleri yapmıştır. Ülkemizde de çocuklar, aşağıda verilen, **Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin** 32. maddesinde belirtilen şartlarda çalıştırılabilirler.

“1. Taraf Devletler, çocuğun ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı ve bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul eder.

2. Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler.

b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.”

YERLEŞME VE SEYAHAT ÖZGÜRLÜĞÜ

KAVRAM BİLGİSİ

Yerleşme: İnsanların boş bir bölge-ye ekonomik fayda sağlamak için konut yapması ve yaşama yeri olarak seçmesi.

Kazanım:

5. Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.

İnsanlar, farklı amaçlar için bir yerden başka yerlere seyahat etmektedirler. Beslenme, barınma ve yaşam için yeni yerler aramak amacıyla başlayan ilk seyahatler günümüzde daha sık yapılmaktadır. Dünya nüfusunun artması ve ulaşım teknolojisindeki gelişmeler, seyahatin önem kazanmasına sebep olmuştur.

Vatandaşlarımız ülke sınırları içinde istedikleri yere gidebilir ve yerleşebilirler. İnsanlar hayatlarını en kolay ve rahat sürdürebilecekleri ortamları tercih etmektedir. Yükselti, engebe, su kaynaklarının varlığı, tarım toprakları, iklim özellikleri gibi fiziki şartlar ile madencilik, sanayi, ticaret, turizm ve ulaşım gibi

ekonomik faaliyetler bu seçimi etkileyen faktörlerdir. Ülkemizin doğal özellikleri genellikle yerleşmeye uygundur. Bununla birlikte yüksek ve engebeli alanlar, iklim özellikleri bazı yerlerde yerleşme ve seyahati zorlaştırır. Ulaşım ve tarım imkânlarının kısıtlı olduğu engebeli alanlarda yerleşmeler küçük ve az nüfusludur. Türkiye’de 35 binden fazla köyün bulunması bu yüzdendir. Fiziki şartlar nedeniyle yerleşmelerin az nüfuslu ve dağınık olması ulaşım maliyetini yükseltir, seyahati zorlaştırır.

Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir. Devlet; adaletli bir hukuk düzeni ile kişilerin özgürlüklerini korur ve onlara eşit haklar verir. Verilen haklar, anayasa ve yasalarla güvence altına alınır. Anayasamızın 23. maddesine göre herkes yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir. Bu madde, vatandaşlarımızın yerleşme ve seyahat hakkını düzenlemekte ve kullanım biçimini açıklamaktadır. Belirtilen bu haklar ve sağlanan özgürlükler, anayasada belirtilen durumlarda kısıtlanabilir. Kısıtlamaların uygulanması, çıkarılan yasalar ve mahkeme kararlarına bağlıdır.

	<p>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI</p> <p>Yerleşme ve seyahat hürriyeti</p> <p>MADDE 23- Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.</p> <p>Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak;</p> <p>Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;</p> <p>Amaçlarıyla kanunla sınırlanabilir.</p>
--	---

3.ÜNİTE TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK

KAVRAM BİLGİLERİ

Devlet: Belirli bir alanda, aynı ülkü ve amaç doğrultusunda yaşayan insanların, egemen bir güç etrafından oluşturdıkları siyasi varlık.

Fetih: Savaşarak bir toprağı, şehri ya da ülkeyi alma.

Gaza: İslam dinini korumak ve yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan kutsal savaş.

TÜRKLERİN YENİ YURDU ANADOLU

Anayurttan Göçler

Türklerin ilk yurdu Orta Asya'ydı. Burada boylar halinde yaşıyorlardı. Yaşadıkları yerin bozkır olması ve iklim koşulları nedeniyle geçimlerini hayvancılıktan sağlıyorlardı. Hayvanlarına otlak bulmak için yaylak ve kışlaklar arasında konargöçer bir yaşam sürdürüyorlardı. Bir süre sonra göç etmek zorunda kaldılar.

Orta Asya'dan Göçlerin Nedenleri:

- Zamanla nüfusun artması, otlakların hayvanları besleyemez olması.
- Boylar arasında çatışmalar başlaması
- Çin'in baskısı.
- Salgın hastalıklar nedeniyle hayvanların çoğunluğunun ölmesi.

Anadolu'ya İlk Akınlar:

Türklerin Orta Asya'dan göç sonucunda yeni yurt arayışına girdiler. Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce 1015 yılından itibaren Çağrı Bey'in önderliğinde Anadolu'ya ilk akınlar başladı.

Bu akınların amaçları şunlardı:

- a) Anadolu'yu tanımak
- b) Ganimet elde etmek
- c) Bizans'ın gücünü yıpratmak.

Anadolu'ya akınlar Büyük Selçuklu Devleti 1040 yılında resmen kurulmasından sonra sistemli hale geldi. Çağrı Bey Bizans İmparatorluğu'nun elinde bulunan Anadolu'ya pek çok sefer düzenledi. Çağrı Bey bu topraklarda kuvvetli bir direnişle karşılaşmadı. Akınlar sonucunda pek çok Türk boyu ile Anadolu'ya göç etti. Göç edenlerin ailelerini de yanlarında getirmeleri Anadolu'yu yurt edinmek istediklerini gösterir. **Bu Türk akınlarından rahatsız olan Bizans 1048 yılında Selçuklulara saldırdı. 1048 yılında Erzincan yakınlarında yapılan PASİNER SAVAŞI'nı Selçuklular kazandı. Bu savaş ilk Türk-Bizans savaşıdır. Bu savaştan sonra Anadolu'ya yapılan akınlar hız kazandı.**

Türklerin Anadolu'yu Yurt Edinmesinin Nedenleri

- 1-Anadolu'da güçlü bir devletin olmaması
- 2-Anadolu'nun göçebe yaşayan Türkler için bolca su kaynaklarına ve otlaklara sahip olması
- 3-Anadolu'da iklimin uygun olması

Malazgirt Savaşı (1071):

Nedeni: Anadolu üzerinde hâkimiyetini kaybetmeye başlayan Bizans, Türkleri buradan çıkarmak istiyordu. Bu amaçla imparator Romen Diyojen kalabalık bir ordu ile harekete geçti.

Gelişme: Büyük Selçuklu Devleti hükümdarı Alp Arslan Anadolu'daki Türklerin güvenliğini sağlamak, burayı kalıcı bir Türk yurdu yapmak için ordusunu topladı. Anadolu'nun doğusuna ilerleyen Bizans ordusu ile Selçuklu ordusu Malazgirt Ovasında (günümüzde Muş sınırları içerisinde) karşılaştı. Bizans ordusu sayıca Selçuklu ordusundan çok daha fazlaydı. İçinde Balkanlarda yaşayan Uz, Peçenek gibi Türk boylarından askerler de bulunuyordu. Türk boylarından askerlerin de savaş içinde saf değiştirmesiyle **[Bu durum savaşlarda milli duyguların önemli rol oynadığını gösterir.]** Selçuklu ordusu Bizans ordusunu yenilgiye uğrattı (1071). Bizans imparatoru esir alındı.

Sonuçlar:

A) ANADOLU'NUN KAPISI TÜRLERE AÇILDI.

B) Anadolu'da İlk Türk Devletleri kuruldu.

C) Türkiye Tarihi başladı.

D) Bizans'ın Anadolu'yu savunma gücü kırılmıştır.

Anadolu'da İlk Türk Devleti ve Beylikler Kuruluyor

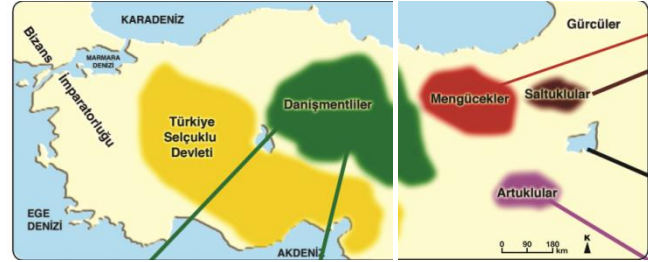
Alp Arslan Bizans imparatorunu dostça karşıladı, onunla anlaşma yaptı ve serbest bıraktı. Ancak Bizans da hükümdar değişikliği oldu ve yeni imparator Selçuklular ile yapılan anlaşmayı kabul etmedi. Bunun üzerine Alp Arslan komutanlarına; "Bugünden itibaren Bizans ile barış sona ermiştir, artık Anadolu fethedilecektir." emrini vererek onları fetih ve gaza ile görevlendirdi. Malazgirt Zaferini izleyen 5-6 yıllık sürede Anadolu'nun büyük bölümü Türk hâkimiyetine girdi. Arka arkaya yenilgiye uğrayan Bizans kuvvetleri Türk boylarının ilerlemesini engelleyemedi. Böylece Anadolu Türk yurdu hâline geldi; Avrupa'da "Türkiye" olarak adlandırılmaya başladı.

Anadolu Nasıl Türk yurdu haline getirildi?

Anadolu'nun Türk yurdu olmasında askerlerin başarısının yanında bu yeni vatana gelen bilim insanları, sanatkârlar, tüccar ve esnaf grupları ile şeyh ve dervişlerin de önemli katkıları oldu. Halkın eğitiminde, Anadolu'yu vatan olarak benimsemesinde önemli rol oynayan bu kişiler arasında Mevlana, Hacı Bektaşî Veli, Yunus Emre ve Ahi Evran-ı Veli'yi sayabiliriz.

Malazgirt Zaferi'nden sonra Anadolu'nun fethiyle görevlendirilen Danişment Ahmet Gazi, Saltuk, Artuk, Mengücek, Süleyman Şah gibi beyler, Bizans, Gürcü ve Haçlılar ile mücadele ederek Anadolu'ya Türklerin yerleşmesini sağladılar. Hâkim oldukları bölgelerde cami, medrese, han, kervansaray, hastane, köprü gibi dinî ve sosyal kurumlar inşa ederek ülkenin imarına katkıda bulundular. Aynı zamanda Anadolu'da yaşayan farklı milletlere inanç özgürlüğü tanıyarak Anadolu'ya barış ve huzur getirdiler..

Anadolu'da İlk Türk Devletleri ve Beylikler

SALTUKLULAR (1072-1202)

Kurucusu: Alp Arslan'ın komutanlarından Ebulkasım Saltuk Gazi tarafından kuruldu. Başkentleri Erzurum'du.

Siyasi gelişmeleri: Gürcüler ve Haçlılarla mücadele etmişlerdir.

Bıraktıkları Eserler:

*Erzincan'da Saltuklu hükümdarlarından **Mama Hatun Külliyesi** içinde kervansaray, hamam, mescit ve türbe bulunmaktadır.

MENGÜCEKLİLER (1080-1228)

Kurucusu: Yine Alp Arslan'ın komutanlarından Mengücek Gazi tarafından kuruldu. Erzurum ve çevresinde faaliyet gösteriyorlardı.

Siyasi gelişmeleri: Bizans ve Gürcülerle mücadele etmişlerdir.

Bıraktıkları Eserler:

*Mengücekler zamanında inşa edilen Sivas'taki **Divriği Ulu Camisi ve Darüşşifası (Hastanesi)**. Taş işlemleri ile ünlü eser UNESCO'nun (Unesco) korunması gereken dünya mirası listesine alınmıştır.

DANIŞMENDLİLER (1080-1178)

Kurucusu: Büyük Selçuklu komutanlarından Danişmend Ahmet Gazi tarafından Sivas ve çevresinde kuruldu.

Siyasi gelişmeleri: Danişmentliler Haçlı, Bizans ve Ermenilerle savaşarak Anadolu'nun Türk yurdu olarak kalmasına hizmet ettiler.

Bıraktıkları Eserler:

Yaptıkları eserlerle Anadolu'nun Türkleşmesine katkıda bulundular.

*Danişmentlilerin, Tokat Niksar'da açtıkları **Yağıbasan Medresesi** Anadolu'daki ilk medresedir. Burada tıp eğitimi veriliyordu.

***Niksar Ulu Cami**, Danişmentliler Dönemi eseri olup Anadolu'nun sağlam olarak ayakta kalabilen ilk camilerinden biridir.

ARTUKLULAR (1102-1409)

Kurucusu: Büyük Selçuklu devletinin komutanlarından Artuk Gazi'nin oğulları tarafından Mardin, Hasankeyf ve çevresinde kuruldu.

Siyasi gelişmeleri: Hasankeyf, Harput ve Mardin olmak üzere üç kol halinde geliştiler.

Bıraktıkları Eserler:

Sınırları içindeki diğer halklara iyi davrandılar. Bilim insanlarını korudular. Artuklular Döneminde inşa edilen Diyarbakır'daki **Malabadi Köprüsü** dünyanın en büyük taş kemerli köprüsüdür.

ÇAKA BEYLİĞİ (1081-1093)

Kurucusu: Çaka Bey tarafından kurulmuştur.

Siyasi gelişmeler: Çaka Bey Oğuz Türklerindendi. Bizans'a düzenlenen bir akın sırasında onlara esir düşmüştü. Esirliği boyunca Bizanslılardan denizciliği öğrendi. İstanbul'dan kaçıp İzmir'e geldi ve burada Çaka Beyliğini kurdu. (1081) Kurduğu donanma ile Midilli, Rodos, Sakız vb. adaları aldı. Bizans donanmasını yenilgilere uğrattı.

ÇAYA BEY İLK TÜRK DENİZCİSİDİR.**İlk Türk Devletlerinin Anadolu'nun Türkleşmesine Katkıları;**

*Türkmenlerin Anadolu'ya göç edebilmesi için uygun ortam hazırladılar,

*Anadolu'da yen şehirler kurdular, eski şehirleri imar ettiler,

*Şehirlere, köylerde, dağlara, göllere, ovalara, ırmaklara Türkçe isim verdiler,

*Bizans, Ermeni, Gürcü ve Haçlılarla mücadele ederek Anadolu'da Türk varlığının güçlenmesini sağlamışlardır,

*Anadolu'ya pek çok cami, medrese, külliye, han, hamam, köprü, kervansaray inşa etmişlerdir.

Türkiye Selçuklu Devleti Anadolu'da Siyasi Birliği Kuruyor**Kazanım:**

1. Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu'nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir.

TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ(1075-1308)

Anadolu'da kurulan ilk Türk devletlerinden biri de zaman içinde bu toprakların büyük bölümüne hâkim olan **Türkiye Selçuklu Devleti'dir**. Devlet, Büyük Selçuklu Devleti'ne adını veren Selçuk Bey'in torunlarından **Kutalmışoğlu Süleyman Şah** tarafından kuruldu. Kendisi Malazgirt Zaferi'nin ardından Anadolu'nun fethiyle görevlendirilmişti. İç karışıklar yaşayan Bizans'ın zayıflığından yararlanarak **İznik'e kadar ilerledi ve burayı başkent yaparak Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu (1075)**. Fetih ve gazalarda bulunarak devletinin topraklarını Marmara Denizi'nden Suriye'ye kadar genişletti. Devletini Anadolu'daki en güçlü devlet hâline getirdi. Askerlerine ve halkına karşı doğruluk ve adaletten ayrılmamaya çalıştı. Böylece Müslüman olmayan halkın da devlete bağlılığını sağladı. Bizans'ın kötü idaresi yüzünden perişan olan halk, huzura kavuştu. Anadolu'ya göç eden Türk boylarına yerleşebilecekleri topraklar verdi.

BONUS BİLGİ HAÇLI SEFERLERİ

Haçlı Seferleri

11. ve 13. yüzyıllar arasında Avrupalılar tarafından değişik nedenlerle Müslüman dünyasına yapılan seferlere denir. Haç Hristiyanlığın simgesidir. Bu yüzden bu seferlere Haçlı seferleri, katılan askerlere de Haçlı askerleri denir. 1096-1270 yılları arasında değişik zamanlarda toplam 8 tane Haçlı seferi olmuştur. Haçlı seferlerinin nedenleri şunlardır:

a-Dini nedenler

- *Hristiyanlar tarafından kutsal sayılan Kudüs, İznik gibi kentlerin Müslümanların elinde olması.
- *Hristiyan din adamlarının krallardan Müslümanlara saldırılarını istemesi

b-Ekonomik nedenler

- *Yoksulluk içinde olan Avrupa'nın Doğu ülkelerinin zenginliğinden yararlanmak istemesi.
- *Doğu ülkesini gezen gezginlerin buları gezdikten sonra Avrupa'ya dönerek buraları anlatmaları.

c-Sosyal ve siyasal nedenler

- *Türklerin akınlarından bunalan Bizans'ın Avrupa'dan yardım istemesi.
- *Avrupa'daki toprak sahiplerinin Doğu ülkelerinden de toprak kazanmak istemeleri.

HAÇLI SEFERLERİ

Birinci Haçlı Seferi (1096-1099):

Avrupa'nın batısından 1096 yılında dört ayrı grup halinde yola çıktılar. Haçlı askerlerinin sayısı Bizanslıların da katılmasıyla 600.000'di. Bu ordu Anadolu Selçukluların başkenti İznik'i kuşattı. Şehri, I.Kılıç Arslan'ın kardeşi Davut savunuyordu. Haçlılar, şehri kuşattıklarından I.Kılıç Arslan, Malatya'yı kuşatıyordu. Hemen döndü. Ama kalabalık, zırhlı haçlıları yenemeyeceğini anlayınca saldırıp saldırıp çekilerek Haçlılara zarar vermeye çalıştı. Davut, kuşatmaya fazla dayanamadı ve şehri Haçlılara teslim etti. I. Kılıç Arslan, Sivas'ta Haçlılara yine saldırdı. Çok sayıda Haçlı askeri öldürüldü. Antakya'yı ele geçiren Haçlılar buradaki Müslüman halkı öldürdüler. 1099 yılında Kudüs'e ulaştılar ve burasını ele geçirdiler. 600.000 Haçlı askerinden 50.000 kişi kalmıştı. Haçlılar bu sefer sonucunda Urfa, İznik, Antakya ve Kudüs gibi şehirleri ele geçirip buralarda krallık kurdular.

İkinci Haçlı Seferi (1147-1149):

Musul Atabey'i İmalettin Zengi Antakya'yı Haçlıların elinden aldı. Bunun üzerine Avrupalılar burasını geri almak için ikinci Haçlı seferini başlattılar. Bu Haçlı seferine Alman İmparatoru 3. Konrad ve Fransa Kralı 7.Lui de katıldı. Anadolu Selçuklu Sultanı Mesut Haçlılara büyük kayıplar verdirdi. Büyük kayıplar veren Haçlılar Şam'ı kuşattılar. Ama başarılı olamayarak 1149 yılında geri çekildiler.

Üçüncü Haçlı Seferi (1189-1192):

Eyyubilerin kurucusu Selahattin Eyyubi, 1187 yılında Kudüs'ü Haçlılardan geri aldı. Gelişme üzerine Haçlılar Kudüs'ü kurtarmak için Üçüncü Haçlı seferini başlattılar. Bu sefere de Alman İmparatoru Frederik Barbaros ve İngiltere kralı Aslan Yürekli Rişar katıldı. Anadolu'yu geçerken Anadolu Selçuklu Devleti Sultanı II. Kılıç Arslan onlara büyük kayıplar verdirdi. Kudüs'e ulaşan Haçlılar burayı almayı başaramadılar. Geri dönmek zorundalar.

Dördüncü Haçlı Seferi: (1202-1204):

Bu haçlı seferi de Eyyubilerin Filistin'deki ve Suriye'deki bazı şehirleri ele geçirmesi üzerine düzenlendi. Fakat bu haçlı seferi için gelenler İstanbul'a ele geçirip burada bir krallık kurdular.

Diğer seferler

Bu dört Haçlı seferlerinden başka dört tane daha Haçlı seferi vardır. Diğer dört haçlı seferi Anadolu üzerine yapılmamış, farklı yerlere yapılmıştır. Haçlılar bu seferlerde de başarısız oldular.

SONUÇLAR

Dini Sonuçlar:

- 1-Hristiyan din adamlarına duyulan güven azaldı.
- 2-Kudüs, Antakya vb. kutsal kentler Müslümanların elinde kaldı.

Siyasi Sonuçlar:

- 1-Haçlılarla başarı ile savaşan Türklerin, İslam dünyasındaki saygınlığı arttı.
- 2-Bizans, Anadolu üzerindeki hâkimiyetini iyice kaybetti. Ama ömrü uzadı.
- 3-Avrupa'da Feodalite zayıfladı.

Ekonomik Sonuçlar:

- 1-Haçlılar dönerken yanlarında Müslümanlar da gördükleri barut, pusula, kâğıt, matbaa gibi icatları da götürdüler. **Bu durum Coğrafi Keşiflere, Rönesans ve Reforma ortam hazırlamıştır.**
- 2- Akdeniz limanlarının önemi arttı.

I.Kılıç Arslan Dönemi

Süleyman Şah'ın ölümünden sonra yerine oğlu I.Kılıç Arslan geçti. I. Kılıç Arslan devletin sınırlarını Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya kadar genişletti. Ancak Avrupa'dan gelen Haçlı tehlikesi Anadolu'da siyasi birliği sağlamasına engel oldu. Avrupa'nın farklı devletlerinin bir araya gelerek oluşturdukları kalabalık Haçlı ordusu Anadolu'yu kolayca geçebileceklerini düşünüyordu. Ancak I. Kılıç Arslan, Danişmentlilerin de desteğini alarak Haçlı ordusuna büyük kayıp verdirdi (1097). Fakat başkenti İznik'ten Konya'ya taşımak zorunda kaldı. Haçlı ordusu buna rağmen Anadolu'yu geçerek Kudüs'e ulaştı ve şehri ele geçirdi.

II.Kılıç Arslan Dönemi

I.Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra da Türkiye Selçukluları Haçlı Seferleriyle mücadele etmek zorunda kaldılar. Bir yandan Haçlılarla mücadele eden Selçuklular bir yandan da Anadolu'nun tamamında kendi hâkimiyetlerini sağlamaya çalıştılar. Mücadele ettikleri devletlerden biri de Bizans'tı.

Miryokefalon Savaşı (1176)

Neden: Türkiye Selçuklularının kuvvetlenmesinden endişe eden Bizans'ın Haçlı Seferlerinden faydalanarak büyük bir ordu ile Türkleri Anadolu'dan çıkarmak için harekete geçmesi.

Gelişme: Bizans ve Selçuklu orduları Eğirdir Gölü yakınlarında, Miryokefalon'da karşılaştı. Selçuklu ordusu Bizans ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattı (1176).

Sonuç: Bu zafer Bizans'ın Anadolu'yu geri alma ümitlerini tamamen ortadan kaldırdı. Bizans, Anadolu'nun Türk yurdu olduğu gerçeğini kabul etmek zorunda kaldı. Yani savaş **ANADOLUNUN KESİN OLARAK TÜRK YURDU OLDUĞUNU İSPATLADI.**

Bizans tehdidinin ortadan kalkmasıyla Selçuklular daha rahat hareket etmeye başladılar. Anadolu'daki Türk beylikleri fethedilerek toprakları, Türkiye Selçuklu Devleti'ne katıldı. Akdeniz ve Karadeniz'in önemli liman kentleri ele geçirildi. Böylece Anadolu ticareti, bu limanlarla ülkeler arası bir ticarete dönüştü.

Selçuklular ülkede huzur ve asayiş sağladılar. Halk zenginlik içinde yaşamaya başladı.

Alaaddin Keykubad Dönemi

Türkiye Selçuklu Devleti Alaaddin Keykubad'ın hükümdarlığı zamanında en güçlü dönemini yaşadı. Anadolu'da ticaret, sanat, bilim ve kültür merkezi olan büyük şehirler inşa edildi. Bu şehirleri kale, cami, konut, han, hamam, medrese ve türbe gibi mimari eserlerle donattılar.

Anadolu Moğol istilasına uğruyor

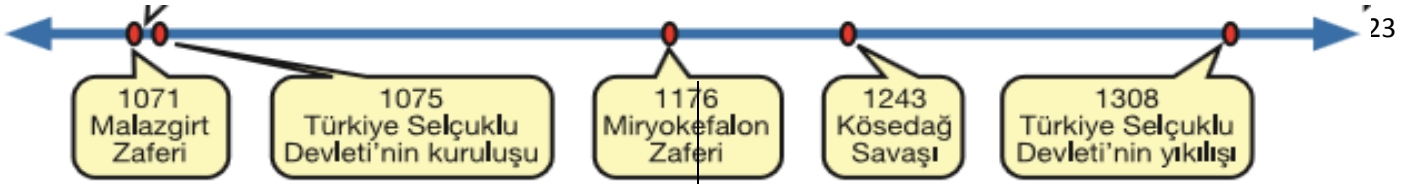
Alaaddin Keykubad'ın ölümünden sonra başa geçen hükümdarlar ülkeyi iyi yönetemedi. Bu durum Moğolların Anadolu'ya gelmesine yol açtı.

Kösedağ Savaşı (1243)

Neden: Alaaddin Keykubad'ın ölümünden sonra ülke içinde karışıklıklar baş göstermesi ve Asya'nın büyük bölümünü ele geçiren Moğollar, Anadolu'yu ele geçirmek istemesi.

Gelişme: Selçuklu ve Moğol orduları Sivas'ın doğusunda Kösedağ Savaşı'nda karşılaştılar. Selçuklu ordusu sayıca daha kalabalık olmasına rağmen Moğol ordusunun saldırısı karşısında dağıldı (1243).

Sonuç: Kösedağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'da Moğol hâkimiyeti başladı. **TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ YIKILMA SÜRECİNE GİRDİ.** Moğollar, Anadolu'ya gönderdikleri vali ve komutanlarla ülkeyi yönetmeye başladılar. Son Selçuklu hükümdarı **II. Mesud'un ölümü ile Türkiye Selçuklu Devleti son buldu (1308).**

Siyasi Birlikten Yeniden Beyliklere

Köseadağ Savaşı'ndan sonra Anadolu'nun büyük bölümü Moğol hâkimiyetine girdi. Türkler, Türkiye Selçuklu Devleti'nin zayıflaması ve yıkılması sürecinde beylikler kurarak bağımsızlıklarını korumaya çalıştılar. **Böylece Anadolu'da siyasi birlik parçalandı; yeniden beylikler dönemi başladı.** Bu beylikler, özellikle Anadolu'nun batısında Moğol baskısından uzak Bizans İmparatorluğu sınırında kuruldu. Kısa sürede Bizans'a ait toprakları fetheden Türk beylikleri Marmara ve Ege Denizi'ne ulaştılar. Böylece Anadolu'nun tamamına yakını Türk hâkimiyeti altına girdi. Beylikler Anadolu'da düzen ve asayiş yeniden sağladılar. Bu beylikler şöyledir: Karamanoğulları, Germiyanogulları, Karesioğulları, Candaroğulları, Menteşeoğulları, Ramazanoğulları, Saruhanoğulları, Hamitoğulları, Dulkadiroğulları...

BEYLİKTE DEVLETE: OSMANLI'NIN KURULUŞU

KAVRAM BİLGİSİ

İskân: Yurtlandırma, yerleştirme.

Kazanım:

2. Kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti'nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar.

Kayılar Söğüt'te

Türk boylarından olan Kayılar, Malazgirt Zaferi'nden sonra birçok Türk boyu ile beraber Anadolu'ya gelmişlerdi. Başlarından boy beyi olarak Ertuğrul Gazi vardı. Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı Alaaddin Keykubad Kayılar'ı Bizans sınırında bulunan Söğüt ve Domaniç'e yerleştirdi. Kayıları Selçuklu sınırını Bizans'a karşı korumak ve bu devlete karşı fetih ve gaza yapmakla görevlendirdi. Bizans güçlü bir devlet olma özelliğini çoktan kaybetmişti. Siyasi birliğini yitirmiş, taht kavgalarıyla çalkalanıyordu. Kayıların Komşusu olduğu Bizans İmparatorluğu'nun şehir ve kasabaları her biri kendi başına buyruk **tekfur** denilen

yöneticilerin elindeydi. Yaşadıkları bölgenin doğu ve güneyinde ise güçlü Türk beylikleri bulunuyordu. Türkiye Selçuklu Devleti de Moğollara yenildikten sonra eski gücünü yitirmiş topraklarında birçok Türk beyliği ortaya çıkmıştı. Moğollar Anadolu'ya saldırılar düzenliyorlar, Türk boyları da bu saldırılar yüzünden Anadolu'nun batısına göç ediyorlardı. Kayıların temel geçim kaynağı hayvancılık olup sürüleriyle yazın Domaniç yaylasına kışın ise Söğüt'e göç ediyorlardı. Ertuğrul Gazi'den sonra beyliğin başına Osman Bey geçti.

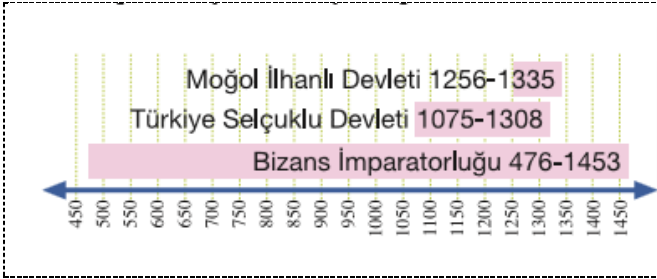
Osmanlı Beyliği'ndeki düzen ve adalet sayesinde pek çok yerden Türkler gelip Osmanlı topraklarına yerleşmeye başladılar. Osmanlı'nın büyümesi ve güçlenmesi Bizans tekfurlarını endişelendirmeye başladı. Dostça olan ilişkiler bozuldu. Bizans tekfurları yaylak ve kışlakları arasında göç eden Türklere saldırmaya, onların mallarına el koymaya başladılar. Osman Bey kendisine bağlı halkı korumak için Bizans tekfurları ile mücadeleye başladı. Tekfurların elinde bulunan küçük şehir ve kasabalar birer birer beyliğin sınırları içine alındı. Günden güne beyliğini genişleterek Bizans topraklarını fetheden Osman Bey, Söğüt ve Domaniç'ten ibaret olan topraklarını genişletti.

Ve bağımsızlık...1299

Osman Bey, Moğollar'ın Batı Anadolu'da egemenliğinin kaybolduğu, Türkiye Selçuklu Devleti'nin iyice zayıfladığı bir dönemde bağımsızlığı ilan etti: 1299... Beylikten devlete geçildi. Devlet onun zamanında kurulduğu içinde onun adı verildi: **Osmanlı Devleti.**

Osmanlı Devleti Kurulduğunda Anadolu'da hangi devletler vardı?

Büyüyüp Siyasi Güç Olarak Ortaya Çıkmasında Etkili Olan Faktörler:

- Coğrafi Konumu elverişli olması
- Bizans'ın zayıf durumda bulunması
- Yetenekli, iyi eğitim almış padişahların iş başına geçmesi
- Anadolu Türk Beylikleri ile iyi ilişkiler kurulması
- İskân Politikası
- Hoşgörü Politikası
- Ahilerin Desteği
- Merkezi Otoritenin Güçlü Olması
- Balkanların güçlü bir siyasi yapının olmaması

Anadolu'dan Rumeli'ye Geçiş

Osman Bey'in vefatından sonra oğlu Orhan Bey, beyliğin başına geçti (1324). Orhan Bey babasının siyasetini devam ettirerek Bizans'ın Anadolu'daki topraklarına gazalar düzenledi. Bursa fethedilerek beyliğin merkezi oldu (1326). Bursa'nın ardından Bizans'ın Anadolu'da kalan son iki önemli şehri İznik ve İzmit de fethedildi. İznik şehri, camiler, mescitler, medreseler, hanlar, hamamlar ile donatıldı. Orhan Bey

ayrıca burada yaşayan yoksullar ve yolcular için bir imaret yaptırarak ücretsiz yemek verilmesini emretti. İmaretin açılış gününde padişah bizzat kendi eliyle fakirlere yemek dağıttı. Bizans'ın Anadolu'daki topraklarının fethinden sonra Osmanlı Beyliği, batısında yer alan **Karesioğulları Beyliği** topraklarını savaş yapmadan ele geçirdi. Böylece Rumeli'ye geçişi sağlayacak olan Çanakkale Boğazı ve çevresi Osmanlı hâkimiyetine geçti. Bu beyliğin donanması, asker ve komutanları da Osmanlı'nın hizmetine girdi. Bir başka taht mücadelesi içinde olan devlet ise Bizans idi.

Ve Osmanlılar Rumeli'de...

Osmanlı ordusu Bizans içindeki taht kavgasında taraflardan birine yardım etmek veya Bizans üzerinde baskı kuran Sırp ve Bulgarlara karşı mücadele etmek için Rumeli'ye geçmeye başladı. **Geçişler için Bizans Gelibolu'daki Çimpe kalesini Osmanlı'ya üs olarak verdi (1353).** Osmanlı ordusu kısa süre içinde Gelibolu'dan başlayarak Balkanlar'ın içlerine kadar ilerledi. Bu fetihlerde Osmanlı ordusunun başında Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa bulunuyordu.

Balkanlarda Kalıcı Egemenlik İçin: İskân Politikası

Osmanlı, Rumeli'de Fetihlerle beraber sınırlar genişledikçe bu verimli ve boş topraklar Anadolu'daki Türkleri buraya çekmeye başladı. Osmanlı Devleti bu göçleri destekledi. Osmanlı fetihleri daha önce baskı, sıkıntı içinde yaşayan Hristiyan halkı düzen, adalet ve barışa kavuşturdu. **Fethettiği yerlere Anadolu'dan Türk halkı getirerek iskân etti (yerleştirdi).** Böylece **İskan Politikası** adı verilen bu uygulamayla;

***Fethedilen yerleri Türkleştirmek,**

***Boş arazileri tarıma açarak üretimi ve vergi gelirlerini artırmak,**

***Anadolu'daki göçebe Türkleri yerleşik hale getirmek**

***Fethedilen yerlerde kalıcı egemenlik sağlamak amaçlanmıştır.**

Orhan Bey Döneminde beylik, fetihler ve iskân siyaseti ile bölgenin güçlü bir devleti hâlini aldı başladı.

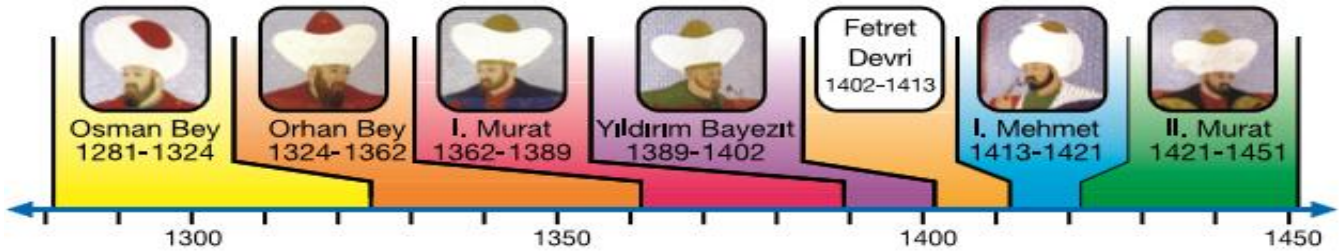

Orhan Bey Döneminde Osmanlı Devleti

Orhan Bey'den sonra devletin başına geçen padişahlar Rumeli'nin fethine devam ettiler. 1353'de başlayan Rumeli fetihleri XV. yüzyıl ortalarında Orta Avrupa'ya kadar genişledi. Rumeli'deki fetihlere paralel olarak Anadolu Türk beylikleri de Osmanlı hâkimiyeti altında birleştirilmeye başlandı. Osmanlı Devleti XV. yüzyılda Anadolu ve Rumeli topraklarının büyüklüğü, siyasi, askerî ve ekonomik gücü ile bölgesinin en önemli devletlerinden biri hâline geldi.

Sınırların genişlemesi ile birlikte ülke içinde farklı milletler yaşamaya başladı. Halkın büyük bölümünü şehirli ve köylüler meydana getirmekteydi. "Reaya" denilen bu halk kesiminin dışında kalan yönetici, asker, din adamları ve ilim adamları "askerî" denilen kitleyi oluşturuyordu. Köylüler tarım ve hayvancılıkla, konargöçer yaşayan halk da yaylak ve kışlaklarda hayvancılık yapıyordu. Şehirlerde yaşayanlar imalat işleri ve ticaretle geçimlerini sağlıyorlardı.

Osman Bey Döneminde gaza ve fetihler eli silah tutan kimselerle gerçekleştiriliyordu. Orhan Bey sınırların genişlemesiyle Türk gençlerinden sürekli savaşa hazır bir ordu oluşturdu. Bu orduda atsız askere "yaya", atlı askere "müsellem" adı verildi. Rumeli'de fetihlerin genişlemesiyle "yaya ve "müsellem"ler ihtiyacı karşılayamaz oldu. Bunun üzerine Hristiyan ailelerin erkek çocukları asker olarak yetiştirilmek amacıyla toplanmaya başladı. "**Devşirme sistemi**" ile yetiştirilen askerlerle "Kapıkulu" ordusu meydana getirildi.

KARALARIN VE DENİZLERİN HÂKİMİ OSMANLI

Kazanım:

3. Osmanlı Devleti'nin fetih ve mücadelelerini, Osmanlı'da ticaretin ve denizlerin önemi açısından değerlendirir.

Osmanlı Yeni Başkentine Kavuşuyor

Bin yıllık tarihinin sonuna gelmiş olan Bizans İmparatorluğu, sürekli toprak kaybederek sadece İstanbul şehriden ibaret bir devlet durumuna düşmüştü.

İstanbul'un Fethinin Nedenleri:

1-Bizans, Avrupa devletlerini ve Anadolu'daki Türk beyliklerini Osmanlı aleyhine kışkırtması.

2-İstanbul'un fethi siyasi ve ticari yönden önemli faydalar sağlayacaktı. Bu sayede boğazlar üzerinde tam hâkimiyet sağlanacak ve Karadeniz ticareti denetim altına alınacaktı.

3-Hz. Muhammed'in (S.A.V.) hadisi

4-Bizans'ın Osmanlı'nın toprak bütünlüğünü engellemesi.

İstanbul'un Fethi İçin Yapılan Hazırlıklar:

II. Mehmet hayallerini süsleyen İstanbul'u fethederek, Bizans'a son verme hazırlıklarına, 1452 yılında başladı.

1-İstanbul'un fethi için önce planlarını bizzat çizdiği büyük çapta toplar döktürdü.

2-Anadolu yakasında bulunan Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumeli Hisarı (Boğazkesen) yapıldı. Bu sayede Boğazların kontrol ve emniyeti sağlanmış oldu.

3-Yaklaşık 400 parçadan oluşan donanma inşa edildi. Osmanlıların hazırlıklarını takip eden Bizans da boş durmuyordu. Surları sağlamlaştırarak Avrupa'dan yardım istedi.

İstanbul'un Fethediliyor (29 Mayıs 1453)

II. Mehmet savaş hazırlıklarını tamamladıktan sonra Bizans İmparatoruna elçi göndererek kan dökülmeden

şehri teslim etmesini istedi. Bunu kabul etmeyen Konstantin, savaşa hazırız mesajı üzerine Osmanlı ordusu Edirne'den yola çıkarak kuşatmayı başlattı (6 Nisan 1453). Kuşatmayı şiddetli çarpışmalar takip etti. Büyük toplar surları dövüyor ancak şehir bir türlü düşmüyordu. Şehrin en zayıf yeri olan Haliç'e zincirler nedeniyle Osmanlı donanması giremiyordu. II. Mehmet kuşatmanın en önemli kararını burada verdi. Osmanlı donanmasından 70 kadirga bir gecede kızaklar yardımıyla karadan yürütülerek Haliç sularına indirildi. Sabahleyin Türk donanmasını gören Bizanslılar, şaşkınlıkla paniğe kapılarak kara surlarını savunmaktayken bir anda Haliç'teki surları savunmaya yöneldiler. Böylece kara surlarının savunması zayıfladı. 29 Mayıs 1453 günü tüm askerlerin katılımıyla gerçekleştirilen hücumla Osmanlı askerleri şehre girmeyi başardı. İstanbul fethedildi ve Bizans İmparatorluğu yıkıldı.

İstanbul'un Fethinin Sonuçları:

1- II. Mehmet "Fatih" (fetheden) unvanını aldı.

2-Osmanlı toprak bütünlüğü sağlandı.

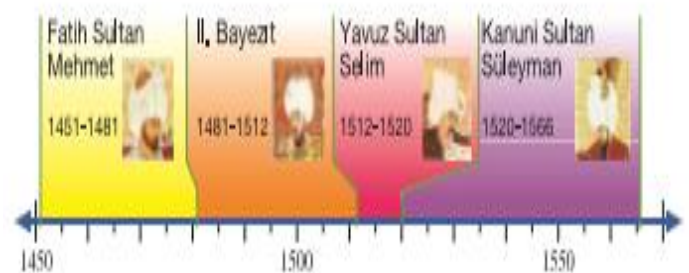
3- İstanbul Osmanlı Devleti'nin başkenti oldu.

4- Marmara ve Karadeniz'den geçen ticaret yolları denetim altına alındı.

5- Bizans İmparatorluğu tarihe karıştı.

6-Ortaçağ sona erdi Yeniçağ başladı.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'dan sonra da fetihlerine devam ederek Osmanlı Devleti'ni dünyanın en güçlü devletlerinden biri hâline getirdi. Fatih'ten sonra XVI. yüzyılın ortalarına kadar kronolojik sırayla II. Bayezit, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman padişah oldular. Bu padişahlardan sonra da sınırlar genişlemekle beraber bunların hükümdarlığı zamanında büyük fetihler gerçekleştirildi

SINIRLAR GENİŞLİYOR

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'dan sonra da fetihlerine devam ederek Osmanlı Devleti'ni dünyanın en güçlü devletlerinden biri hâline getirdi. Fatih'ten sonra XVI. yüzyılın ortalarına kadar kronolojik sırayla II. Bayezit,

Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman padişah oldular. Bu padişahlardan sonra da sınırlar genişlemekle beraber bunların hükümdarlığı zamanında büyük fetihler gerçekleştirildi.

Ege Adalarının Fethi:

İstanbul'u fetheden Fatih, Ege Denizine hâkim olup topraklarının güvenliğini sağlamak ve deniz ticaretini kontrol etmek istiyordu. İtalyan devletleri Venedik ve Ceneviz'in elinde bulunan Limni (1456), Midilli (1462), Gökçeada ve Eğriboz (1470) gibi adalar fethedildi. Ege Denizine hâkim olan Osmanlı buradaki ticareti de kontrolü altına aldı.

Trabzon'un Fethi: Osmanlı Devleti, Anadolu'nun büyük bir kısmını hâkimiyeti altına almıştı. Ancak Karadeniz kıyısında- ki bazı önemli yerler Osmanlı sınırları içinde değildi. Anadolu'nun tamamına hâkim olunması ve ticaretin güvenli şekilde devam etmesi için bu bölgelerin ele geçirilmesi şarttı. İşte bu sebeplerle Fatih karadan ve denizden kuvvetlerini harekete geçirdi. Sırasıyla Cenevizlilerden Amasra, Candaroğullarından Kastamonu ve Sinop, Bizans hanedanına mensup Komnenlerden de Trabzon alındı (1461).

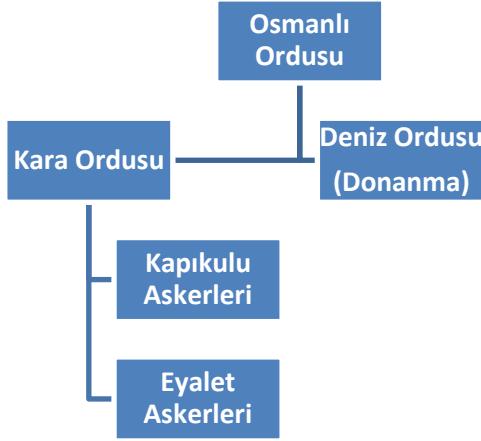
Mısır'ın Fethi Mısır, Suriye ve Arabistan Yarımadası Müslüman bir devlet olan Memlüklerin elindeydi. Ancak Memlükler Kızıldeniz'e kadar ilerleyen ve bölge ticaretine zarar veren Portekiz'e karşı mücadele edemi- yordu. Hindistan'dan mal akışı durmuş, bölge ticareti Portekiz'in eline geçmişti. Memlükler Osmanlı Dev- leti ile savaş hâlinde olan İran'daki Safevi Devleti ile de iş birliği içindeydi. Bu sebeplerle Osmanlı Mem- lük ilişkileri bozuldu. Yavuz Sultan Selim'in başında olduğu Osmanlı ordusu Memlük ordusunu 1516'da Mercidabık, 1517'de Ridaniye Savaşları'nda mağlup etti. Bu devlete son verildi. Mısır, Suriye ve Arabistan Yarımadası Osmanlı'nın eline geçti. Suriye ve Mısır'ın fethedilmesiyle Osmanlı Hindistan'dan ge- len ticaret yollarının önemli bir bölümüne sahip oldu.

Kırım'ın Fethi:

Fatih, Karadeniz'in kontrolünü tamamen ele geçirerek bir Türk denizi hâline getirmek isti- yordu. Karadeniz'in kuzeyinde Müslüman Kırım Hanlığı bulunuyordu. Ancak Kırım Hanlığı'nın Karadeniz kıyısındaki şehirleri Cenevizlilerin hâkimiyetindeydi. Bu şehirler ticaret açısından önemli limanlara sahipti. Fatih Kırım'a bir donanma göndererek Cenevizlilerin elindeki şehirleri fethetti. Kırım Hanlığı da Osmanlı Devleti'ne bağlandı (1475).

Osmanlı Ordusu

Osmanlı Devleti sahip olduğu güçlü ve disiplinli ordusu sayesinde zaferler kazanmıştır. Kurulduğu dönemde eli silah tutan Kayı boyunun erkeklerinden oluşan ordu zaman içinde teşkilatlanmış, dünyanın en önemli silahlı gücü hâline gelmiştir.

KAPIKULU ASKERLERİ: Osmanlı Devleti, Rumeli’de fetihlere başlayınca sürekli olarak savaşa hazır bir orduya ihtiyaç duydu. Hristiyan ailelerden ve esirlerinden toplanan çocuk ve gençler önce yetiştirilmek üzere Türk ailelerine verildi. Daha sonra Acemi Ocağına alınan ve burada eğitim gören askerler oradan da **Yeniçeri Ocağına** geçerlerdi. Yeniçeri Ocağı Kapıkulu askerlerinin en saygın ocağı olup savaşlarda padişahın yanında bulunurlardı. Bu ocaklar dışında silah yapımı ile uğraşan **Cebeci Ocağı**, top yapımı ve kullanımı görevini üstlenen **Topçu Ocağı** ve **Kapıkulu Süvarileri** (atlı askerler) Kapıkulu Askerlerini meydana getirirdi.

EYALET ASKERLERİ: Eyalet askerleri ordunun büyük bölümünü meydana getiriyordu. Eyalet askerleri, sınırlarda görev yapan **“akıncılar”**, savaş esnasında Anadolu’dan orduya katılan **“azaplar”** ve **“tımarlı sipahilerden”** oluşuyordu. Barış zamanı eyaletlerde sorumlu olduğu bölgede güvenliği sağlayan, vergileri toplayan Tımarlı Sipahiler, sefer esnasında orduya katılırdı. Tımarlı Sipahiler gelirleri oranında yanlarında asker besler, sefere bu askerleri de götürürlerdi.

OSMANLI DONANMASI

Karesi Beyliği’nin fethiyle bu beyliğin donanması **Osmanlı’nın ilk deniz gücünü** oluşturdu. Daha sonra fethedilen Aydın, Saruhan, Menteşe, Candaroğulları gibi beyliklerin Osmanlı sınırlarına dâhil edilmesiyle deniz gücü büyüdü. Toprakları Anadolu’dan Rumeli’ye doğru

genişleyen Osmanlı’nın deniz gücüne önem vermesi gerekliydi. Başta Gelibolu olmak üzere çeşitli yerlere tersane ve limanlar inşa edildi ve gemiler yapıldı. Fatih Sultan Mehmet tahta geçince donanmaya özel önem verdi. Zira İstanbul’un fethi öncelikli amacıydı ve şehrin üç tarafı denizlerle çevriliydi. Bu amaçla yeni gemiler inşa edildi. İstanbul’un fethinden sonra donanma giderek güçlendi ve denizlerde önemli başarılar kazanıldı.

Osmanlı donanması en güçlü dönemini Kanuni Sultan Süleyman zamanında yaşadı. Bu dönemde Osmanlı’nın hizmetine giren ve Akdeniz’i çok iyi bilen **Barbaros Hayrettin Paşa** donanmanın başına geçti. **“Kaptanı Derya”** unvanı ile Osmanlı tersanelerini yeniden düzenledi. Eğitimli denizciler yetiştirerek Osmanlı donanmasını çağının en önemli deniz gücü hâline getirdi. Osmanlı donanması kürekli, yelkenli, hem kürekli hem yelkenli gemilerden oluştu. Kürekli gemilere çekdiri, kadirga gibi isimler verildi.

Kalyon tarzındaki yelkenli gemiler ise XVII. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlandı. Gemi görevlilerine ise **levent, kalyoncu** gibi isimler verildi.

DİVAN ÜYELERİ

Osmanlı’da devlet işleri DİVAN adı verilen bir teşkilatta görülmüşü. Divan ilk kez Orhan Gazi döneminde kurulmuştu. Divan toplantılarına Fatih Sultan Mehmet’e kadar padişah bu dönemden itibaren de Sadrazam başkanlık yapmaya başlamıştı. Divan üyeleri ve görevleri şöyleydi:

Veziriazam (Sadrazam): Padişah katılmadığı zaman toplantıya başkanlık ederdi. Padişah’tan sonra en önemli devlet adamıydı. Günümüzdeki Başbakan’a benzetebiliriz.

Vezirler: Her türlü işlerinde sadrazama yardımcı olan kişilerdi. Günümüzdeki Devlet Bakanlarına benzetebiliriz.

Kazasker: Büyük davalara bakar aynı zamanda kadıların ve müderrislerin (medrese öğretmeni) atanması ya da görevden alınmasına karar verirdi. Günümüzdeki Adalet Bakanı ve Milli Eğitim Bakanına benzetebiliriz.

Defterdar: Devletin her türlü mali işlerine bakar. Gelir ve gider hesaplarını tutardı. Günümüzdeki Maliye Bakanına benzetebiliriz.

Nişancı: Padişahın mührünü taşırdı. Padişah emirlerinin altına bu mührü basardı. Ayrıca fethedilen yerlerin kayıtlarını tutardı.

Divanı günümüzdeki Bakanlar Kurulu’na benzetebiliriz. **Divan, 19. Yüzyılda önemini kaybetmişti. II. Mahmut Divan’ı kaldırarak yerine Nazırlıklar (Bakanlıklar) kurmuştur.**

Preveze Deniz Zaferi: Barbaros Hayrettin Paşa'nın donanmanın başına geçmesi ile Osmanlı donanması Akdeniz'deki en önemli güç hâline geldi. Osmanlıların Akdeniz'de hâkimiyetini genişletmesinden endişe eden İspanya, Venedik, Papalık, Malta gibi devletler Osmanlı'ya karşı ittifak meydana getirdiler. Barbaros, Osmanlı donanmasından daha büyük olan bu Haçlı donanmasını Preveze'de mağlup etti (1538). Böylece Osmanlı donanması Akdeniz'de rakipsiz hâle geldi. Günümüzde Preveze Deniz Zaferi her yıl törenlerle kutlanmaktadır.

Kıbrıs'ın Fethi ve İnebahtı Yenilgisi: Kıbrıs, Venedik Devleti'ne bağlı olup bu adada üslenen korsanlar Osmanlı gemilerine zarar veriyordu. Akdeniz'in doğusunun güvenliği için Osmanlı donanması adayı fethetmek zorundaydı. Ada yaklaşık bir yıllık kuşatmanın ardından fethedildi (1571). Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fethinden sonra hâkimiyetini daha da genişletmesinden endişe eden İspanya, Venedik ve Papalık devletleri bir Haçlı ittifakı oluşturdular. İnebahtı önlerinde kendisinden büyük bir donanma ile karşılaşan Osmanlı donanması ağır yenilgi aldı. Bu yenilgide Osmanlı donanmasının iyi yönetilmemesi etkili oldu (1571).

DENİZLERDEKİ SAVAŞLAR

Girit'in Fethi: Girit, Venedik'e bağlı korsanların elindeydi. Bu korsanlar Osmanlı Devleti'nin gemilerine zarar vererek ticaret yapmalarını engelliyordu. Ada 25 yıl süren bir seferin ardından ancak Osmanlı idaresine geçti (1669).

Çeşme Baskını: Osmanlı Devleti Rumeli'de Rusya ile savaş hâlindeydi. İngiliz donanması ile iş birliği yapan Ruslar, baskın yaparak Çeşme limanına demirlemiş Osmanlı donanmasını yaktı (1770).

Sinop Baskını: Yine bir Osmanlı – Rus savaşı sırasında Rus donanması Sinop'da bulunan Osmanlı donanmasını yaktı (1853).

ÖZET Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Anadolu toprakları arasında yer alan İstanbul, konumu ve ticaret merkezi olması nedeniyle birçok kez kuşatılmıştır. Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilen şehir devletin yeni merkezi olmuştur. Fatih ile başlayan ve Kanuni Sultan Süleyman'a kadar devam eden dönemde devletin sınırları hızla genişlemiştir. Bu dönemde Karadeniz ve Akdeniz'de hâkimiyet sağlanmış, önemli deniz ticaret yolları denetim altına alınmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu başarısında disiplinli, güçlü ordusu ve donanması önemli bir yere sahiptir.

OSMANLI HOŞGÖRÜSÜ

(FARKLILIKLARA RAĞMEN)

Kazanım: 4. Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir.

KAVRAM BİLGİSİ

Hoşgörü: Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme duru- mu, müsamaha, tolerans.

Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürdüğü toprakları düşünelim. Üç kıtada 600 yıldan fazla hüküm sürmüş bir devlettir. Birbirinden farklı milletler (Türk, Arap, Rum, Bulgar v.s.) ve farklı din ve mezhebe inanan insanlar (Müslüman, Hristiyan, Yahudi) bir arada yaşadı. Osmanlı Devleti bu farklılıklara rağmen **Hoşgörü ve adaleti yönetiminin temel esasları yaptı. Halk arasında ırkı, dili, dini, kültürü ve değerleri ne olursa olsun ayırım yapmadı. Bu sayede insanlar kendi inanç, dil, kültür ve yaşam biçimini korudular.** Bugün Balkanlarda, Orta Doğu'da insanlar kendi dillerini konuşabiliyor, kültürel değerlerini değişmeden sürdürebiliyorsa bu hoşgörü sayesinde.

Türklerle Osmanlı idaresinde yaşayan diğer milletler birbirleri ile dostluk içinde yaşarlardı. Dinî bayramlarda Türkler, Hristiyan komşularına çiçekler verirlerdi. Hristiyanlar da kendi dinî bayramlarında Türklerle yiyecekler sunarlardı. Osmanlı'da birlikte yaşamının en güzel kanıtlarından biri 1895 yılında II. Abdülhamit Döneminde açılan Darülaceze'dir. Darülaceze kimsesiz çocuklar, evsiz, hasta, engelli ve yaşlıların barınması için kurulmuştur. **Günümüzde de faaliyetini sürdüren bu kurum dil, din, ırk, mezhep farkı gözetmeksizin cami, kilise ve havrasıyla insanlara hizmet etmeye devam etmektedir. Osmanlı Devleti'nin hoşgörülü bir yönetim anlayışı benimsemesinde;**

- I-Toplumsal barışı ve huzuru koruma,
- II-Sosyal devlet anlayışını benimseme,
- III-İslam dininin hoşgörüyü teşvik etmesi

etkili olmuştur.

OSMANLI ŞEHİR

KÜLTÜRÜ

(GEZ DÜNYA'YI GÖR KONYA'YI)

Kazanım: 5. Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.

KAVRAM BİLGİSİ

Değişim: Bir zaman dilimi içindeki değişikliklerin bütünü.

Malazgirt Savaşı'nın arkasından Anadolu'yu yurt edinen Türkler, bir yandan yeni şehirlere kurarken bir yandan da var olan şehirleri imar etmişlerdir. Balkanlara geçtikten sonra da bu durum devam etmiştir. Osmanlı zamanında Konya, Edirne, Sivas, Bursa, Kayseri, Halep, Belgrat gibi şehirler siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan gelişmişti.

Osmanlılara şehirlere pek çok eser yapmışlar, şehrin planlı, düzenli ve sistemli şekilde büyümesine dikkat etmişlerdir. Şehirlerde halkın refahı ve ihtiyaçlarının karşılanması için her şey düşünülmüştür. Osmanlı şehirlerinde birçok milletten insan huzur içerisinde yaşamıştır. Malazgirt Zaferi ile başlayan Anadolu Türk tarihi içinde yüzyıllar boyunca pek çok eser ve şehirler yaşadıkları **değişim** ile Türk kültür, sanat ve estetiğini yansıtan yapılarla donatılmıştır. Aynı zamanda Osmanlı'dan kalma pek çok eserin günümüzde de kullanılması Türk mimarisinde **sürekliliği** gösterir.

NASIL ETKİLEDİK, ETKİLENDİK

Kazanım: 6. Osmanlı- Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder.

KAVRAM BİLGİSİ

Etkileşim: Birbirini karşılıklı olarak etkileme işi.

Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri önce savaş meydanlarında karşılaştılar. Savaşlar siyasi ilişkilere, siyasi ilişkiler ticari ilişkilere, ticari ilişkiler de kültürel olarak iki uygarlığın **etkileşimine** neden oldu. Osmanlı kültürü Avrupa'ya, Avrupa kültürü de Osmanlı'yı etkiledi.

Avrupa'da Türk Modası

Osmanlı Devleti ile Avrupa devletlerinin etkileşiminde **elçilerin** önemli katkısı oldu. Özellikle Osmanlı elçilerinin ziyaretleri Avrupa'da büyük yankı uyandırdı. Ziyaretler ile kültür ve sanat alanında Osmanlı esintileri Avrupa'ya yayıldı.

Türk müziği

XVII. yüzyılda Evliya Çelebi'nin de yer aldığı Osmanlı elçilik heyeti Viyana'ya doğru yola çıktı. Şehre büyük bir kalabalık hâlinde mehter takımı ile girdi. Osmanlı heyetini izleyen halk şaşkınlık ve hayranlık içindeydi. Böylece Osmanlı müziği Avrupa'da tanınmaya başladı. Mehterden etkilenen Beethoven (Beytofin), Mozart gibi müzisyenler eserlerinde Türk müziği nağmelerine yer verdiler. Mozart'ın "**Türk Marşı**" Beethoven'ın "**Büyük Senfoni**" adlı eserleri buna güzel bir örnektir.

Türk modası

Yine XVII. yüzyılda Fransa'ya Süleyman Ağa isminde bir elçi gönderildi. Süleyman Ağa ve maiyeti kısa sürede halkın hayranlığını kazandı. Maskeli balolarda Türk kültürünü yansıtan elbiseler giymek moda oldu. Süleyman Ağa evini halılar, minderler, divan adıyla meşhur olacak sedirler, gül suyu kokan eşyalar ile döşedi ve evi büyük ilgi gördü. Avrupa'da **Alla Turka (Türk Usulü)** denilen Türk Modası başladı.

Türk kahvesi

Süleyman Ağa içtiği kahve ile de ilgi odağı oldu. Böylece kahve Fransa'da yaygınlaştı. İngiltere'de de moda hâline gelen kahvenin tüketildiği Türk kahvehaneleri açıldı. Zaman içinde kahvehaneler Avrupa'da sosyal hayatın vazgeçilmez unsurları oldu. Kahvenin Türk usulüne göre tüketilmesi modası da yaygınlaştı. Avrupalılar, Osmanlı topraklarından ülkelerine geri dönerken kahve değirmenleri, kahve fincanları ve kaşıklar getirdi. Günümüzdeki "Kafe" kültürü işte böyle ortaya çıktı.

Türk sanatı

Avrupa'da, zenginler evlerinin bir odasını Türk köşesi olarak Türk çinileri, halısı ve divanlarla süslemeye başladılar. Türk kilim ve halı motiflerinin Avrupalı ressamların resimlerinde yer aldı.

Günlük eşyalar dışında mimari alanda da Osmanlı mimarisinin estetik unsurları Avrupa'da çeşitli eserlerde yer almaya başladı. XVIII. yüzyılda Almanların inşa ettiği aşağıda fotoğrafı bulunan ve Almanya sınırları içindeki Schwetzingen (Şatzinger) Camisi Osmanlı mimarisine olan hayranlığı yansıtır.

Ticaret, Osmanlı ile Avrupa devletleri arasındaki etkileşimi daha da arttırdı. Birçok ürün bu sayede Avrupa'da kullanılmaya başlandı. Osmanlı'da halı, madenî ve seramik eşyalarda kullanılan lale figürü özellikle Hollanda'da büyük ilgi gördü. Avusturya elçisi Busbecq'in (Busbek) İstanbul'dan Avrupa'ya taşıdığı lale, Hollanda'da "Türklerin Lalesi" olarak yaygınlaştı. Zamanla bir tutkuya dönüşen lale yetiştiriciliği sanata da yansıdı, birçok Hollandalı ressamın eserine konu oldu.

Lale Devri (1718-1730): Avrupa'ya Açılan Kapı

Osmanlı tarihinde 1718 Pasarofça Antlaşmasıyla başlayıp 1730 Patrona Halil İsyanı ile sona eren döneme LALE DEVRİ denir. İstanbul'da yetiştirilen Laleler bu dönemin simgesi olmuş ve edebiyatçı Yahya Kemal Beyatlı ve tarihçi Ahmet Refik Altınay tarafından döneme bu isim verilmiştir. Dönemin padişahı III. Ahmet, Sadrazamı ise Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'dır.

Elçiler Osmanlı kültür, sanat ve estetik anlayışını tanıtırken Avrupa'nın kültür, sanat ve teknolojisi

hakkında edindikleri bilgileri Osmanlı'ya aktardılar. Bu elçilerin sayısı özellikle XVIII. yüzyıldan itibaren giderek arttı. Bu yüzyılın başında Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasında uzun yıllar devam eden savaş dönemi sona erdi. Lale Devri olarak isimlendirilen barış dönemi başladı. Bu dönem ismini o dönemde yetiştiriciliği tutku hâline gelen laleden almaktaydı. Lale Devri barış, kültürel gelişme ve yeni açılımlar yapma devriydi. Bu dönemde elçilerin de etkisiyle Osmanlı Devleti, Avrupa ile yakın ilişkiler kurdu. Bu sayede Avrupa'daki başta askerî yenilikler olmak üzere teknik gelişmeleri alarak zayıflayan devleti güçlendirmek istedi. Avrupa'nın farklı yerlerine gönderilen elçiler döndüklerinde gördükleri gelişmeleri devlet adamlarına aktardılar. Bu etkileşim sonucu Osmanlı Avrupa'dan neler almış, birlikte öğrenelim:

Lale Devrinde Yapılan Yenilikler

1- XVIII. yüzyılda Avrupa'dan alınan en önemli yenilik Türkçe eserler basacak bir matbaanın kurulmasıdır. Matbaanın ülkeye getirilmesinde Paris'e elçi olarak giden Yirmisekiz Çelebi Mehmet ve oğlu Mehmet Sait'in emeği büyüktür. Osmanlı Devleti'nde Rumca, Ermenice, İbranice, gibi dillerde eserler matbaalarda basılırken Türkçe eserlerin basılabileceği bir matbaa yoktu. Mehmet Sait Paris'te matbaaları dolaşmış, yurda dönüşünde İstanbul'da İbrahim Müteferrika ile matbaa kurma hazırlıklarına başlamıştı. Devlet adamlarının da izniyle matbaa faaliyete geçti (1727). Matbaada coğrafya, tarih, askeriye, bilim ve teknoloji alanlarında eserler basıldı. Padişah III. Ahmet hattatların işsiz kalmasını önlemek için ilk Türk matbasında dini kitap basılmasını yasakladı. Bu matbaada basılan ilk eser Vankulu Lügati idi.

2-Avrupa'nın Osmanlı Devleti'ni etkilediği alanların biri de mimaridir. XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı mimarisinde Avrupa'nın etkileri görülmeye başladı. Mimari eserlerin süslemelerinde başlayan bu etki zamanla arttı, Avrupa mimarisini yansıtan yapılar şehirleri süslemeye başladı. Padişahlar XIX. yüzyılda yüksek duvarlarla çevrili Topkapı Sarayı'ndan çıkarak İstanbul Boğazı kıyısında Dolmabahçe gibi Avrupa saraylarına benzer saraylar yaptırdılar. Sarayların mimarisi dışında iç dekorasyonunda da Avrupa tarzı eşyalar kullanılmaya başlandı. Mobilyalı salonlar geleneksel odaların yerini aldı. Ocakların yerini şömineler, divanların yerini koltuklar, sandalyeler, masalar aldı. Zamanla halk da bu yaşamı benimsedi.

XVIII. yüzyılda Avrupa ile kurulan yakın ilişkiler sonucu birçok Avrupalı sanatçı İstanbul'a geldi. Vanmour (Vanmur) da bu sanatçılardan biridir. Atölyesi sanatseverlerin uğrak yeri hâline gelen Vanmour'un çalışmaları Osmanlı sanatçılarını da etkiledi. Ünlü Osmanlı Minyatür sanatçısı LEVNİ de bu dönemde güzel eserler verdi. Avrupa resim sanatının etkisi ve matbaanın gelişi geleneksel minyatür sanatının gerilemesine ve minyatür konularının değişmesine sebep oldu. Mehter müziği Avrupa'yı etkilediği gibi Avrupa müziği de Osmanlı'yı etkiledi. Avrupalı müzisyenler Osmanlı Devleti'nde görevlendirilmeye başlandı.

Avrupa müziğinin yanında tiyatro, opera, bale gibi sahne sanatları da zaman içinde halkın ilgi gösterdiği sanatlardan oldu. Bu sanatlar orta oyunu, karagöz, meddah gibi sahne sanatlarının yerini almaya başladı.

3-Viyana, Paris gibi Avrupa başkentlerine ilk kez geçici elçi heyetleri gönderildi. Amaç Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip etmektir.

4- Padişah tarafından Topkapı Sarayı'na ve Yeni Camii'ye birer kütüphane kuruldu.

5-İstanbul'un su ihtiyacını karşılamak için Derya-ı Sim denilen su bendi yaptırıldı.

6- İlk kez çiçek aşısı yapıldı.

7-Yeniçerilerden bir İtfaiye teşkilatı kuruldu.

8- Bir kağıt fabrikası ve Çini atölyesi kurulmuştur.

OSMANLI KÜLTÜRÜNÜN AVRUPAYI ETKİLEDİĞİ ALANLAR	AVRUPA KÜLTÜRÜNÜN AVRUPAYI ETKİLEDİĞİ ALANLAR
*Türk modası	*Matbaa
*Türk müziği (mehter)	*Mimari
*Türk kahvesi	*Sanat (Müzik, tiyatro, opera vb.)
*Türk sanatı (halı, kilim vb.)	

SEYYAHLARIN DİLİNDEN OSMANLI KÜLTÜRÜ

Kazanım: 7. Seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir.

KAVRAM BİLGİSİ

Kültür: Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü.

Değer: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü

Seyyah, gezmeyi görmeyi kendisine iş edinen kimselere denir. *Seyahatname*, seyyahın gezip gördüğü yerleri metne döktüğü yazıdır. Seyahatnameler bir yerin bir kültürün bir devletin tanınması için önemli kaynaklardır. Bu eserleri kaleme alanlar gezdikleri, gördükleri yerleri kendi bakış açılarıyla okuyucularına aktarırlar. Seyyah denilince aklımıza ilk olarak *Evliya Çelebi*, seyahatname denilince de *Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi* gelmektedir. Evliya Çelebi gibi bizden seyyahlardan başka Osmanlı topraklarını yabancı birçok seyyah ziyaret etmiştir.

Yabancı seyyahların Seyahatnamelerine göre Türkler hakkında şu çıkarımlarda bulunulabilir:

- ✓ Türkler temizliğe son derece düşkünlüdür.
- ✓ Türkler misafirperverdir.
- ✓ Türkler huzur ve barışa önem veren bir millettir.
- ✓ Türkler cesur askerlerdir.
- ✓ Türkler yardımlaşma ve dayanışmaya önem verirler.
- ✓ Türkler hoşgörülüdür.
- ✓ Türkler sağlık konusunda ileri bir toplumdur.
- ✓ Türkler gösterişten uzak bir yaşam sürerler.
- ✓ Türkler ailelerine çok önem verirler.
- ✓ Türkler kahve kültürüne değer verirler. Kahvehaneler toplumsal kaynaşma yerleridir.
- ✓ Türklerde değişik sanat dalları gelişmiştir.
- ✓ Türkler arasında kavga gürültü, küslüğe çok az rastlanır.

YENİ KURUMLARLA DEĞİŞEN TOPLUM HAYATI

Kazanım: 8.Osmanlı Devleti'nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.

KAVRAM BİLGİSİ

Islahat: Osmanlı tarihinde gerileme döneminden başlanarak zaman zaman Batı örneğine göre girilen yenileşme ve ilerleme atılımlarına verilen ad.

Osmanlı Devleti'nin Avrupa karşısında XVII. yüzyıldan itibaren gerilemeye başlamasıyla devlet adamları bu duruma çareler aradılar. XVIII. yüzyıldan itibaren gerçekleştirilen ıslahatlarla Avrupa'daki kurum ve gelişmeler alınarak ülkenin ilerlemesi yönünde çalışmalar yapıldı. Islahatlardan en önemlileri haberleşme ve ulaşım alanındaydı. Önce haberleşme alanında gerçekleştirilen ıslahatlara bakalım:

Haberleşme alanında yapılan ıslahatlar

Matbaanın kullanılmaya başlamasıyla halkın hayatında görülen önemli gelişmelerden biri gazetelerin yayımlanmasıdır. Osmanlı'da yayımlanan ilk Türkçe Resmî Gazete **Takvimi vekayi'dir. Takvimi- vekayi** 1831 yılında haftalık olarak yayımlanmaya başladı. Gazete iç haberler, dış haberler, askerlik işleri, bilimler (fenler), tayinler, ticaret ve fiyatlar bölümlerinden meydana gelmekteydi. **Yayımlanma amacı ise halkı eğitmek, haber ve kanunların duyurulmasını sağlamaktır.** Ayrıca ülkeye gelen gemiler, dışarıdan alınan ve dışarıya satılan ürünlere ait bilgilere de yer veriliyordu. Gazete zaman içinde ülke içinde yaşayan farklı milletlerin de okuyabilmesi için Arapça, Rumca, Ermenice ve Fransızca olarak da yayımlanmıştır.

Ülkenin her bölgesinde dağıtılan bu gazeteyi başka Türkçe gazeteler izledi. Gazete halkın yaşamında önemli bir yer edindi. Âdetâ kitap ve ansiklopedi görevi gördü, insanları pek çok konuda aydınlattı. "Fen" başlığı altında yeni gelişmelerin anlatıldığı sayfalar halk tarafından ilgiyle takip edildi. Genellikle mahalle kahvelerinde okuma bilen kişiler tarafından halka okundu, ardından haberlerle ilgili tartışmalar yapıldı.

Gazete, Osmanlı Devleti'nde gerçekleştirilen ıslahatlardan yalnızca biriydi.. XIX. yüzyıl başlarında Avrupa'nın büyük bölümünde halkın mektubunu gönderebildiği, gazetesini alabildiği postaneler bulunmaktaydı. Haberleşme alanında bir ıslahat yapılması gereği duyan Osmanlı devlet adamları **1840'da Posta Nezareti'ni** kurdular. İllere postaneler açıldı. Ülke sınırları içinde halkın mektup, paket ve paraları düzenli bir şekilde ulaştırılmaya başlandı. Ayrıca gazete ve resmî evraklar da posta yoluyla ülkenin çeşitli yerlerine ulaştırıldı.

Posta Nezareti'nin kurulmasıyla haberleşme belirli bir düzene girmişti. Bu yıllarda Avrupa'da telgraf hatları kurulmaya başlamış, bu sayede uzak yerlerle anında haberleşme mümkün hâle gelmişti. Osmanlı Devleti de telgrafi 1854 yılında Kırım Savaşı sırasında kullanmaya başladı. Telgraf, kısa sürede hatların çekilmesiyle ülke içinde en önemli haberleşme aracı hâline geldi.

Ulaşım alanında yapılan ıslahatlar

XIX. yüzyılda bilim ve teknolojinin büyük gelişme gösterdiği Avrupa'da buharlı makinelerle dayalı ulaşım araçları kullanılmaya başladı. Buharlı gemiler ve trenler ulaşımı hızlandırdı ve kolaylaştırdı. Osmanlı Devleti de bu teknik gelişmeleri yakından izleyerek kendi topraklarında yaygınlaşması için çaba gösterdi.

Osmanlı Devleti ilk buharlı gemiyi 1827 yılında İngiltere'den satın aldı. İstanbul'da, ulaşımında kullanılan bu gemilerin sayıları zamanla arttı. Ulaşım, düzenli hâle getirilerek 1851 yılında **Şirketihayriye** kuruldu. Şirketihayriye Osmanlı Devleti Döneminde siyah boyalı, semaver bacalı, yandan çarklı vapurlarıyla İstanbul Boğazı'nın iki yakasını birleştirdi. Kayıklarla yapılan kısa mesafeli yolculuklar yerini konforlu ve hızlı vapurlara bıraktı. Bugün İstanbul'un önemli yerleşim merkezi olan birçok ilçe o dönemde İstanbulluların çoğunun görmediği köyler durumundaydı. Vapurlar sayesinde bu yerlere ulaşım kolaylaştı. Böylece önemli yerleşim yerleri hâline geldiler.

Ulaşım alanında buharlı gemilerden sonra ikinci atılım demir yolu yapımıyla gerçekleştirildi. **1856 yılında ilk demir yolu hattımız İzmir ile Aydın arasında inşa edilmeye başladı.** İlk demiryolunun burada yapılmasından nüfusunun kalabalık olması ve bölgenin ticaret potansiyelinin gelişmiş olması önemli rol oynamıştı. Zaman içinde Anadolu ve

Rumeli topraklarında demir yolu ağı genişledi. 1888'de İstanbul'u Avrupa'ya bağlayan demir yolu açıldı. **“Orient Express”** (Orient Ekspres) treni ile çok sayıda turist İstanbul'a geldi.

Demir yolları sayesinde ulaşım kolaylaştı ve ucuzladı. Bu sayede ülkenin yer altı ve yer üstü kaynakları ve ürünleri tüketim bölgelerine taşındı, ihracat arttı.

Bankacılık alanında yapılan ıslahatlar

XIX. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı Devleti'nde bankalar yabancıların elindeydi. Ülkede, millî bir bankaya ihtiyaç duyulmakta ancak bunun için yeterli sermaye birikimi bulunmamaktaydı. Bundan en çok zarar gören kesim ise çalışan nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan çiftçilerdi. Geçim sıkıntısı içinde bulunan çiftçilerin kredi alabilecekleri bir kurum olmadığı için, özel şahıslardan yüksek faizle borç alıyorlardı. Çiftçiler bu nedenle sürekli borç içinde yaşıyordu. Borçlarını ödemekte son derece zorlanan çiftçiler, ürünlerini daha hasattan önce bu şahıslara satmak zorunda kalıyorlardı. Zor durumdaki çiftçilerin dertlerine çare bulunabilmesi için devletin tarımsal üretime sahip çıkması isteniyordu.

O dönemde Osmanlı Devleti'ne bağlı Rumeli'deki Niş kenti Valisi olan **Mithat Paşa**, çiftçilerin içinde bulundukları zor koşulları görmüş çiftçilerin, yüksek faizle borç veren kişilerin elinden kurtarılması için çözüm yolları aramıştır. Böylece 1863 yılında, çiftçilerin oluşturduğu kaynakla, Mithat Paşa öncülüğünde **Memleket Sandıkları** kuruldu. Mithat Paşa, Memleket Sandıkları'nı oluştururken Türk gelenekleri arasında zaten var olan ve karşılıklı yardımlaşma esasına dayanan imece geleneğinden esinlenmiştir. Zamanla Memleket Sandıkları tüm ülkeye yayıldı. **Memleket Sandıkları 1888 yılında özellikle tarımla uğraşan halka destek olan Ziraat Bankasına dönüştürülmüştür.**

1831	Ülkemizde ilk Türkçe Resmi Gazete olan “Takvimivekayi” yayına başladı.
1840	Posta Nezareti kuruldu.
1851	Şirketihayriye kurularak İstanbul'da düzenli vapur seferleri başladı.
1855	Telgraf hattı kurularak İstanbul, Edirne, Şumnu
1856	İzmir Aydın arasında demiryolu hattı döşenmeye başlandı.
1863	Ziraat Bankasının temeli olan “Memleket Sandıkları” kurulmaya başlandı.

4. ÜNİTE

ZAMAN İÇİNDE BİLİM

1. İlk uygarlıkların bilimsel ve teknolojik gelişmelere katkılarına örnekler verir.
2. İlk yazı örneklerinden yola çıkarak yazının kullanım alanlarını ve bilgi aktarımındaki önemini fark eder.
3. Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını değerlendirir.
4. 15 ve 19. yüzyıllar arasında Avrupa'da yaşanan gelişmelerin günümüz bilimsel birikiminin oluşmasına etkilerini fark eder.

HER BİLİMSEL BULUŞ YENİ BİR BAŞARIDIR

KAVRAM BİLGİSİ

Buluş: Bilinen bilgilerden yararlanarak daha önce bilinmeyen yeni bir bulguya ulaşma veya yöntem geliştirme, icat.

İlk Uygarlıklar ve Teknoloji

Teknoloji tarihi, insanlığın önce yaşayabilmek, ardından yaşam koşullarını iyileştirmek, doğaya ve yaşam koşullarına karşı verdiği egemenlik mücadelesiyle doludur. Bu nedenle insana verilen unvanlardan biri de “araç yapan”dır. İlk üretilen araçlar tarımla ilgilidir. İlk insanlar taşları yontarak el baltaları yapmışlardır. Teknoloji adına belki de üretilen ilk nesne bunlardır. Bilim ve teknolojinin gelişmesine katkıda bulunan ilk çağ uygarlıkları MEZOPOTAMYA, MISIR, ÇİN VE HİNDİSTAN’dır. Bu uygarlıkların kuruldukları yerlerin ortak özellikleri şunlardır:

- 1-Bol su kaynakları ve tarıma elverişli topraklar
- 2-Yer altı ve yer üstü doğal kaynaklar bakımından zengin olmalarıdır.
- 3-Göç ve ticaret yolları üzerinde bulunmalarıdır.

Önemli teknolojik buluşlar ve öyküleri

Tekerlek: Teknolojinin gelişmesinden şüphesiz tekerleğin ayrı bir yeri vardır. Birçok kişiye göre tekerleğin ilk kullanıldığı yer MÖ 3700’lü yıllarda Mezopotamya’da Sümer Uygarlığıdır. Tekerleğin ilk örneğinin çömlek yapımında kullanılan çömlekçi tekerleği olduğu kabul edilmektedir. İnsanlar ağır nesneleri yuvarlak kütükler ve taşlar üzerinde kaydırmanın daha kolay olduğunu gördüler. Taşınacak nesnelerin yerle teması kesildiği için daha kolay taşınabiliyor, ipler aracılığıyla istenen yöne götürülebiliyordu. Tekerlek, daha sonra insanların kara taşımacılığı ve uluslararası ticaret yapmalarını kolaylaştırmıştır. Farklı ülkelere daha hızlı ve daha çok mal götüren tüccarlar, bilgi birikimini de kültürden kültüre taşıdılar. Daha sonra, Mısır’da ve Çin’de de tekerleğin kullanıldığını görmekteyiz.

Mürekkep: Tarihte mürekkebi ilk kullanan uygarlıklardan birinin Mısırlılar olduğu bilinmektedir. Mürekkebi elde etmek için, renkli mineralleri toz hâline getirip, sonra bu tozu sıvıyla karıştırıp seyreltiyorlardı. Benzer teknikle mürekkep Eski Çin uygarlığında da üretiliyordu.

Anadolu’da Bergama Krallığı da mürekkebi biliyor ve üretiliyordu. Parşömen adını verdikleri bir tür kâğıdın da mucidi olan Bergamalılar meşe mazısını, demir sülfatı ve reçineyi karıştırarak dayanıklı mürekkebi ürettirler. Türkler ise bezir yağını yakarak elde ettikleri isten yaptıkları bezir mürekkebini kullandılar. XVIII. yüzyılda mürekkep yapımında daha bilimsel yöntemler kullanılmaya başlandı. Altın, gümüş, bronz yaldızlı mürekkeplerin yanı sıra, dolmakalem için ayrı, matbaa ve diğer baskılar için ayrı türde mürekkepler üretildi.

Barut: Kuşkusuz, barut da tıpkı pusula ve çelik gibi Çinliler’e ait buluşlardan en çok bilinenlerinden biridir. MS III. yüzyılda geliştirildi ama VIII. yüzyıla kadar savaşlarda kullanılmadı. Daha çok, fişek ve basit roketleri atmak için yararlanıldı.

Mum: Günümüzden yaklaşık 2000 yıl önce kullanılan mum bir çeşit yağ lambasıydı. Mum ve yağ lambaları 19. Yüzyıla kadar önemli yapay ışık kaynaklarıydı. Günümüzde süs eşyası olarak kullanılmaktadır.

Cam: Fenikeli denizciler tarafından tesadüfen bulunmuştur. Günümüzde tıp, mimarı vb. sektörlerde kullanılmaktadır.

SÖZ UÇAR YAZI KALIR

KAVRAM BİLGİSİ

Uygarlık: Bir ülkenin, bir toplumun, maddi ve manevi varlıklarının, fikir, sanat çalışmalarıyla ilgili niteliklerinin tümü, medeniyet.

İnsanlığın en büyük buluşlarından biri olan yazının günümüzdeki şeklini alması binlerce yıllık bir gelişmenin sonucudur. Arkeologlar tarihte ilk yazı örneklerinin Dicle ve Fırat, (Mezopotamya), Nil (Mısır) ve Sarı Nehir (Çin) boylarında bulunduğunu belirtmektedirler.

Sümer ve Hititlerde Yazı

MÖ 4000’li yıllarda Sümerler, düşüncelerini ve çevrelerindeki nesneleri kil tabletler üzerine resmetmişlerdir. Zamanla kullanılan bu resimler, resim olmaktan çıkmış kısa çizgi ve çizgi gruplarından oluşan harflere dönüşmüştür. Bu harflerle yazılan ve çivi yazısı denilen yazıda harfler artarak yaklaşık bin değişik karakter oluşmuştur. Bu durum yazıyı zor öğrenilir hâle getirmiştir.

Sümerlerle ilişkisi olan başka uygarlıklar da çivi yazısını alıp kendi dillerine uyarlamışlardır. Kuşkusuz insanlık Sümerlerle başlamaz, çok daha öncelere uzanır. Fakat onlardan kalan yazılı belge olmadığı için haklarında fazla bilgi yoktur.

Eski Mısır’da Yazı

Eski Mısırlıların kullandığı resimli yazıya **hiyeroglif** denir. Bu yazıda resimler harfleri ifade eder. Hiyeroglif yazılar yalnızca duvara ve anıtlara yazılır. Hiyeroglifin başlangıç tarihi MÖ 3300 yılına kadar uzanır. MÖ 1100 yıllarında kalan bir papirüs üzerindeki kayıtlar yazının ve yazmanlığın önemini ortaya koymaktadır. “Yazı yazmayı iyi öğren, öyle ki kendini ağır bedensel işlerden kurtarıp ünlü yöneticiler katına yükseltsin. Yazmasını bilen kişi kaba ve sıradan işler görmez, emir verir, kültürü aktarır, yenilikleri gelecek kuşaklara bildirir, mali kayıtları tutar, askerî savaşları anlatır, antlaşmaları yazar, hastalıkların tedavilerini bilir.” Papirüs bitkisinden elde edilen

kâğıtlar üzerine yalnızca edebî metinler yazılmazdı. Antlaşmalar, yemek tarifleri, vergi kayıtları, mevsimler ve taşkın zamanlarının yazıldığını görmekteyiz. Ayrıca, tapınak duvarlarına hükümdarların hayat hikâyeleri de hiyeroglif olarak kazınmıştır. Ayrıca günlük yazışmalarının yapıldığı bir alfabeleri daha vardı; buna da hiyeratik denirdi.

Fenike’den Günümüze Yazı

Fenikeliler ticaretle uğraşan bir ulustu. MÖ 1000 yıllarında Fenikeli bir din adamı, öğrenmesi ve öğretilmesi çok zor olan çivi yazısının yerine işaret sistemi sadece harflerden oluşan bir alfabe geliştirdi. Çünkü tüccarların alıp sattıkları malların hesabını, gelen gidenin kaydını tutmak için daha basit bir sisteme ihtiyaç vardı. Bugün kullanılan pek çok alfabenin temelini oluşturan Fenike alfabesi böyle ortaya çıkmıştır.

YAZININ BULUNMASIYLA;

*Bilgilerin TOPLANABİLİR, SAKLANABİLİR, İLETİLEBİLİR hale gelmiştir.

*Bilgi ve kültür aktarımı hızlanmıştır.

*Eğitim öğretim faaliyetleri kolaylaşmıştır.

*İnsanlar arasındaki etkileşim artmıştır.

TÜRK VE İSLAM DEVLETLERİNDE YETİŞEN BİLGİNLER

KAVRAM BİLGİSİ

Sosyal Bilim: Toplum olayları, insanın sosyal ve kültürel faaliyetleri konusun- da araştırma ve inceleme yapan bilim.

Günümüzde kullandığımız araç gereçler ve yaşamımızı kolaylaştıran bilimsel gelişmeler insanlık tarihi boyunca farklı uygarlıkların katkılarıyla meydana gelmiştir. Eski Yunan, Çin, İslam ve Avrupa bilimsel gelişmelere öncülük eden başlıca uygarlıklardır. IX. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar İslam uygarlığı bilimsel gelişmelere öncülük etmiştir.

VII. yüzyılda Arabistan yarımadasında doğan İslam dininin ilk emri "oku"dur. "İlim Çin'de dahi olsa alınız." diyen Hz. Muhammed'in (S.A.V.) yolundan giden Müslümanlar kısa sürede gelişen İspanya'dan Hindistan'a kadar geniş alanlara hâkim oldular. Hâkim oldukları yerlerde bilimin gelişmesine katkı sağladılar. Bilim insanlarını desteklediler. İslamiyet'in bilime ve araştırmaya yönelik olumlu yaklaşımı sayesinde gelişen bilimsel çalışmalar özellikle Abbasiler ve Selçuklular Döneminde zirveye ulaştı. Tıp, astronomi, matematik, fizik, kimya daha birçok alanda önemli bilimsel gelişmeler sağlandı.

TÜRK İSLAM BİLİM İNSANLARI

Harezmi (ö: 863): Coğrafya ve astronomi ile de uğraşan Harezmi en önemli çalışmalarını matematik alanında yaptı. Günümüzde de kullandığımız Hint rakamlarını İslam dünyasına tanıttı. "0"ı matematiğe kazandırdı, böylece günümüzde kullandığımız onlu sayı sistemi ortaya çıktı.

Aynı zamanda günümüzde matematiğin bir dalı olan cebir onun bu bilim alanına kazandırdığı bir başka katkıdır. Cebir ile ilgili kitabı tercüme edilerek XVII. yüzyıla kadar Avrupa üniversitelerinde okutulmuştur.

Biruni (d: 973 - ö: 1051): Bilimsel araştırmalara çok küçük yaşta başlayan Biruni henüz 17 yaşında Güneş'i gözlemlemek için bir alet yaptı. Bu gözlemler sonucu dünyanın döndüğünü ve yerçekiminin bulunduğunu söyledi. Dünyanın çevresini hesapladı. Gazneli Mahmut Biruni için "Sarayımın en değerli hazinesi" demiştir. hükümdarların himayesinde

çalışmalarını sürdüren Biruni'nin ilgi alanı astronomi ile sınırlı değildi. Coğrafya, matematik, optik, tıp, eczacılık gibi alanlarda 140'ın üzerinde eser bıraktı.

İbni Sina (d: 980 - ö: 1037): Avrupa'da "Avicenna" (Avisenna) adıyla tanı- nan İbni Sina farklı bilim dallarında eserler ver- miş çok yönlü bir insandı. Daha 16 yaşındayken tıp alanında çalışmalar yapmaya başladı. Tıp alanında çalışmalarının yer aldığı "Kanun" isimli eseri Avrupa'da XVII. yüzyıla kadar tıp eğitimin- de kullanıldı. Bir başka eseri olan "Şifa" ise felsefeden, matematik ve fiziğe kadar bilimlerin yer aldığı bir ansiklopediydi.

Uluğ Bey (d: 1394 - ö: 1449): Timur Devleti'nin hükümdarı Timur'un torunu olan Uluğ Bey siyasetten çok bilime ilgi duydu. Semerkant'ta bir medrese ve bir gözlemevi (rasathane) yaptırdı. Dönemin en gelişmiş ve büyük aletleri bulunan göz- lemevinde Güneş, Ay ve gezegenlerin konumları, yıl uzunluğunun tespiti gibi çalışmalar yaptı.

Ali Kuşçu (ö: 1474): Uluğ Bey'in öğrencilerinden Ali Kuşçu Fatih Döne- minde elçi olarak İstanbul'a geldi. Fatih'in, İstanbul'da kalmasını ve medresede ders vermesini istemesiyle bu şehre yerleşen Ali Kuşçu astronomi ve matematik ala- nında eserler verdi. Gök cisimlerinin dünyaya uzaklığını hesapladı, Ay'ın haritasını çıkardı. Bu çalışması nede- niyle NASA tarafından Ay'da bir bölgeye ismi verildi.

Piri Reis (d: 1465 - ö: 1553): XVI. yüzyılda Osmanlı kaptanı Piri Reis Ameri- ka kıtasını da içine alan bir dünya haritası çizdi. Piri Reis'in o dönemde bu doğrulukta bir haritayı nasıl çizemediği bilinmemektedir. Bu harita dışında "Kitabı Bahriye" adlı bir eser yazmış, Akdeniz çevresindeki kara ve limanları tanıtmış böylece sosyal bilimlerden coğrafyaya önemli katkılarda bulunmuştur.

Taküyyiddin (d: 1521): XVI. yüzyılda İstanbul'da bir gözlemevinin kurul- masına öncülük etti. Bu gözlem evinde daha önce eşine rastlanmayan yeni aletler kullanarak Güneş ve Ay tutulmalarını gözlemledi.

RASATHANE

Gök cisimlerinin hareketlerinin incelendiği ve astronomi çalışmalarının yapıldığı yere Rasathane (gözlemevi) denir. İlk rasathane 9. Yüzyılda Abbasi Halifesi **Memun** döneminde Bağdat ve Şam'da kurulmuştur. İlk rasathanelerin İslam dünyasında ortaya çıkmasında;

a-Dini önemi olan ay ve günleri tespit etmeki

bKıble yönünü belirleyebilmek,

b-Namaz ve oruç gibi ibadetlerin zamanını belirleyebilmek etkili olmuştur.

Osmanlı'nın ilk rasathanesi ise III. Murat'a döneminde **Takiyüddin** tarafından 1575'te kurulmuştur. 15 kişilik bir kadronun çalıştığı bu rasathane 1575-1580 yılları arasında hizmet vermiştir.

Türk İslam Bilim İnsanlarının Çalışmaları

Birçoğu dünya çapında üne sahip Türk ve Müslüman bilim insanlarının çalışmaları sonucu birçok bilimsel gelişme ortaya çıktı.

Mimarlık ve Mühendislik: Su kanalları, sarnıçlar, değirmenler, kervansaraylar, hassas teraziler...

Matematik: "0" ve günümüz sayı sistemi, geometri, cebir, dört işlem için pratik metotlar...

Tıp ve Eczacılık: Akıl hastaları, çiçek hastalığı gibi birçok hastalığın tedavisi, diş fırçası, tıp kitapları, göz ameliyatı, diş tedavisi, aşı, kan dolaşımı, ameliyat araçları...

Coğrafya: Dünya haritaları, pusula, doğa olayları, gemicilik...

Astronomi: Dünyanın dönüşü, çevresinin uzunluğu, rasathaneler (gözlemevleri), yıldızlar ve gezegenlerin hareketleri...

ÖZET Bilimsel gelişmeler farklı uygarlıkların katkılarıyla meydana gelmektedir. İslam uygarlığı da bilimsel gelişmelere öncülük etmiş uygarlıklardandır. IX. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar Türk ve İslam devletlerinde yetişen bilim insanlarıyla günümüz bilimsel gelişmelerinin temellerini atmışlardır. Türk ve İslam devletlerinde daha sonraki yüzyıllarda da önemli bilim insanları yetişmesine rağmen bilimsel gelişmelerde öncülüğü Avrupa uygarlığı devralmıştır.

BİLİMSEL BİRİKİM NASIL OLUŞTU?

KAVRAM BİLGİSİ

Laiklik: Devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin, din ve vicdan özgürlüğünün gerçekleşmesi bakımından yansız olması.

Coğrafi Keşifler

15. ve 16. Yüzyıllara Avrupalılar tarafından yeni ticaret yollarının, okyanusların, kıtaların bulunmasına COĞRAFİ KEŞİFLER denir.

Coğrafi Keşiflerin Nedenleri:

- 1- Pusulanın kullanılmaya başlanması, gemicilik tekniğinin ilerlemesi ve coğrafya bilgilerinin artması
- 2- İpek ve Baharat Yolunun Müslümanların elinde olması nedeniyle Avrupalıların doğuyla doğrudan ticaret yapacakları yeni yol arayışına girmeleri.

Keşifler:

Bartelmiz Diyaz: Ümit Burnu'nu keşfetti. (1487)
Vaskö dö Gama: Hint Deniz Yolunu keşfetti. (1498)
Kristof Kolomb: Amerika kıtasını keşfetti ama burasını Hindistan zannetti. (1492)
Ameriko Vespuçi: Amerikanın yeni bir kıta olduğunu anladı. Kıtaya onun adı verildi. (1499)
Macellan ve Del Kano: Dünyayı dolaşarak yuvarlaklığını ispatladılar. (1519-1522)

Coğrafi Keşiflerin Sonuçları:

- 1-Dünya'nın düz değil yuvarlak olduğu, kendi etrafında ve Güneş etrafında döndüğü, evrenin merkezi olmadığı gibi bilgiler ortaya çıkmıştır.
- 2-Coğrafi Keşiflere kadar Dünya'nın düz olduğunu söyleyen kiliseye ve din adamlarına olan güven, keşifler sonucunda azalmaya başlamıştır.
- 3-Avrupalı devletler keşfettikleri yerleri egemenlikleri altına alarak sömürge imparatorlukları kurdular. Buralardan bol miktarda altın, gümüş gibi değerli madenler ve çeşitli ham maddeler Avrupa'ya taşındı ve böylece sermaye arttı. Keşifleri destekleyen Avrupa'nın denizci ülkeleri kısa sürede zenginleşti.
- 4- Ticaretle zenginleşen ailelerin, kültür ve sanat hareketlerini desteklemeleri Rönesans'ın başlamasında etkili oldu.
- 5-Avrupalılar yeni canlı türleri ve bitliler tanıdılar.
- 6-Zenginliğin kaynağı toprakken artık altın ve gümüş olmuştur.

COĞRAFI KEŞİFLER TÜRK İSLAM DÜNYASINI NASIL ETKİLEDİ?

İpek ve Baharat yolları önemini kaybetti. Gelirler azaldı. Coğrafi keşiflerin etkilerini azaltmak isteyen Osmanlı onlara kapitülasyonlar verdi.

Avrupa ile rekabet edilemedi. Küçük tezgâhlar ve atölyeler kapandı. İşsizlik arttı. Osmanlı Avrupa'nın pazarı haline geldi. Hammadde ve Pazar arayışı içerisindeki Avrupalılar Osmanlı topraklarını işgal etmeye başladı.

Yeniden Doğuş: Rönesans

XV ve XVI. yüzyıllarda, Avrupa'da meydana gelen edebiyat, kültür, güzel sanatlar, bilim ve düşünce alanlarındaki bütün bu yenilik ve gelişmelere “yeniden doğuş” anlamına gelen **Rönesans** adı verildi.

Rönesans'ın Nedenleri:

Orta Çağ'da, Avrupa'da bilim ve sanatta dinin ve kilisenin egemenliği söz konusuydu. Kilisenin düşünce üzerindeki baskısı, doğayı özgür bir bakış açısıyla incelemeyi bilim, sanat vb. alanlarda çalışmalar yapmayı imkânsız kılmıştı. Bu dönemde Dünya'nın düz olduğu gibi inanışlar yaygındı. Avrupa'da, Orta Çağ bilimsel gelişme bakımından “karanlık bir dönem”di. Coğrafi Keşiflerde elde edilen bilimsel bilgiler ile kilise ve din adamlarına duyulan güven azaldı ve kilise güç kaybetmeye başladı. Kilise baskısının azalması insanların daha özgürce tartışıp düşüncelerini geliştirme olanağı bulmasını sağladı. Kâğıdın bol ve ucuza mal edilmesi ve matbaa sayesinde çok sayıda ve ucuz kitabın basılması, yeni bilgi ve düşüncelerin hızla yayılmasına neden oldu. Coğrafi Keşifler sonucunda, sanatı seven ve sanatçıları koruyan zengin bir sınıf ortaya çıktı. Bu sınıf Avrupa'da sanatçıları ve bilim insanlarını destekledi. Böylece XVI. yüzyılda birçok sanatçı yetişti. Eski Yunan ve Roma uygarlıklarına ait eserlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi bilim ve sanat anlayışını geliştirdi. Rönesans Döneminin en önemli temsilcilerinden biri Leonardo da Vinci (Leonardo da Vinsi)'dir. Da Vinci, resim, mimarlık, bilim, felsefe ve mühendislik alanlarında yaptığı çalışmalarla döneme damgasını vurdu.

Rönesans dönemi sanatçıları

Da Vinci, insanın anatomik yapısını inceleyerek doğru tasvir etmeyi amaçladı. Leonardo da Vinci'nin insan anatomisi üzerine yaptığı çalışmalar günümüz biliminin gelişmesine büyük katkı sağladı. Anatomi alanındaki çalışmalarıyla bilim tarihinde bilinen ilk robot tasarımını yaptı. 1495 yılında yaptığı bu tasarım ancak 1950'lerde keşfedildi. Da Vinci'nin “Leonardo'nun robotu” adı verilen bu tasarımı, kalp rahatsızlıklarının tedavi edilmesinde, 2005 yılında bir İngiliz kalp cerrahına esin kaynağı oldu.

Rönesans Döneminde, Leonardo da Vinci'den başka günümüz bilim ve sanatının gelişme- sine katkısı olan pek çok sanatçı ve bilim insanı yetişti. Ünlü heykeltıraş Michelangelo (Mikelanj), denemeleriyle tanıdığımız Montaigne (Monteyn), dinde reformu başlatan Luther (Luter), tiyatro eserleriyle tanınan Shakespeare (Şekspir), ilk defa Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü söyleyen Kopernik, Rönesans'ın temsilcileri oldular.

Rönesans'ın Sonuçları:

- 1- Katolik Kilisesi'nin skolastik düşüncesi yerine bilimsel düşünce almış, deney ve gözleme önem verilmeye başlamıştır.
- 2- Kilisenin baskısının önlenmesi reform hareketlerini sağlamıştır
- 3- Bilim, sanat ve edebiyatta pek çok eser ortaya konulmuştur.

BONUS BİLGİ

Ünlü çizgi film kahramanları olan Ninja Kaplumbağalar'daki dört kaplumbağının adı Rönesans dönemindeki dört ressamdan gelmektedir: *Donatello, Rafael, Mikalenjelo, Leonardo*

Dinde Reform

Reform'un kelime anlamı “Yeniden düzenlemek, tekrar şekil vermek” anlamına gelir.

Katolik kilisesini aslına döndürmek amacıyla yapılan değişiklik ve düzenlemelere denir.

Orta Çağ boyunca Katolik kilisesi amacından uzaklaşmıştı. Roma'da Vatikan sarayında oturan papalar, kendilerini Hz. İsa'nın yeryüzündeki vekili olarak görüyorlardı.

Reformun Nedenleri:

Kilise ve din adamları çok zenginleşmiş, oldukça geniş topraklara sahip olmuşlardı. Din adamları, soylular gibi zevk ve eğlence içinde yaşamaya başlamışlardı. Dini kendi çıkarları için kullanıyorlardı. Halk ise oldukça yoksullaşmış, kilise ve din adamlarının topraklarında karın tokluğuna çalışıyordu. Haçlı Seferlerindeki başarısızlık, Coğrafi Keşifler ve Hristiyanlıktaki bazı inançların yanlışlığının anlaşılması kiliseye ve din adamlarına olan güveni sarstı. Rönesans Dönemi düşünceyi dinin baskısından kurtarıp özgürleştirmişti. Özgür düşünce aydınların ve din adamlarının, kilisenin uygulamalarını değerlendirip eleştirmeye başlamasına yol açmıştı.

Reform'un Başlaması ve Gelişmesi:

XVI. yüzyılda ilk kez Almanya'da **Martin Luther** öncülüğünde başlayan Reform Hareketleri daha sonra Fransa ve İngiltere başta olmak üzere Avrupa'nın birçok ülkesine yayıldı.

Reform'un Sonuçları:

Katolik mezhebinin parçalanarak Protestanlık, Kalvenizm ve Anglikanizm gibi yeni mezheplerin ortaya çıkmasına yol açtı. Kilise ve din adamları saygınlığını kaybetti. Protestanlığın yayıldığı yerlerde kilisenin mallarına el konuldu. Eğitim ve öğretim kilisenin elinden alınarak laikleştirildi. Böylece Avrupa'da düşünceyi ve gelişmeyi engelleyen dinî etkenler ortadan kalkmış oldu.

Aydınlanma Çağı

Rönesans, reform ve bilimsel gelişmeler, XVII ve XVIII. yüzyıllarda Avrupa'da yeni bir dönem başlattı. Her konuda akla öncelik veren bir düşünce sistemi gelişti. **Bu düşünce sistemi insanı ve insanın doğadaki yerini, dine değil, akla dayanarak açıklamayı amaç edindi.** Bilgi edinme yöntemi olarak **gözlem ve deneyi** esas aldı. Bu düşünce sisteminin etkisiyle bilim ve felsefe alanında büyük gelişmeler oldu. Avrupa'da akla dayanan düşünce sisteminin egemen olduğu bu döneme **Aydınlanma Çağı** adı verilir. Aydınlanma Çağı'nda özellikle doğa bilimleri hızlı bir gelişme göstermiştir. Bu dönemin önemli bilim insanlarının başında Newton (Nivtın), Kopernik, Galileo (Galile) ve Descartes (Dekart) gelir.

Fizik ve matematik alanında birçok buluş gerçekleştiren Newton, "Evrensel Yer Çekimi Yasası"nı buldu. Kopernik Güneş Sistemi'nin varlığını kanıtladı. Galileo "Güneş Sistemi'nin merkezi Dünya değil, Güneştir. Güneş Dünya'nın etrafında dönmez. Dünya, Güneş'in etrafında döner." düşüncesini savundu. Hollandalı bir gözlükçünün uzak nesneleri büyüten bir icadından hareketle teleskop yaptı. Bu teleskopla Ay'ın yüzeyinin pürüzlü olduğu anlaşıldı. Teleskopların uzay gözlemi yapmadaki önemi fark edildi. Gök bilimciler teleskoplar yardımıyla gök cisimlerinin hareketlerini ve yapısını incelediler. Teleskop ve benzeri teknolojik araçların geliştirilmesiyle günümüzde uzay araştırmaları yapılmaya başlandı. Hatta uzayda yapılan araştırmalar teknolojiye önemli katkı sağladı. Aydınlanma Çağı düşünürleri hemen hemen her konuyu incelediler. Toplum, siyaset, hukuk, ekonomi ve tarih alanında yeni fikirler ortaya atıldılar. Sosyal bilimler alanında Jan Jack Rousseau (Jan Jak Ruso) ve müzik alanında Mozart sonraki yüzyıllara da damga vuran çalışmalar yaptılar. Aydınlanma Çağı'nda meydana gelen bilim, sanat ve teknolojiadaki gelişmeler Sanayi İnkılâbı'na temel oluşturdu.

Buharın Gücü: Sanayi İnkılâbı

Avrupa'da Rönesans, Reform Hareketlerinin yol açtığı özgür düşünce, bilimsel ve teknolojik alanlarda önemli gelişmelere yol açtı. **Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin üretim alanına uygulanmasıyla da Sanayi İnkılâbı gerçekleşti. XVIII. yüzyıla kadar her türlü üretim insan gücüyle yapılmıyordu.** 1765'de buhar motorunun icat edilmesiyle bu üretim biçimi köklü bir değişime uğradı. Böylece buhar gücüyle çalışan makinelerin üretimde kullanılmasıyla Sanayi İnkılabı başlamış oldu. **İlk olarak İngiltere'de başlayan Sanayi İnkılâbı daha sonra diğer Avrupa ülkelerine de yayıldı. Kömür, petrol ve su gücüyle çalışan fabrikalar kuruldu.**

DÜŞÜNCE ÖZGÜRLÜĞÜ VE BİLİM

KAVRAM BİLGİSİ

Düşünce: Bir işin gerçekleşmesi ya da bir sorunun çözümü için zihince tasarlanan, aranıp bulunan yol.

Kazanım:

5.Tarihsel süreçte düşünceyi ifade etme ve bilim özgürlüklerini bilimsel gelişmelerle ilişkilendirir.

Orta Çağ, Avrupa için baskı ve korku dönemi olarak adlandırılır. Bu dönemde din adamları ve soylular her alanda söz sahibiydi. Bilimsel çalışmalar, felsefe, sanat, siyaset ve ekonomide Katolik kilisesinin sözünden çıkmak ve görüşlerini eleştirmek mümkün değildi. Galile “Dünya dönüyor!” dediği için yargılanmış, Rahip Bruno evreden başka gezegenler olduğunu iddia ettiği için kilise tarafından yargılanmış ve işkence görmüştür. Avrupa’daki bu baskıcı tutuma karşılık aynı dönemde İslam dünyasında, Çin ve Hindistan’da böyle engeller yoktu. Düşüncelerin özgürce ifade edildiği bu bölgelerde bilimsel çalışmalar da gelişmiştir. Avrupa’daki baskılar, düşünce ve ifade özgürlüğünü kısıtlayamamış, dinsel hoşgörü artmış ve özgür düşünce gelişmiştir. Yaşanan bu karanlık dönemin ardından biraz gecikmeli de olsa daha önceki derslerde gördüğünüz Rönesans Dönemi ve Reform Hareketleri yaşanmıştır. Geçmişten alınan dersler sayesinde düşünceleri ifade etme özgürlüğü, günümüz yönetim sistemi olan demokrasinin ön şartı olmuştur.

5. ÜNİTE EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT

Kazanım:

1. Üretimde ve yönetimde toprağın önemini tarihten örneklerle açıklar.

TOPRAĞIN GÜCÜ

KAVRAM BİLGİSİ

Üretim: İnsanın topraktan, doğanın her türlü kaynak ve güçlerinden kendine yararlı ürünler elde etmesi, bunları işleyerek gereksinim duyduğu ve nesneler durumuna koyması, çoğaltması işi.

Toprak tüm canlıların barınağıdır. Tarih öncesi devirlerden günümüze kadar tarım yapmayı ve hayvanları evcilleştirmeyi öğrenen insanın en iyi dostu toprak olmuştur.

Toprak, üretimdeki önemini tarih boyunca korumuştur. Topraktan elde edilen ürünler insanların temel ihtiyaçlarını karşılamıştır. Toprağın başlıca üretim ve geçim kaynağı olması geniş topraklara sahip devletleri güçlü hâle getirmiştir. Bu nedenle devletler, verimli topraklara sahip olmak için pek çok mücadele vermişlerdir. Devletler, topraklarını genişletmek için fetihler yapmışlardır. Bu, toprağın üretimde olduğu kadar yönetimde de önemli olduğunun bir kanıtıdır. Devletler için toprağın üretimde kullanılmasını sağlamak ve bunu yönetmek başlı başına bir iş olmuştur.

A-Hititlerde Toprak Yönetimi

... İlk Çağ’da Anadolu’da yaşayan Hititlerde ekilip biçilen araziler saraya ve tapınağa aitti. Tarlalara çok miktarda arpa ve buğday ekilirdi. Hasatta elde edilen ürünler çiftçiler tarafından sarayda ve tapınaklarda bulunan veya sarayın yakınındaki ambarlara taşınır, burada da ürünler sıkı denetim altında korunurdu. Tahıllar önemli ve değerli bir hazineydi, çünkü insanlar bununla beslenirdi. En önemli tüketim maddesi tahıldı... Çalışan işçilere maaş olarak tahlil verilirdi.

B-Selçuklularda Toprak Yönetimi:

İkta Sistemi:

Selçuklular'da toprakların büyük kısmı devlete aitti ve tarım yapılan topraklar ikta denilen bölümlere ayrılırdı. İktalar hizmet veya maaş karşılığı belirli süreler için askerlere, komutanlara ve devlet adamlarına verilirdi. İkta sahipleri ise toprakları işleme karşılığında belli sayıda askerin ihtiyacını karşılar ve savaş zamanlarında askerlerle birlikte orduya katılırdı. Bunun yanında bazı vergileri toplayan ikta sahipleri bulundukları yerin de güvenliğini sağlardı. Böylece devlet hem ikta sahiplerine maaş vermek zorunda kalmaz hem de ordunun ihtiyacı olan askeri yetiştirmiş olurdu. Türk ve İslam devletlerinin birçoğunda toprak yönetimi bu şekildeydi.

C-Osmanlılarda Toprak Yönetimi

Tımar (Dirlik) Sistemi:

Osmanlı Devleti'nde Toprağın asıl sahibi devlettir. Yukarıdaki beratda bunun bir kanıtıdır. Osmanlı Devleti'nde yeni topraklar fethedildiğinde araziye kâtipler gönderilirdi. Kâtipler toprağı, elde edilen geliri ve toprağı işleyen nüfusunu kaydederlerdi. Ardından arazi, gelirleri açısından belirli dilimlere bölünürdü. **Tımar, zeamet, has** olarak adlandırılan bu araziler; vezir, beylerbeyi, sancakbeyi ve sipahilere dirlik olarak verilirdi. Bu dirlikler bir anlamda, kişilerin yaptıkları hizmetlerin karşılığıydı. Hizmet karşılığında verilen bu dirliklerin asıl sahibi devlettir. Kişiyne bu toprakları işletme hakkı verilirdi. Dirlik sahipleri bu yerlerin vergilerini toplar, bu vergilerle besledikleri askerlerle de savaşa katılırlardı. Ancak sefere mazeretsiz olarak katılmayan sipahilerin elinden tımarları alınırdı. Toprağın mazeretsiz arka arkaya üç yıl boş bırakılması, halka kötü davranılması da tımarların geri alınma sebebiydi.

Tımar Sisteminin Faydaları:

- Tımar sistemi sayesinde toprağın işlenmesi ve üretimin devamlılığı sağlanmış, toprağın parçalanması önlenmiştir.
- Tımar sahiplerinin yetiştirdiği atlı askerler ise ordunun büyük bölümünü oluşturmuştur. Bu sistem, devletin hazineye yük olmadan güçlü ordulara sahip olmasını mümkün kılmış ve devlet bütçesine önemli katkılar sağlamıştır.

- Aynı zamanda tımar sahiplerine maaş ödenmemesi devlet bütçesini rahatlatmıştır.

TIMAR SİSTEMİ İLE YETİŞTİRİLEN ATLI VE ZIRHLI ASKERE “CEBELÜ” ADI VERİLMEKTEDİR.
--

Tımar sisteminin bozulması ve kaldırılması:

Osmanlı Devleti'nde mülkiyeti tamamen kişiye ait topraklar ile vakıf arazileri de vardı. Toprak yönetimi XVII. yüzyılda bozulmaya başladı. Tımar sahiplerinin görevlerini yeterince yerine getirmemesi, toprakların boş kalması, askeri dü- zendeki bozulmalar toprak yönetiminin de bozulmasına neden oldu. Bu bozulma devletin askerî ve ekonomik gücünü etkiledi. Tımar sistemi 1839'da yayımlanan Tanzimat Fermanı ile tamamen ortadan kaldırıldı.

D-Ortaçağ Avrupasında Toprak Yönetimi: Feodalite(Derebeylik)

Siyasal ve askeri gücü elinde bulunduran, toprağın mülkiyetine veya imtiyazına sahip olan bir senyörler (derebeyler) sınıfı ile bu sınıfa bağımlı köleler sınıfının oluşturduğu idari düzene **feodalite** denir. **Senyörler, topraklarında yaşayan insanların üzerinde mutlak haklara sahiptirler. Her senyör, ayrı bir silahlı güce sahiptir ve her senyörün bölgesinde ayrı kurallar geçerlidir.**

Feodalite Rejiminin Özellikleri

-Feodalite rejimin kurulmasından sonra Avrupa'da siyasal birlik bozulmuş, küçük yönetim birimleri ortaya çıkmıştır.

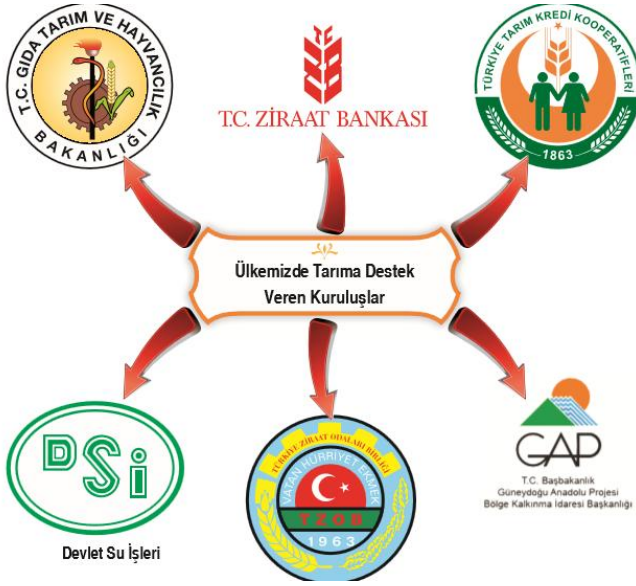
-Feodalite rejiminde, halk arasında eşitlik yoktu. Avrupa'da halk; soylular, rahipler, burjuvalar ve köylüler diye sınıflara ayrılmıştır. Bu nedenle Ortaçağ'da Avrupa'da sosyal adalet sağlanamamıştır.

-Toprakların mülkiyeti soyluların elinde toplanmıştır.

E-Günümüzde Toprak Yönetimi

Osmanlı Devleti'nde ekonominin temeli ve nüfusun büyük çoğunluğunun geçim kaynağı tarıma dayanıyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarında da üretim büyük ölçüde tarımdan sağlanıyordu. Cumhuriyet Döneminde ana hedef sanayileşme olarak benimsenmesine rağmen, tarım sektörü ekonomik faaliyet olarak önemini korumaya devam etmiştir. Ülkemiz tarıma elverişli, geniş topraklara sahiptir. Halkımızın önemli bir kesimi de geçimini topraktan sağlamaktadır. Nüfusun artması toprağın daha verimli, çağdaş tekniklerle işlenmesini gerektirmektedir. Üreticiler bu konuda devletimiz tarafından bilinçlendirilip desteklenmektedir. Bu destek kimi zaman çiftçiye kredi, kimi zaman tohum verilerek kimi zaman da eğitim yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Ülkemizde Tarıma Destek Veren Kuruluşlar:

DEVLETLER GELİŞİYOR

KAVRAM BİLGİSİ

Ticaret: 1. Ürün, mal vb. alım satımı. 2. Kazanç amacıyla yürütülen alım satım etkinliği.

Kazanım:

2. Kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir

Kaynaklar, Ürünler ve Ticaret Yolları

Ülkeler sahip oldukları yer altı ve yer üstü kaynaklarını üretimde kullanarak ekonomilerini geliştirirler. Bir ülkenin sahip olduğu kaynağı en iyi şekilde değerlendirip onu dünya pazarlarına satması ve ihracatının fazla olması kalkınmasının önemli şartlarından biridir. Ülkeler yetiştirdiği veya ürettiği ürünleri, çıkardıkları madenleri kendisine kazanç sağlamak için diğer ülkelere satarlar. Kendi ihtiyaç duyduğu kaynak ve ürünleri ise diğer ülkelerden satın alırlar. Ticaret adı verilen bu alışverişte sadece alışverişi yapan iki devlet değil aynı zamanda ticaretin yapıldığı yollar üzerindeki devletler de kazanç sağlarlar. Bu nedenlerle tarih boyunca, kaynakları bol olan ve ticaret yolları üzerinde bulunan devletler daha çok gelişmiş ve güçlenmişlerdir. Şimdi doğal kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle inceleyelim.

1-Kral Yolu

İlk Çağ'da Frigyalılar, yetiştirdikleri at ve katırlarla ün yaptılar. Tiftik adı verilen keçi kılından yaptıkları dokumaları ve Tapates adlı halı ve kilimleri satarak önemli gelir elde ettiler. MÖ VI. yüzyıldan sonra zayıflayan Frig Devleti, Lidyalıların egemenliğine girdi. Tarihte parayı ilk kez kullanan Lidyalılarda ticaret gelişti. Efes'ten başlayıp Mezopotamya'da Persepolis kentine kadar uzanan Kral Yolu'nun açılmasında maden, özellikle altın işçiliğinde ileri olan Lidyalılar etkili oldu.

2-İpek Yolu

İpek Yolu aynı zamanda bilinen en eski kara yollarından biriydi. Çin ve Avrupa arasındaki ticaret, bu yol ile yapılmaktaydı. Tüccarlar, Avrupa'ya ve yol üzerindeki ülkelere ipek, porselen, kâğıt gibi ürünler gönderiyorlardı. Avrupa ve başka ülkelerden aynı yol üzerinden altın, gümüş gibi değerli madenler ile atlar getiriliyordu. İpek Yolu'na adının verildiği paha biçilmez ipekler, Çinlilerin en önemli ihracat ürünüydü.

3-Baharat Yolu

Baharat Yolu'na adını veren ürün baharattı. Baharat günümüzden binlerce yıl önce Asya'nın güney ve doğu ülkelerinde kullanılıyordu. Orta Çağ'da Avrupalıların **eti taze tutabilmek için** kaynağı Hindistan ve Endonezya olan baharata ihtiyaçları vardı. Baharat Orta Çağ Avrupa'sında **pahalı olduğundan sadece zenginler satın alabiliyorlardı.** Hindistan ve Endonezya'daki baharatı ya Müslümanlar Hint Okyanusu'ndan deniz yolu ile ya da Türkler ve diğer tüccarlar Asya kıtasında önemli bir kara yolu olan İpek Yolu ile Akdeniz ve Karadeniz'e getiriyorlar, bu kıyılardan Venedikli ve Cenevizli tüccarlara satıyorlardı. Venedikli ve Cenevizli tüccarlar da Avrupa limanlarına taşıyordu.

ÇOK ÖNEMLİ: İpek ve Baharat yolları aracılığıyla ticaret yapan devletlerin yanı sıra, bu yolların geçtiği devletler de ticaret sayesinde önemli bir gelir sağlıyorlardı. Özellikle XVI. yüzyılda İpek ve Baharat yollarının geçtiği Osmanlı Devleti üç kıtaya yayılan toprakları ile dünya ticaretinin de merkezinde bulunuyordu. Bu ticaret yollarının ülke topraklarından geçmesi, Osmanlı Devleti'nin ekonomik olarak güçlenmesinde büyük rol oynamıştı.

İpek ve Baharat Yolu Önemini Kaybediyor

Avrupalılar XV. yüzyılın sonlarında baharat üreten ülkelere doğrudan ulaşmanın yollarını aradılar. Neden mi? 1271 yılında başlayan ve 24 yıl süren seyahati ile Çin, Hindistan ve Asya kıtasının birçok bölgesini gezen Doğu dünyasını batıya tanıtan Marco (Marko) Polo'ya kulak verelim.

Doğu ülkelerinin zenginliği karşısında Marko Polo'nun gözleri kamaşmıştı. Hâlbuki aynı dönemde

ülkesi Venedik'in de içinde bulunduğu Avrupa'da fakirlik hâkimdi. Üstelik doğudaki kaynak ve ürünlerin Avrupa'ya gelene kadar fiyatları çok artıyordu.

Marko Polo'nun eserini okuyanlardan biri de Kristof Kolomb idi. Kolomb, Polo'nun gezisinden çok etkilenmişti. Zengin ülkelere gitmeyi, onların zenginlikleriyle ülkesini tanıştırmayı aklına koymuştu. Ona göre, Avrupa'dan denize açılan bir gemici hep batıya giderek Hindistan'a ulaşabilirdi. Bu inançla İspanya'dan hareket eden Kolomb, 1492'de Orta Amerika'da bulunan Bahama Adaları'na ulaştı. Ancak burayı Hindistan'ın batısındaki adalar zannetmişti. Ölünce- ye kadar da çağının en büyük coğrafi keşfini yaptığını öğrenemedi. 1499'da Amerigo Vespuçi adlı bir İtalyan denizcisi, buranın yeni bir kıta olduğunu dünyaya ilan etti. Bu yeni kıtaya "Amerika" adı verildi.

Pusula'nın kullanılması, yeni haritaların çizilmesi, gemicilikteki ilerlemeler keşifleri kolaylaştıran gelişmelerdi. Yeni çizilen haritalar matbaalarda çoğaltılıyordu. Bu icatlar ve gelişmeler sayesinde birçok yeni yerler ve yollar keşfedildi. Yeni yerler keşfeden kişiler, yani kâşifler ilk defa gördükleri ürünleri ülkelere taşıdılar. Domates, vanilya, patates gibi bitkiler ve bufalo gibi hayvan türleri keşifler sonrası dünyaya yayıldı. Yeni keşfedilen yerlerde bol olarak bulunan altın ve gümüş gibi madenler Avrupa'ya getirildi. Ticaretle uğraşan kişiler zenginleşti. Atlas Okyanusu'ndaki limanlar önem kazandı. İpek ve Baharat yolları gibi eski ticaret yolları önemini kaybetti.

İki Dünyanın Anahtarı Türk Boğazları

Geçmişten günümüze bütün dünyanın ilgisini üzerinde toplayan İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı'ndan meydana gelen deniz yolu "Türk Boğazları" adıyla anılır. Bir dünya haritası incelendiğinde boğazların önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Boğazlar, Karadeniz'in ve Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin deniz yoluyla tek çıkış kapısıdır. Hazar Denizi ve çevresindeki ülkelerin petrollerinin dünya pazarlarına ulaştırılmasının en ekonomik yolu yine boğazlardır. Aynı zamanda Avrupa ile Asya kıtaları arasında en yakın nokta olarak kıtasal geçişin sağlandığı yerdir. Günümüzde yılda yaklaşık 50 000 gemi Türk Boğazları'ndan geçiş yapmaktadır. Dünya ticaretinde önemli bir geçiş yolu olan boğazların önemi

her geçen gün daha da artmaktadır. Aşağıda verilen haritayı inceleyiniz.

Boğazlar nasıl vazgeçilmez bir zenginlik ise ülkemizi çevreleyen denizlerde o kadar önemlidir. Geleceğimiz denizlerdedir. En ucuz taşımacılık deniz yoluyla ve ülkemiz de bu zenginlikle çevrilidir. Dünya yüklerinin yaklaşık % 85'i, petrolün ise yaklaşık % 98'i deniz yoluyla taşınmaktadır. Bu yüklerin yaklaşık % 30'unun taşındığı yer ise Akdeniz'dir. Toprağıyla, boğazlarıyla, denizleriyle dünyanın gözbebeği olan ülkemiz dünya ticaret yollarının önemli bir koridorudur.

İNSAN GÜCÜNDEN MAKİNEYE: SANAYİ İNKILÂBİ

KAVRAM BİLGİSİ

Teknoloji: 1. Bir sanayi dalı ile ilgili yapım yöntemlerini, kullanılan araç gereç ve aletleri, bunların kullanım biçimlerini kapsayan uygulama bilgisi. 2. İnsanın maddi çevresini denetlemek ve değiştir- mek amacıyla geliştirdiği araç gereçlerle bunlara ilişkin bilgilerin tümü.

Kazanım:

3. Tarihten örnekler vererek üretim teknolojisindeki gelişmelerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini değerlendirir.

İnsanlık tarihinde iki büyük aşama vardır. Bunlardan birincisi, insanın göçebelikten kurtulup yerleşik düzene geçmesidir. Avcılıktan, tarıma ve hayvancılığa yönelmesidir. İkinci aşama ise makineleşme olmuştur. İnsanın tüketicilikten üreticiliğe geçişi binlerce yıl sürmüştür. Bu dönemde üretim, insan ve hayvan gücüyle yapılmıştır. Daha fazla zaman ve güç harcamayı gerektiren bu üretim şekli XVIII. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu yüzyıla kadar insanların büyük bölümü köylerde yaşamıştır. Halk geçimini ilkel araç ve yöntemlerle yapılan ekonomik faaliyetlerle sağlamıştır. Bu nedenle elde edilen ürünler ve üretim de yetersiz oluyordu. Ulaşım araçları da son derece ilkel. Ulaşım genellikle atla sağlanıyor, bu nedenle insanlar yaşadığı bölgenin dışına pek çıkamıyorlardı. İnsanların büyük bir bölümü okuryazar değildi. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru yeni icatların ortaya çıkmasıyla beraber tekstil, demir, çelik ve kömür üretiminde büyük ilerlemeler sağlandı.

Teknolojinin hızla değiştiği bu döneme “Sanayi İnkılâbı” adı verildi. İngiltere’de başlayan Sanayi İnkılâbı, tarıma ve el zanaatlarına dayalı bir ekonomiden, sanayinin ve makine üretiminin egemen olduğu bir ekonomiye geçiş sürecidir. Bu süreçte kol gücünün yerine makinelerin geçtiğiyle ilgili aşağıda verilen örneği birlikte inceleyelim.

Sanayi İnkılâbının Dönüm Noktaları:

İcatların değişime uğrattığı üretim süreçlerinin ilki ku- maş üretimidir. 1733’de John Kay adında bir dokumacı “uçan mekik” adlı icadı sayesinde dokuma işlemini makineleştirmiştir. Bu makineyle bir kişi eskiden ürettiğinin iki katı kumaş üretebiliyordu. 1764’te James Hargreaves “Eğiren Jenny” adını verdiği makineyi icat etti. Bu makinede, elle döndürülen bir tekerlek 8 iği birden çalıştırıyor böylece, bir kişi tek başına 8 iplik yumağını eğirebiliyordu.

XVIII. yüzyılda fabrikalarda dev buhar makineleri kullanılmaya başlandı. Sanayi İnkılâbı’nı başlattığı varsayılan James Watt’ın buhar makinesinin kullanılmasıyla gücünü kömürden alan iplik eğirme fabrikaları şehirlerde hızla çoğaldı. Yüzyılın bitimine doğru dünyanın ilk sanayi şehri olan Manchester (Mençistir)’da 52 dokuma fabrikası kuruldu. Böylece bir sanayi şehri doğdu.

Sanayi İnkılâbı ile birlikte, dokumacılığın yanında madencilik ve demircilik gibi alanlarda da üretim arttı. Demirden yapılan çelik, buharlı makinelerle dövülüyor ve biçimlendiriliyordu. Gazeteler, buharlı makinelerle basılıyordu. Dikiş makineleri sayesinde daha kısa sürede daha fazla giysi dikilebiliyordu. Tarlalardaki işler, hasat zamanından yılın başına kadar sürerken şimdi kısa sürede bitiyordu.

İngiltere “dünyanın atölyesi” adını almıştı. İngilizler, makine, nitelikli iş gücü ve üretim tekniklerinin ülkelerinin dışına çıkmasını engellemek istediler. Ama bu durum uzun sürmedi. Diğer Avrupa ülkeleri, İngilizlerin sanayi deneyimlerini öğrenmeye çalıştılar. Sonunda, Sanayi İnkılâbı, Belçika’ya taşındı. Belçika’da dokuma sanayi gelişti. Sanayi İnkılâbı Avrupa’ya yayıldı.

Sanayinin gelişmesiyle, tarım alanında çalışan insanlar hızla sanayi alanlarına doğru göç ettiler. Çünkü sanayileşmeyle birlikte tarım sektöründe insan gücüne dayalı üretimin yerini makineler alırken şehirlerde ise

yeni kurulan fabrikalarda iş gücü ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Dünya nüfusunun büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışmaktayken bu oran sanayileşmiş ülkelerde hızla sanayi sektörünün lehine değişmeye başlamıştır. Bundan dolayı şehirlerde nüfus hızla artmış ve günümüzün metropol denilen büyük şehirleri ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler şehirlerde alt yapı sorunlarına, çevre kirliliğine ve çarpık kentleşmeye neden olmuştur.

Sanayi İnkılâbı Avrupa ülkelerini derinden etkilemişti. Kurulan fabrikalar geleneksel üretim şekillerini değiştirmişti. Bunun yanında insanların refah seviyelerini de artırmıştı. Fabrikaların çoğalmasıyla işçi kesimi doğmuştu. Bu durum, yeni sosyal problemlerin ortaya çıkmasına yol açmıştı. Yetişkin erkeklere göre daha düşük ücret ödenen kadın ve çocuk işçilerin çalıştırılması yaygınlaşmıştı.

Sanayi İnkılâbı ile ortaya çıkan işçi sınıfının sorunlarını çözmek ve haklarını korumak için sendikalar kurulmaya başladı. Bu sendikalar işçilerin toplu olarak haklarının korunması ve sorunlarının çözümü için faaliyetlerde bulundular.

Sanayi İnkılâbı ile sanayide kullanılan demir ve çeliğin önemi arttı. İnsan gücüne olan ihtiyaç azaldı. Büyük üretim artışları sağlayan yeni makineler icat edildi. Ulaşım ve iletişim araçlarında buhar lokomotif, buharlı gemi, otomobil, uçak, telgraf ve radyoyu kapsayan önemli gelişmeler oldu. Artan sanayi üretimi karşısında servet kaynağı olarak tarımın önemi azaldı.

Sanayileşmede öncü olan devletlerin ekonomisi güçlendi. Bununla birlikte fabrikalarında işleyecek ham madde ihtiyaçları arttı. İhtiyaç fazlası olarak ürettikleri ürünleri satacak pazarlar aramaya başladılar. Ekonomik ve siyasi olarak güçlü olan devletler, güçsüz olanları birer ham madde kaynağı gibi gördüler. Güçsüz olan devletleri kimi zaman işgal ettiler kimi zaman da baskı altına alarak pazar hâline getirdiler. Güçsüz olan devletleri yönetimleri altına alarak büyük “Sömürge Devletleri” hâline geldiler. İngiltere, Fransa, Almanya gibi devletlerin sömürgecilik yarışı, dünya savaşlarına neden oldu. Günümüzde bile bu yarış gitgide artan bir hızla devam etmektedir.

Sanayi İnkılâbı ile başlayan değişim baş döndürücü bir hızla devam etmektedir. Sanayi İnkılâbı sonrası insan gücünün yerini makineler almış, günümüzde ise elektronik cihazlar, robotlar üretimde başrolü oynar hâle gelmiştir. Bu yeni üretim teknolojileri sayesinde

çok daha kısa sürede daha fazla üretim yapılabilir. Ülkeler, üretim teknolojisindeki araştırma ve geliştirme çalışmalarında yarış hâlinindedir. Yeni teknolojiyle üretim yapan sanayileşmiş ülkelerin hem refah seviyeleri artmakta hem de dünya ekonomisinde ve politikasında etkin rol oynamaktadırlar.

Sanayi İnkılâbı'nın Sonuçları

1-Kas gücüne dayanan atölyelerden büyük fabrikalara geçildi.

2-Küçük atölye ve el tezgâhlarının yerine kömür, su ve petrol gücüyle çalışan büyük imalathaneler ve fabrikalar açılmıştır. Bu durum bol, kaliteli ve ucuz üretim yapılmasına, işçi sınıfının ortaya çıkmasına yol açmıştır.

3-Hammadde ve Pazar arayışı hız kazanmıştır. Bu durum sömürgecilik faaliyetlerine sonuçta da Birinci Dünya Savaşına yol açmıştır.

4-Köyden kente göç hızlanmıştır.

5-Sanayi İnkılâbı taşımacılık alanında da büyük gelişmelere yol açtı. 1804'de İngiltere'de raylar üzerinde ilerleyen **ilk buharlı lokomotif** yapıldı. Zaman içinde yapılan buluşlarla lokomotiflerin hızı ve gücü yükseltildi. Tren, taşımacılıkta oldukça önemli araç hâline geldi. Trenin gelişmesine paralel olarak demir yolu yapımı da hızlandı. Demir yolları sayesinde pazarlar birleşti, mesafeler kısaldı, demir yollarının gelişimi Sanayi İnkılâbı'nın etkilerinin başka ülkelere yayılmasına da katkıda bulundu. 1856 yılından itibaren dökme demiri çeliğe dönüştüren ekonomik bir yöntemin bulunmasıyla çelik üretmek daha ucuz ve kolay hâle geldi. Çelik üretiminin artması demir yolu yapımını da hızlandırdı.

6-Sanayi İnkılâbı pek çok alanda yeni gelişmelere neden oldu. Bu gelişmelerde enerji kaynağı olarak petrolün ve elektriğin yaygın kullanılmaya başlanması etkili oldu.

7-Tarımın önemi azaldı.

8-İnsanların refah düzeyi arttı.

SANAYİ İNKILÂBİ OSMANLI DEVLETİNİ NASIL ETKİLEDİ? Avrupa ile rekabet edilemedi. Küçük tezgâhlar ve atölyeler kapandı. İşsizlik arttı. Osmanlı Avrupa'nın pazarı haline geldi. Hammadde ve Pazar arayışı içerisindeki Avrupalılar Osmanlı topraklarını işgal etmeye başlamışlardır.

SOSYAL YAŞAMDA VAKIFLAR

KAVRAM BİLGİSİ

Vakıf: Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para.

Kazanım:

4. Vakıfların çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rolüne tarihten ve günümüzden örnekler verir.

İnsanlık tarihi kadar köklü olan vakıf anlayışına birçok toplumda rastlayabiliriz. Vakıflar yardımsever insanların çabalarıyla kurulmuştur. Bireylerin gönüllü katkı ve katılımı sağlanmadıkça kalıcı eserler meydana getirmek mümkün değildir. Uygarlıkların gelişmişlik göstergelerinin en önemlilerinden biri de sosyal yardım kuruluşlarıdır. Asıl amacı, başta insan olmak üzere, bütün varlıklara hizmet etmek olan vakıflar, uygarlıkların koruyucusudurlar. İslamiyet'in doğuşundan itibaren, katılma, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma ve başkalarının yardımına koşma görev olarak algılanmıştır. Bu amaçla da pek çok yardım kuruluşları açılmıştır. **Türk-İslam medeniyetinin belki de en temel özelliği bir "vakıf uygarlığı" olmasıdır.** Vakıflar, toplum yaşamında önemli rol oynayan kuruluşlardır. Belirli bir mal varlığına sahip olan kişiler, birer vakıf kurarak topluma hizmet götürmeyi, aynı zamanda da dinî bir görevi yerine getirmeyi amaçlamışlardır. Türk-İslam toplumlarında ibadete, eğitime, sağlığa ve kültürel etkinliklere yarayan birçok yapı ve kuruluş vakıf yoluyla gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devleti'nde cami, mescit gibi dinî binaların yanında eğitim kurumlarının çoğunun vakıf olması dikkat çekicidir. Bunların yanı sıra başında imarethane, hastane, han, hamam, çeşme, kütüphane, değirmen, yağhane gibi sağlığa, ticarete, konaklamaya hizmet eden yapıların da yer alması vakıflara çok yönlü hizmet veren önemli kuruluş olma niteliği kazandırmıştır.

Osmanlı geleneğinde din ve bayındırlık hizmetleri, eğitim, sağlık ve kültürel faaliyetler devlet bütçesine doğrudan bir yük getirmemiştir. Devletin en üst makamında yer alan padişahın vatandaşlara kadar toplumun bütün bireylerinin gönüllü katılımı ile vakıf geleneği sayesinde bu hizmet ve faaliyetler yapılmıştır. Osmanlı Devleti'nde vakıflar, **vakfiye** adı verilen bir sözleşmeyle kurulurdu. Bu sözleşmede vakfın amacı, gelir kaynakları, bu gelirin nasıl kullanılacağı, nasıl korunup artırılacağı belirlenirdi. Vakfiye, **kadı tarafından** onaylanır, padişahın onayından sonra da geçerli hâle gelirdi. Vakıf için belirlenen şartları padişah bile değiştiremezdi.

Osmanlı Devleti'ndeki vakıf geleneği cumhuriyetin ilanından sonra da devam etmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra vakıf işleriyle ilgilenmek üzere **1924 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuştur.** Başbakanlığa bağlı olan bu genel müdürlük, vakıfların kuruluş amaçlarına uygun olarak yönetilip yönetilmediğini denetlemektedir. **Her yıl 5-11 Mayıs haftası Vakıflar Haftası olarak kutlanmaktadır.**

Ülkemizde, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yanı sıra, dayanışma, yardımlaşma, spor, sanat, çevre, çocuk ve kadın hakları alanlarında faaliyet gösteren çeşitli sivil toplum kuruluşları da vardır. Kâr amacı gütmeyen sivil toplum kuruluşları, faaliyetleri ile sosyal yaşamda önemli rol oynarlar. Toplumsal sorumlulukları gönüllü olarak üstlenen vakıf, dernek gibi sivil toplum kuruluşlarının temel amacı toplumun yararı için çalışmalar yapmaktır.

NASIL EĞİTİM GÖRDÜLER?

KAVRAM BİLGİSİ

Sorumluluk: Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi.

Kazanım:

5. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıtır.

Devletlerin gelişmesi, kalkınması devamlılığını sürdürebilmesi nitelikli insanların varlığına bağlıdır. Nitelikli insanların yetişebilmesi ise ancak iyi bir eğitimle mümkündür. **Tarih boyunca Türkler eğitimin önemini farkında olmuş, eğitimi geliştirmek ve nitelikli insanlar yetiştirmek için çeşitli kurumlar ve teşkilatlar kurmuşlardır.** Bu kurum ve teşkilatlar sayesinde, nitelikli ve meslek ahlakı kazanmış devlet adamı, asker, esnaf ve sanatkârlar yetiştirilmiştir. Tarih boyunca Türklerde meslek edindirme ve meslek ahlakı kazandırmada rol oynayan medrese, Enderun ve ahilik ile lonca teşkilatı ve özellikleri şöyledir:

1-Medrese

“*Ders verilen yer*” anlamına gelen medreseler, eğitim ve öğretim kurumlarının temelidir. Bunlar Karahanlı, Büyük ve Anadolu Selçuklu ile Osmanlı Devletlerindeki **orta ve yüksek öğretim kurumlarıydı.** Osmanlı Devleti’nde ilim ve kültür alanında çalışmaların yapıldığı medreselerin ilki Orhan Bey Döneminde İzni’te açılmıştı. Medreseler daha çok hükümdarlar ve devlet görevlileri tarafından kurulurdu. **Medreselerde öğretim parasızdı. Öğrencilerin yemek, giysi gibi ihtiyaçları medresenin bağlı olduğu vakıf tarafından karşılanırdı.** Medreselerde ders verenlere “**müderris**” adı verilirdi. Osmanlı Devleti’nde devrin önde gelen bilim insanları müderris olarak medreselere atanır ve öğrencileri yetiştirirlerdi. Mektep eğitiminde sonra medreselere alınan öğrencilerde **belirli bir yaş sınırı yoktu.** Bazı müderrisler daha iyi eğitebileceklerini düşündükleri genç yaştaki öğrencileri tercih ederlerdi. **Bir müderris en fazla 20 öğrenciden sorumlu olurdu. Bu öğrenciler sınavla seçilerek alınırdı. Seçilen bu öğrenciler, kendi aralarında zekâ ve yeteneklerine göre ayrı ayrı sınıflarda eğitim görürlerdi.** Buralarda dinî konuların yanında *geometri, matematik, coğrafya, tıp, felsefe, fizik, kimya, tarih ve tabiat gibi dersler* okutulurdu.

Osmanlı Devleti’ndeki münevverlerin (aydınların) büyük bölümü medreselerden yetişir ve **ilmiye sınıfını** oluştururdu. İlmiye sınıfı eğitim-öğretim, adalet ve dinî işlerden sorumlu görevlilerden meydana gelirdi. Medreselerden mezun olan ilmiye sınıfı üyesi, **mahkemelerde kadılık (hakimlik), hastanelerde hekimlik gibi işlerle uğraşırlardı.** İlmiye sınıfının devlet kademelerindeki en yüksek derecesi **Şeyhülislamlık** idi.

2-Enderun Mektebi

Osmanlılarda, medreselerden ayrı olarak devlet **memuru gibi nitelikli insan yetiştirmek** amacıyla Topkapı Sarayı’nda “**Enderun Mektebi**” kurulmuştu. Enderun, bir saray okuluymdu. Bu okula önceleri devşirme sistemiyle toplanan gayrimüslim çocukların yetenekli ve zeki olanları alınırdı. Sonraları Enderuna Müslüman çocuklar da alınmaya başlandı. Genelde Hristiyan çocuklarının bazı şartlar göz önünde bulundurularak toplanması esasına **Devşirme Sistemi** adı verilirdi. Bu sistemle toplanan erkek çocukların nitelikleri yasalara uygun olarak belirlenirdi. Yaşları annelerine gereksinim duyacak kadar küçük olmazdı. Eğitim yaşını geçenler, ailesinin tek çocuğu olanlar Enderun’a alınmazdı. Çocukların sağlıklı olmaları gerekirdi. Devşirilen bu çocuklar Türk ailelerin yanına gönderilir, burada Türkçeyi, Türk geleneklerini ve İslam dinini öğrenirlerdi. Daha sonra bu çocuklar acemi ocağında askerî eğitim görürlerdi. Bu eğitimde başarılı olanlar Enderun’a alınırdı. **Enderun’un kuruluş amacı; yönetici, komutan, usta, sanatkâr ve devlet memuru yetiştirmektir.** Burada, medreselerde okutulan dersler okutulurdu. Diğer eğitim kurumlarından farkı, öğrencilerin askerî ve idari konularda uygulama yapmalarıydı. Bu uygulamaların başında *saray protokol hizmetleri, spor ve sanat çalışmaları gelmekteydi.* Enderun’da iyi eğitim alan gençler sadrazam, vezir, yüksek rütbeli asker, hattat, şair, müzisyen, mimar gibi nitelikli devlet görevlisi veya sanatkâr olurlardı.

3-Ahilik Teşkilatı

Ahilik teşkilatı, XIII. yüzyılda Anadolu’da kurulan esnaf ve zanaatkârlar birliğidir. Türkiye Selçuklu Devleti’nin sosyal düzeninin sağlanmasında etkili olan bu teşkilat, Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda da önemli rol oynamıştır. **Ahi Evran Veli** tarafından kurulduğu düşünülen Ahilik Teşkilatı **dinî, ahlaki, sosyal ve ekonomik nitelikler** taşımaktadır. Bu teşkilat, Anadolu’nun sosyal ve kültürel yapısında, meslek eğitiminde ve meslek ahlakını yerleştirmede önemli bir yere sahiptir. Ahilik Teşkilatı benzer işlerde çalışanları (demirciler, kunduracılar, vb.) bir araya toplayıp yardımlaşmayı, meslek ahlakına uymayı ve toplumda düzeni sağlamayı amaç edinmiştir.

Ahilik Teşkilatında her zanaat grubunun başında üyelerinin oylarıyla seçilen bir **yiğitbaşı** bulunurdu. Yiğitbaşı esnafın meselelerini ve şikâyetlerini

halletmeye çalışan ilk merci durumundaydı. Halledemediği meseleleri kethüdaya iletirdi. **Kethüda**, esnaf, tüccar ve sanatkârların devletle olan münasebetlerini yürüten kişiydi. Kethüda gibi seçimle iş başına gelen şeyhler ise yiğitbaşı ve kethüdalar tarafından halledilemeyen meseleleri hallederdi. Aynı zamanda şeyhler, esnaf ve hükümet arasında temsilcilik yapar, hükümete karşı esnafı temsil ederlerdi. Bu kişiler, esnaf arasındaki ilişkileri, üretim miktarını ve paylaşımını denetler, paylaşımın adil olmasını sağlardı. Malların fiyatları devlet tarafından belirlenirdi ve buna narh vermek denilirdi. Yeni bir iş yeri ancak izin ile açılabilirdi.

Ahilik Teşkilatında yiğitbaşının sorumlu olduğu mesleki eğitim alacak yiğitler (fetalar) ise Ahiliğe yeni kabul edilen kişilerdi.

Ahilik Teşkilatı'nda, meslek sahibi olmak isteyenler önce çırak olarak işe başlarlar ve işin inceliklerini öğrenirlerdi. Ustasının yanında zamanla yetişen çırak, ustasının izniyle kalfa olurdu. Kalfalık süresini tamandıktan sonra ustalı-ğa geçen kişi için bir tören düzenlenir ve Ahilik törelerine göre ona, peştamal kuşatılırdı. Ustalığa geçen kişilerin güven, doğruluk, dürüstlük, cömertlik, kardeşlik ve yardımseverlik gibi değerlere uyma zorunlulukları vardı. Örneğin, kusurlu bir mal satarak dürüst davranmayan ya da müşterilerine adil olmayan esnafa çeşitli cezalar verilirdi. Bu cezalar arasında esnafın dükkânını kapatma da vardı.

Ahilik Teşkilatı üyesi esnaf ve zanaatkârların iş yerleri genellikle bedesten adı verilen çarşılarda idi. Bu bedestenler bir kişinin mesleki yönden yetişmesi için gerekli bütün özellikleri taşıyordu. Bedestenlerde hem kişiye meslek hem de ahlaki, toplumsal kurallar öğretilirdi. Bedestenlerin mesleki beceri kazandırılma yerleri olması kadar eğitim merkezleri olduğunu aşağıda verilen bedesten kitabesi göstermektedir.

Ahilik geleneğinin devam ettiği Osmanlı Devleti'nde esnaf ve zanaatkârlar "**Lonca**" adı verilen teşkilata üye idiler. Her esnaf mutlaka bir loncaya kayıtlı olur, loncanın koruması ve denetimi altında bulunurdu. Loncalar üye sayısını, üretilen malların kalitesini, fiyatını belirler, esnaf arasındaki haksız rekabeti önler, esnaf ile devlet arasındaki ilişkileri düzenlerdi. Gerektiğinde kredi de veren loncalarda bakırcı, fırıncı gibi meslek sahipleri üretici esnafı; berber, hamal gibileri ise hizmet esnafını oluştururdu. Loncalarda da Ahilikte olduğu gibi meslek eğitimi usta-çırak

ilişisine dayanır ve aynı zamanda kişiye meslek ahlakı kazandırılırdı.

MESLEĞİMİ SEÇMELİYİM?

NASIL

KAVRAM BİLGİSİ

Meslek: Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet verme ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş.

Yaşamımızın önemli dönüm noktalarından biri mesleğimizi seçme kararıdır. Meslek seçimi kişinin bir anlık kararı değildir. Bu çocukluktan yetişkinliğe uzanan bir seçim sürecidir. Yaşadığımız her tecrübe bizim gelecekte meslek seçimimiz üzerinde etkili olacaktır.

6. ÜNİTE YAŞAYAN DEMOKRASİ

Kazanım:

1. Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.

KURULTAYDAN MECLİSE

KAVRAM BİLGİSİ

Egemenlik: Egemenli olma durumu. Milletın ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi, hükümlanlık, hâkimiyet.

İlk Türk Devletlerinde Yönetim: Kurultay

Orta Asya'da kurulan Türk devletlerinde siyasi, askerî ve ekonomik kararların alındığı meclise **kurultay**, **toy** ya da **kenges** denirdi. Kurultaya kağanın başkanlığında devletin ileri gelenleri katılırdı. **Savaş, barış ve**

Yeni Kağan seçimi gibi önemli konular kurultayda karar altına alınırdı. Türklerde her ne kadar son sözü söyleyen kağan olsa da önemli konularda meclise danışılırdı. Kağanın yanına toplantılarda eşi olan hatun otururdu. Hatun zaman zaman diğer ülkelerden gelen elçileri de kabul ederdi. Ülke yönetiminde yazılı olmayan hukuk kuralları geçerliydi. **Bu kurallara “töre” denirdi.**

İlk Türk devletlerinde Tanrı’nın egemenlik hakkını doğrudan kağana verdiğine inanılırdı, buna kut denirdi. Türk kağanları kendisini daima tanrıya karşı sorumlu sayarlardı. Kutun kan yoluyla hükümdarın tüm erkek çocuklarına geçtiğine inanılırdı. Bütün hanedan üyelerinde kut olduğundan kendine siyasi ve askerî bakımdan güvenen kişi taht kavgasına girebilirdi. Bu durum Türk devletlerini ya iç savaş sonucu istikrarsızlığa ya da bölünmeye götürüyordu.

Selçuklu ve Osmanlı’da Yönetim: Divan

İslamiyet’in kabulünden sonra kurulan Karahanlı, Selçuklu ve Osmanlı devletlerinde de *“Devlet ve ülke, hükümdar ve soyunun ortak malıdır”* anlayışı devam etmiş saltanat babadan oğula geçmiştir. Devletin başında bulunan sultanın çok önemli görevleri vardı: *Devleti en iyi şekilde yönetmek, halkın refah ve mutluluğu için çalışmak gibi.* Devlet işleri **divan** adı verilen bir kurulda görüşülür ve karara bağlanırdı. Divana sultan veya veziriazam (sadrazam) yani birinci vezir başkanlık ederdi. Osmanlıda divan Orhan **Bey Döneminde kuruldu.** Divanda son söz padişaha aitti. Fakat padişah önemli devlet işleri ile ilgili karar alırken divan üyelerine danışıp fikirlerini alırdı. Divan, din ve millet farkı gözetmeksizin bütün halkın istek ve şikâyetlerine açıktı. XIX. yüzyılda Osmanlı padişahı II. Mahmut bozulmaya başlayan divan teşkilatını kaldırarak yerine nazırlıkları (bakanlıkları) kurdu.

Tanzimat Fermanı

1839 yılında Tanzimat Fermanı ilan edildi. Fermana göre kanun önünde herkes eşit sayıldı. Vergi ve askerlik konularında yeni düzenlemeler yapıldı. İlk kez bu ferman ile Osmanlı Devleti hukukun üstünlüğünü kabul edildi. Tanzimat Fermanı demokratikleşme yolunda atılmış ilk önemli adımdır.

Meşrutiyet Dönemi:

Tanzimat Döneminde Avrupa’da eğitim gören ve Fransız İhtilali’nin yaydığı fikirlerden etkilenen Osmanlı aydınlarına göre devleti dağılmaktan kurtarmak için bir anayasa hazırlanmalı ve meclis açılmalıydı. II. Abdülhamit’in sadrazamlığa getirdiği **Mithat Paşa ilk anayasa olan Kanunuesasî’yi hazırladı.** 1876 yılında II. Abdülhamit Döneminde Meşrutiyet yönetimine geçildi. İlk anayasamız olan Kanunuesasî yürürlüğe girdi.

Böylece halk kısıtlı da olsa ilk defa seçme ve seçilme hakkını kullandı. Halkın seçtiği Müslüman ve gayrimüslim 115 üyeden olan Mebusan Meclisi ve 26 üyesi bulunan ve tamamı padişah tarafından seçilen Ayan Meclisi açıldı.

Günümüzde Yönetim: Cumhuriyet

23 Nisan 1920 yılında BMM Ankara’da toplandı. 20 Ocak 1921’de Teşkilâtı Esasiye Kanunu adını taşıyan anayasa yürürlüğe girdi. 1921 Anayasası ile millet egemenliğine dayanan yeni bir Türk Devleti kurulmuş oldu. Modern Türkiye’nin temellerini atan Atatürk millî egemenlik ilkesini devletin temel öğelerinden biri hâline getirdi. **29 Ekim 1923’de Cumhuriyet ilan edildi.** Böylece tek kişinin hâkimiyetine dayalı yönetim şekli sona erdi. Milli egemenlik, bir milletin kendini yönetecek kişileri kendisinin seçmesi yani yönetimde söz sahibi olması demektir. 1924 yılında anayasaya devletin yönetim biçimi ile ilgili olarak, *“Türkiye Devleti’nin hükümet biçimi Cumhuriyettir”* maddesi eklenmiştir.

YÖNETİMİN ÖZÜ

KAVRAM BİLGİSİ

Anayasa: Bir devletin yönetim biçimini belirten yasama, yürütme, yargılama güçlerinin nasıl kullanılacağını gösteren, yurttaşların kamu haklarını bildiren temel yasa.

Kazanım:

2. Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.

İnsanların toplu olarak yaşamaları belli kurallara göre işleyen devletlerin kurulmasını gerekli kılmıştır. Monarşi ile yönetilen devletlerde yönetime tek kişi hâkimdir. Oligarşi ile yönetilenlerde ise yönetime bir sınıf hâkimdir. XX. yüzyıla gelindiğinde ise tüm dünyada demokrasi anlayışı yerleşmeye başlamıştır.

Anayasa bir devletin dayandığı esasları gösteren temel kanundur. Yurttaşlarla devlet arasındaki ilişkiyi düzenler. Devletin yönetim şekli, yasama, yürütme ve yargı ile ilgili düzenlemeler ve vatandaşların temel hak ve ödevleri anayasada yer alır. Anayasa bütün kanunların üstündedir ve kanunlara kaynaklık eder. Kanunlar anayasaya uygun olmak zorundadır. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü ile ilgili 11. maddesi şöyledir:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 11:

Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar anayasaya aykırı olamaz.

Devletlerin yönetim biçimleri ve yönetim organları ile insan hakları, anayasayla belirlenir ve güvence altına alınır. Ayrıca devlet iktidarının kurallarla sınırlandırılması ve böylece siyasal alanda istediği gibi davranmasının önlenmesi de anayasa ile gerçekleştirilir. Anayasamızın 6. maddesi şöyledir:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 6:

Egemenlik, kayıtsız şartsız milletindir. Türk milleti egemenliğini, anayasanın koyduğu esaslarına göre, yetkili organları eliyle kullanır. Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Zaman zaman ortaya çıkan toplumsal ihtiyaçlara göre anayasanın bazı maddeleri değiştirilebilir ya da düzenlenebilir. Ancak Türkiye Cumhuriyetinin en son anayasası olan 1982 Anayasasının bazı maddeleri hiçbir şekilde değiştirilemez. Bu maddeler şunlardır:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 1-2-3:

Madde 1- Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

Madde 2- Türkiye Cumhuriyeti toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.

Madde 3- Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir. Bayrağı, şekli kanununda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır. Millî marşı "İstiklal Marşı"dır. Başkenti Ankara'dır.

Madde 4- Anayasının 1. maddesindeki Devletin şeklinin cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2. maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3. maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif dahi edilemez.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Nitelikleri

Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin niteliklerinden bahsedilirken demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir.

a-Demokratik Devlet

Demokrasi; egemenlik hakkının kayıtsız, şartsız millete ait olduğu bir yönetim şeklidir. *Demokrasilerde ülkeyi yönetme ve yasa yapma yetkisi bir partiye, bir kişiye ya da bir zümreye ait değil halkın tümüne aittir.* Halk bu yetkisini seçimler yoluyla yönetime getirdiği temsilcileri aracılığı ile kullanır. Belli dönemlerde yapılan seçimlerle halk temsilcilerini belirler. Vatandaşlar kanunlara göre seçme ve seçilme hakkına sahiptirler. Herkesin eşit oy hakkı vardır. Seçimlerde oylama gizli, oyların sayımı ise açık yapılır. Ülkemizde genel seçimler **dört yılda bir** yapılmaktadır. Demokratik ülkelerde devlet milletin güvenlik, huzur ve refahını sağlamakla görevlidir. Devlet milletin menfaatlerini gözetir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu özellikleri taşıyan bir devlettir.

b-Laik Devlet

Laik devletlerde din ve devlet işleri birbirinden ayrılır. Vatandaşlara inanç ve ibadet özgürlüğü tanınır. Ülkemizde herkes istediği dine inanmakta, istediği ibadeti yapmakta özgürdür. *Hiç kimse inancından dolayı veya yapmış olduğu ibadetlerinden dolayı kınanamaz, suçlanamaz.*

c-Sosyal Devlet

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bir başka niteliği de sosyal devlet olmasıdır. Sosyal devlet ilkesi, anayasamıza 1961 Anayasa'sı ile girmiş ve 1982 Anayasası'nda yerini korumuştur. Sosyal devlet çıkardığı kanunlarında ve yapmış olduğu uygulamalarında halkın yararını gözetilen devlettir. Anayasamızın 5. maddesi devletin temel amaç ve görevlerini şöyle açıklar:

	<p>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 5:</p> <p>Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, iktisadi ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.</p>
--	---

Sosyal devlet ayırım gözetmeksizin her vatandaşını eşit kabul eder ve herkese hizmet götürmeye çalışır. Sosyal devlet anlayışında devlet halkı için vardır ve halkı için çalışır. Devlet; eğitim-öğretim, sağlık, yol, su, elektrik ve iletişim hizmetini vatandaşlarına ulaştırmak zorundadır. Anayasamızın 60 ve 61. maddelerinde ise sosyal devlet yapısının bazı özellikleri şöyle belirtilmiştir:

	<p>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 60-61:</p> <p>Madde 60- Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.</p> <p>Madde 61- Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malul ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar. Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır. Yaşlılar, devletçe korunur. Yaşlılara, devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir. Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.</p>
--	--

d-Hukuk Devleti

Bir toplumun düzen içinde yaşamasını sağlayan kuralların bütününe hukuk denir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir. Hukukun üstünlüğü ilkesini kabul etmiştir. Bu ilke adalet kavramının

temelini oluşturur. Hukuk devletinde herkes kanun önünde eşittir. Ayrıca her devlet kurumunun görev ve yetkileri anayasa ve yasalarla belirlenmiştir. Hiç kimse anayasa ve yasalara aykırı davranamaz. Bir hukuk devletinde yaşamak vatandaşlar için önemlidir. Çünkü hukuk devleti vatandaşın canını, malını, temel hak ve hürriyetlerini güvence altına alır. Haksızlığa uğradığına inanan kişi mahkemeye başvurabilir. Kanunlara göre hükümlerin verildiği mahkemeler adaletin gerçekleştiği yerlerdir.

KUVVETLER AYRILIĞI

KAVRAM BİLGİSİ

Yasa: Devletin yasama organları tarafından konulan ve uyulması gereken kurallar bütünü kanun.

Kazanım:

3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.

Atatürk'ün öncülüğünde 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet ilan edildi ve millî egemenlik esasına dayalı yeni bir devlet kuruldu. Anayasamızın ilk maddesine göre devletimizin şekli cumhuriyettir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti demokratik bir yönetim yapısına sahiptir. Anayasaya göre millet egemenlik hakkını yine anayasada belirlenen esaslara göre yasama, yürütme ve yargı organları eliyle kullanır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisi, yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu, yargı ise bağımsız mahkemelerce kullanılır. Bu duruma "kuvvetler ayrılığı ilkesi" denir.

1-Yasama Yetkisi

Yasa denince anayasa ve anayasaya uygun olarak hazırlanan kanun, yönetmelik ve kararnameler gibi yazılı kurallar akla gelir. Bu kurallar temel hak ve hürriyetleri korur. Yasalar, devletin toplum üzerindeki otoritesini sağlar ve toplum düzenini korur. Yasalar topluluk hayatına güven veren yazılı, düzen kurallarıdır ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanırlar. Anayasamızın 7. maddesi bu konuda şöyledir:

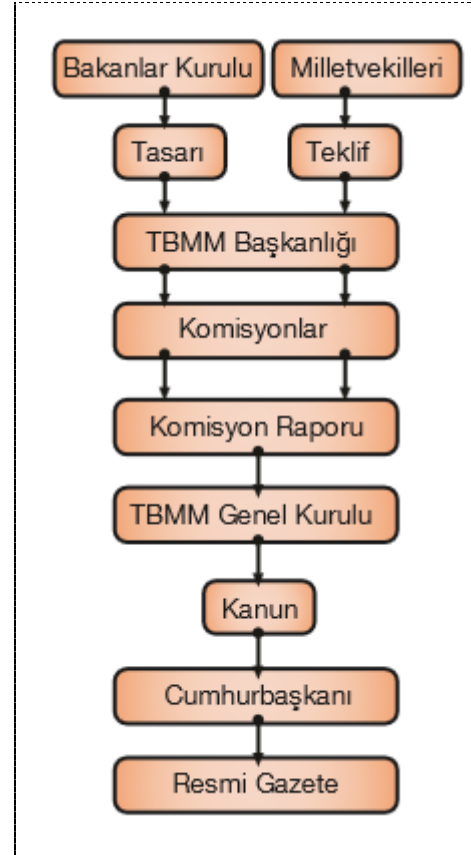

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 7:

Madde 7- Yasama yetkisi Türk milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nindir. Bu yetki devredilemez.

Yasalar nasıl çıkar?

Genel oyla seçilen 550 milletvekilinden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kanunlar şöyle çıkar:

Toplumun ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan **kanun tasarısı** Bakanlar Kurulu tarafından, **kanun teklifi** ise milletvekilleri tarafından TBMM başkanlığına verilir. TBMM başkanı kanun teklifini görüşülmek üzere ilgili komisyona gönderir. Kanun tasarısı veya tekliflerinin anayasaya uygun olup olmadığını inceleyen komisyon bir rapor hazırlar ve genel kurul gündemine alınmak üzere TBMM başkanlığına sunar. Genel kurul görüşmelerinde tasarısı veya teklifin önce tümü hakkında siyasi parti gruplarına, hükümete ve milletvekillerine belli sürelerde söz verilir. Daha sonra oylama yapılarak tasarısı veya teklifin maddeleri üzerindeki görüşmelere geçilir. Maddelere geçilmesi kabul edilmediği takdirde tasarısı ya da teklif

reddedilmiş demektir. Genel kurulda kabul edilen tasarı veya teklif kanunlaşmış sayılır. **Yürürlüğe girebilmesi ve uygulanabilmesi için Cumhurbaşkanı'nın onayına sunulur. Kabul edilirse on beş gün içinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girer.** Cumhurbaşkanı bazı kanunları onaylamayabilir ve yeniden görüşülmek üzere meclise gönderir. Yani kanunu **veto** eder. Kanun meclis tarafından değiştirilmeden kabul edilirse Cumhurbaşkanı kanunu onaylamak zorundadır. Cumhurbaşkanı isterse kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilir.

2-Yürütme Yetkisi

Yürütme, kanunları uygulama yetkisidir. Anayasamızda bu yetkinin kullanımıyla ilgili madde şöyledir:

	<p>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 8:</p> <p>Madde 8- Yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasa ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.</p>
---	---

Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Görevlerinden bazıları şunlardır:

- *Türkiye Büyük Millet Meclisi'ni gerektiğinde toplantıya çağırmak*
- *Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek*
- *Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek*
- *Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek*
- *Sürekli hastalık, sakatlık veya kocama sebebiyle belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak*
- *Uluslararası anlaşmaları onaylayıp yayınlamak*
- *Millî Güvenlik Kurulu'nu toplantıya çağırmak*
- *Üniversite rektörlerini seçmek*

Cumhurbaşkanı Çankaya Köşkü'nde oturur. Hastalık, ölüm, çekilme ve yurt dışına çıkması gibi hâllerde TBMM başkanı Cumhurbaşkanlığına vekalet eder ve tüm yetkilerini kullanır.

Bakanlar Kurulu

Diğer adı da hükümet olan Bakanlar Kurulu, **başbakan ve bakanlardan oluşur.** Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Cumhurbaşkanı genellikle mecliste çoğunluğa sahip partinin genel başkanını başbakan olarak görevlendirir. Başbakan da bakanları belirler ve Cumhurbaşkanının onayına sunar. **Bakanlar meclis dışından da seçilebilir.** Hükümetin görevi vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmeleri için yasaların uygulamasını sağlamaktır.

3-Yargı Yetkisi

Yargı yetkisi, bağımsız mahkemelerin “vatandaşlar arasında çıkan anlaşmazlıkları çözmek; devlet ve vatandaş arasındaki anlaşmazlıkları gidermek, hukuk düzenine uymayanlara hangi cezanın verileceğini belirlemek” yetkisi olarak tanımlanabilir. Anayasamızda yargı yetkisiyle ilgili şöyle bir madde yer almaktadır:

	<p>TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI MADDE 9:</p> <p>Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.</p>
--	--

Anayasamıza göre devletin hukuki işlemlerinin tamamı, yargı denetimindedir. Anlaşmazlığın olduğu her yerde yargı vardır. Yargı organları kişiler arasında çıkan uyuşmazlıkları yasalara uygun olarak çözümler. Dava konusu ne olursa olsun, bir mahkeme **“Türk milleti adına”** yargı yetkisini kullanmak zorundadır. Mahkemelerin yargı yetkisi tamamen bağımsızdır.

Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâller de karar verilebilir. Anayasamıza göre yargı kararları da denetlenir. Mahkemeler, normal mahkemeler ve yüksek mahkemeler olmak üzere ikiye ayrılır. Vatandaşlar mahkeme kararına itiraz ederek üst mahkemeye başvurabilirler. Bu mahkemelerde görüşülen davanın sonucu kişiye bildirilir. Böylece uyuşmazlık adil bir çözüme kavuşmuş olur. **Yüksek mahkemeler şunlardır:**

a-Anayasa Mahkemesi: 1961 Anayasası ile kurulmuştur. Amacı anayasada yazılı temel hak ve özgürlükleri korumak, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan yasaların Anayasaya uygun olup olmadığını denetlemektir. Anayasaya uygun olmayanları iptal eder. Ayrıca vatandaşlar anayasada güvence altına alınmış temel hak ve özgürlüklerinden herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiğini iddia ediyorsa bireysel olarak Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

b-Yargıtay: Adliye mahkemeleri tarafından verilen ve kanunun başka bir adli yargı makamına bırakmadığı karar ve hükümlerin son incelenme yeridir.

c-Danıştay: Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yürütme organlarına yardımcı olan inceleme, danışma ve karar organıdır. **Yönetimin yargı yoluyla denetlenmesi görevini yerine getiren bir idare mahkemesidir.**

d-Diğer yüksek mahkemeler: Bunların dışındaki yüksek mahkemeler ise Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Uyuşmazlık Mahkemesidir. Ayrıca haklarının çiğnendiğine inanan vatandaşlar bütün iç hukuk yollarını kullandıktan sonra hak ihlalleri ortadan kalkmazsa **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)**'ne kişisel olarak başvurarak haklarını arayabilirler.

Vatandaş Olma Sorumluluğu

Devletin vatandaşlarına karşı görevleri olduğu gibi vatandaşların da devlete karşı görevleri vardır. **Bunlar seçme ve seçilme hakkını kullanmak, vergi vermek, askerlik yapmak, kanunlara ve kurallara uymaktır.** Atatürk'ün Cumhuriyeti ilan etmesiyle vatandaşlık görevlerimiz çağdaş devlet anlayışına uygun olarak düzenlenmiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra vergiler yeniden düzenlenmiş, askerlik belirli koşullara bağlanmıştır. Ayrıca kadınlara da seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bütün vatandaşların eşitlik ve adalet ilkeleri doğrultusunda bu hakları kullanabilmeleri sağlanmıştır.

Seçim, vatandaşların oylarıyla devlet yöneticilerini belirlemeleridir. Seçimlerde, demokrasinin vazgeçilmez unsurları olan siyasal partiler ve bağımsız adaylar yer alır.

Vatandaşlar partilere ya da bağımsız adaylar oy verebilecekleri gibi kendileri de aday olabilirler. Seçimlere katılmak hem bir hak hem de bir ödevdir. Seçme ve seçilme hakkı 18 yaşını dol- duran herkesin vatandaşlık görevlerindendir. Ancak silâh altındaki er ve erbaşlar, askerî öğrenciler ve cezaevlerindeki hükümlüler oy kullanamazlar.

Vatandaş olma sorumluluğunun yerine getirilmesinde kanunlara ve kurallara saygılı olmak çok önemlidir. Haklar ve özgürlükler vatandaşlara diledikleri gibi davranma hakkını vermez. Kanunlar özgürlüklerin sınırını belirler. Kanunlar ve kurallar vatandaşların huzuru, mutluluğu, güvenliği ve toplumsal düzenin sağlıklı işlemesi için gereklidir. Demokrasilerde kanunlar eşitlik ilkesi gözetilerek yapılır. Anayasamıza göre herkes kanun önünde eşittir.

ÖZET Türkiye Cumhuriyeti Devleti demokratik bir yönetime sahiptir ve millî egemenlik esasına dayanır. Yönetimde kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Yasama yetkisi ve görevi Türkiye Büyük Millet Meclisi, yürütme yetkisi ve görevi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu, yargı yetkisi ise bağımsız mahkemelere aittir. Bütün birimler bu yetkilerini Türk milleti adına kullanırlar.

KAMUOYU VE BASIN

KAVRAM BİLGİSİ

Sivil toplum kuruluşu: Toplumdaki çeşitli sorunları bağımsız olarak ele alıp kamuoyunu bilgilendirme ve aydınlatma görevi yapan, öneriler sunan her türlü birlik.

Kazanım:

4. Siyasî partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.

Kamuoyu, bir konuyla ilgili halkın genel düşüncesine denir. Kamuoyu oluşturmak ise “bir düşüncüyü yaygınlaştırmak ve halkın dikkatini o düşünce etrafında toplamak ve yoğunlaştırmak” şeklinde özetlenebilir. Demokrasi, toplumda kamuoyu oluşmasına uygun yönetim şeklidir. Kamuoyu, haberleşme özgürlüğü başta olmak üzere tüm temel

hak ve özgürlüklerin olduğu bir ortamda oluşur. Televizyon, radyo, gazete, dergi ve sinema gibi kitle iletişim araçları kamuoyunun oluşturulmasında önemli rol oynar.

Kitle iletişim araçlar toplumdaki farklı görüş, düşünce ve kanaatlerin yayılmasında önemli bir yere sahiptir. Demokratik yönetimlerde medyanın önemli görevleri bulunmaktadır. Medya, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin çalışmalarını izleme, eleştirme ve halkı bilgilendirme görevini yapmaktadır. Ayrıca farklı görüş ve düşüncelere yer vererek serbest düşüncelerinin oluşmasına katkıda bulunur. Bunun yanında çeşitli konularda halkı bilgilendirmek halkın toplumsal ilişkilerde daha bilinçli hareket etmesini sağlamak da medyanın görevleri arasındadır. Gündem belirlemede de medyanın rolü çok önemlidir. Çünkü medyanın önem ve öncelik verdiği konular genellikle halkın (kamu) zihninde önemli ve öncelikli hâle gelmektedir. Medyada yer alan düşünce ve eleştiriler devleti yönetenlere de uyarıcı etki yaparak devlet hizmetlerinin daha sağlıklı işlenmesini sağlar.

Ülkemizin Geleceğinde Sivil Toplum Kuruluşlarının Görevleri

Günümüzde sivil toplum kuruluşları farklı yapılanmalarla toplumda yaygınlaşmaktadırlar. Bunlar gönüllü örgütlerden, düşünce kuruluşlarına, sendikalara ve meslek odalarına kadar geniş bir alanda faaliyet göstermektedirler. Sivil toplum kuruluşları bir ülkede demokrasinin gelişmesine katkı sağladığı gibi aynı zamanda sosyal hayatta da önemli görevler üstlenmişlerdir. Ayrıca geliri yetersiz olan veya sosyal güvencesi olmayan kişilerin gıda, sağlık, eğitim gibi ihtiyaçlarını karşılayarak vatandaşların refah düzeyinin yükselmesine katkı sağlarlar. Sivil toplum kuruluşları katılımcı demokrasinin toplumda yerleşmesi için çaba gösterirler. Vatandaşların hükümetten istekleri konusunda uzlaşma ortamı sağlarlar. Yürüttükleri bazı kampanyalarla gündemi oluşturacak konular ortaya koyarlar. Çeşitli etkinliklerle kamuoyu oluşturarak devletten taleplerini dile getirirler.

Atatürk ve Türk Basını

Atatürk kamuoyu oluşturmada kitle iletişim araçlarının rolünün bilincindeydi. Millî Mücadele Döneminde ve sonrasında ülkenin ilerlemesi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması için yaptığı inkılapların halka benimsetilmesinde kitle iletişim araçlarından

yararlanmıştı. Sivas Kongresi'nde İradeyimillie Gazetesinin yayımlanması kararlaştırıldı. İlk sayısı 14 Eylül 1919'da yayımlanan gazete 3 yıl yayın hayatına devam etti. Kısa bir süre sonra 10 Ocak 1920 tarihinde de Ankara'da Mustafa Kemal'in önderliğinde Hakimiyetimillie Gazetesi yayımlanmaya başlandı.

6 Nisan 1920'de ise Atatürk Anadolu Ajansını kurarak Millî Mücadele'nin her aşamasında ve sonrasında kamuoyunun aydınlatılmasını sağlamıştır. Atatürk inkılaplarının halka benimsetilmesinin en güzel örneği yazı inkılabında görülmektedir. Batı uygarlığı ile bütünleşme yolundaki önemli adımlardan biri olan Latin harflerine geçiş konusunda kamuoyu oluşturulmuştur. Basın Latin harflerini benimsemiş ve halkın yeni yazıya uyumu konusunda elinden gelen yapmıştır. Her gün Atatürk'ün sözlerinden birkaç paragrafı yeni harflerle yayınlamıştır. Yan tarafta o dönemde bununla ilgili yayınlanan bir gazete örneği görmektesiniz.

ÖRNEK YURTTAŞ

KAVRAM BİLGİSİ

Dayanışma: Bir topluluğu oluşturanların duygu, düşünce ve ortak çıkarlarda birbirlerine karşılıklı bağlanması.

Kazanım:

5. İçinde bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder.

Okullarda her yıl öğrenciler bir eğitsel kulüp seçerler ve onun çalışmalarına katılırlar. Okullarda yer alan eğitsel kulüpler ve sosyal etkinliklerin amacı öğrencilere bazı tutum ve davranışları kazandırmaktır. Bu tutum ve davranışlar; **insan haklarına ve demokrasi ilkelerine saygı duyabilme, çevreyi koruma, planlı etkin ve verimli çalışma, sorumluluk alabilme, toplumsal sorunlarla ilgilenme ve çözümüne katkı sağlamadır. Grup dayanışması ve gruba karşı sorumluluk duyabilme gibi tutum, davranış ve becerilerdir.**

7.ÜNİTE

ÜLKELER ARASI KÖPRÜLER

Kazanım:

1. 20. Yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.

BİR “DÜNYA” SAVAŞI

Savaşa Giden Yol

XIX. yüzyılda Avrupa'daki teknik ve bilimsel gelişmelerin sonucunda, buhar gücü ile çalışan makineler yapıldı ve bu gelişme sanayileşmeyi başlattı. Avrupa'da sanayinin gelişmesiyle, fabrikalar kurulmaya başladı. Sanayileşen ülkeler fabrikalarında işlemek üzere ham maddeye ihtiyaç duydular. Ürettikleri ürünleri satabilecekleri yeni pazar arayışına girdiler. Ham madde kaynağı ve pazar olarak geri kalmış Asya ve Afrika ülkelerini denetim altına almaya çalışmaları, aralarında bir rekabete neden oldu. Sömürge arayışı da denilen bu yarışta hâkimiyet altına alınan ülkelerdeki ham maddeler Avrupa'ya taşındı, fabrikalarda üretilen ürünler sömürge ülkelere satılmaya başladı.

İngiltere ve Fransa dünya üzerindeki en geniş sömürgelere sahip ülkelerdi. İngiltere sömürgelerinin genişliği nedeniyle “üzerinde güneş batmayan imparatorluk” olarak adlandırılıyordu. Ancak bu devletler XIX. yüzyıl sonlarına gelindiğinde o kadar rahat değildiler. XIX. yüzyılın sonlarına doğru siyasi birliklerini tamamlayan Almanya ve İtalya Avrupa'da güçlü devletler hâline geldiler. Özellikle Almanya'nın sanayisi çok gelişti. Almanya ihtiyaç duyduğu ham madde için sömürge arayışına başladı. Bu durum dünya üzerinde birçok sömürgeye sahip İngiltere'yi endişelendirdi. İki devlet arasında bu sebepten bir yarış ve mücadele başladı. Almanya 1870 yılında Fransa'nın Alsas-Loren bölgesini ele geçirdi. Fransa bu toprakları Almanya'dan geri almak istiyordu. Bu nedenle iki devlet arasında bir gerginlik vardı.

İngiltere Rusya'nın Balkanlardaki politikasını destekledi. Bu durum Rusya, İngiltere ve Fransa'yı birbirine yakınlaştırırken, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Almanya ile ittifak kurmasına yol açtı.

Avrupa ülkeleri arasındaki bu çıkar çatışmaları kendi aralarında gruplaşmalara sebep oldu. **Almanya, Avusturya - Macaristan İmparatorluğu ve İtalya anlaşarak Üçlü İttifak Devletleri (Üçlü Bağlaşma Devletleri)'ni oluşturdu.** Bu gruplaşmaya karşı İngiltere, Rusya, Fransa'da kendi aralarında anlaşarak **Üçlü İtilaf Devletleri (Üçlü Anlaşma Devletleri)'ni kurdular.** Zaman içinde bu gruplaşmalara başka devletler de katıldı. Devletlerarasındaki çıkar çatışmalarının meydana getirdiği çözülmemeyen sorunlar ve gruplaşmalar nedeniyle Avrupa XX. yüzyıl başlarında büyük bir siyasi gerilim içine girdi.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA TARAFLAR	
İTTİFAK DEVLETLERİ	İTİLAFA DEVLETLERİ
Almanya	İngiltere
Avusturya-Macaristan	Fransa
İtalya	Rusya

Savaş Öncesi Osmanlı Devleti'nin Durumu

XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin eski ekonomik ve siyasi gücü artık yoktu. İçeride azınlıkların ayaklanmaları ile uğraşıyor dışarıda ise Rusya, İngiltere ve Avusturya-Macaristan gibi devletlere karşı topraklarını korumaya çalışıyordu. Osmanlı Devleti Avrupa'daki gelişmeleri yakından takip edemediği için sanayisi gerilemiş atölyeler yavaş yavaş kapanıyordu. Sanayisi gelişen birçok Avrupa ülkesi fabrikalarında ürettikleri ve ucuza mal ettikleri ürünlerini Osmanlı topraklarında satıyorlardı. Ayrıca bu ürünler yapılan anlaşmalarla gümrük vergisi ödemeden sınırlarımızdan geçirildiğinden ucuza satılıyor ve yerli sanayimiz gittikçe zayıflıyor dışarıdan aldığımız borç miktarı artıyordu. Bu durum Osmanlı ekonomisini olumsuz etkiliyordu. Son olarak Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında arka arkaya yenilgiler almış, Doğu Trakya dışında Avrupa'daki bütün topraklarını kaybetmiş ve gücünü yitirmişti. Halk yorgun, devlet askeri ve ekonomik yönlerden güçsüz düşmüştü. Bir zamanlar üç kıtada geniş topraklara sahip Osmanlı Devleti aşağıdaki haritada gördüğünüz sınırlar içinde varlığını sürdürüyordu.

Savaşın Başlaması

28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan İmparatorluğu veliahdı Ferdinand (Ferdinant), devletin sınırları içinde yer alan Saraybosna'ya gelmişti. Burada bir Sırp'ın suikastı sonucu öldürüldü. Bu olay savaşın başlamasına bahane oldu. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu katillerin Sırbistan'a sığındığını ve orada korunduğunu ileri sürerek bu devlete savaş ilan etti. Zaten taraflar belirlenmişti. Birkaç hafta içinde İtilaf ve İttifak Devletleri birbirlerine savaş ilan ettiler. Böylece Birinci Dünya Savaşı başlamış oldu. Savaş zamanla diğer kıtalara da yayılarak bir dünya savaşına dönüştü.

Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girmesi

XIX. yy. başlarından itibaren Avrupa'nın büyük devletleri Osmanlı Devleti'ni "Hasta adam" olarak nitelendiriyorlar, parçalanması durumunda topraklarını paylaşmayı amaçlıyorlardı. Nitekim İngiltere, Mısır'ı ve Kıbrıs Adası'nı, Fransa, Cezayir ve Tunus'u, İtalya, Trablusgarp'ı ve On İki Adaları, Rusya ise Kafkasya'yı ele geçirmişti. Ayrıca Rusya, Osmanlı Devleti'nin elinde bulunan boğazları ele geçirerek sıcak denizler diye tabir edilen Ege ve Akdeniz'e ulaşmak istiyordu. Birinci Dünya Savaşı öncesi Osmanlı tahtında V. Mehmet Reşat padişah olmasına rağmen yönetime **İttihat ve Terakki Partisi** hâkimdi. Devlet adamlarının büyük bölümü savaşa girmeyi tehlikeli buluyorlardı. İtilaf Devletleri de Osmanlı Devleti'nin tarafsız kalmasını istiyordu. Osmanlı Devleti İtilaf devletlerine güvenemiyordu. Buna karşılık Almanya Osmanlı Devleti'nin kendi tarafında görmek istiyordu.

Almanya ile Osmanlı Devleti arasında iyi ilişkiler kurulmuştu. Almanya, Osmanlı Devleti'ni kendi yanında savaşa girmesini istiyordu. Böylece Osmanlı ordusundan istifade etmeyi düşünüyordu. Avrupa'nın en kalabalık ordularından birisi olan Türk ordusu modern silahlarla donatılarak Alman subayların sevk ve iradesine girecekti. Ayrıca Almanya Osmanlı Devleti'nin geniş topraklarında nüfuz sahibi olmak ve İngiltere'nin uzak doğu sömürgelerine giden yolları kapamak istiyordu.

Osmanlı Neden Almanya'nın Yanında Savaşa Girdi?

Osmanlı Devleti'nin yönetimini elinde tutan İttihat ve Terakki Partisi'nin ileri gelenlerinden Enver Paşa'nın etkisiyle Almanya ile Osmanlı Devleti arasında gizli bir anlaşma imzalandı. Enver Paşa Almanya'nın yanında savaşa girilirse Balkan Savaşlarında kaybedilen toprakların geri alınabileceğini, kapitülasyonların kaldırılabilceğini ve Kafkasya üzerinden Orta Asya'da- ki Türk dünyası ile birleşerek bir Türk birliğinin sağlanabileceğini düşünüyordu.

Bu anlaşmaya rağmen Osmanlı Devleti savaşa girmeyi geciktiriyor Almanya ise bir an önce Osmanlı'yı savaşa dâhil etmeye çalışıyordu. Akdeniz'de İngiliz donanmasından kaçan Goben ve Breslav adında iki Alman gemisi Osmanlı Devleti'ne sığındı.

Başta İngiltere ve Rusya olmak üzere İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin bu gemileri Boğazlara almakla tarafsızlığını yitirdiğini belirterek 24 saat içinde bu gemilerin Türk karasuları dışına çıkarılmasını istediler. Aksi durumda Osmanlı Devleti'ne savaş ilan edeceklerini ifade eden sert bir nota verdiler. Ancak Osmanlı Devleti bu gemileri karasuları dışına çıkarmadığı gibi satın aldığını ilan etti. Gemilere Yavuz ve Midilli adları verildi.

Bu gemilerin Alman komutanı Şouchon (Şöson) Osmanlı Devleti tarafından deniz kuvvetleri komutanı olarak görevlendirildi. Gemiler Karadeniz'e açılarak Rusya'nın limanlarını bombaladı. Bu olay üzerine Rusya, İngiltere ve Fransa, Osmanlı Devleti'ne savaş ilan ettiler. Osmanlı Devleti bir oldu bitti ile Almanya'nın yanında İttifak Devletleri safında savaşa dâhil oldu.

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşında Savaşığı Cepheleler

Galiçya, Makedonya ve Romanya Cepheleleri:

Osmanlı Devleti müttefiklerine yardım amacıyla asker gönderdiği bu cephelelerde Rusya, Fransa ve Romanya ile savaştı.

Kafkas (Doğu) Cephesi: Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılmasıyla birlikte Rus kuvvetleri Erzurum ve Sarıkamış yönünde işgallere başladılar. Enver Paşa komutasındaki Türk ordusu Ruslara karşı taarruza geçti. Kafkas Cephesi'nde Rusya'nın ilerlemesini durdurmak ve Osmanlı Devleti üzerindeki emellerine son vermek, Orta Asya Türkleri ile birleşerek Rusya'yı savaş dışı bırakmak amaçlanmıştı. Bu cephede saldırı kış şartlarının en ağır geçtiği kasım-aralık aylarında yapıldı. Osmanlı ordusunun büyük bölümü hastalık, açlık, salgın hastalıklar ve soğuk hava yüzünden hayatını kaybetti. Bu durumu değerlendiren Ruslar saldırıya geçerek Doğu Anadolu bölgesinde önemli toprakları ele geçirdi. Rus işgalinden sonra bölgede görevlendirilen **Mustafa Kemal Paşa, Muş ve Bitlis'i düşman işgalinden kurtardı.**

Kanal Cephesi: Stratejik

öneme sahip Süveyş Kanalı ve Mısır'ı geri almak böylece İngiltere'nin yardım aldığı Hindistan ile bağlantısını kesmek amacıyla İngiltere'ye karşı açıldı. İklim şartları, ulaşım imkânlarının yetersiz olması gibi sebeplerden Osmanlı ordusu yenildi ve geri çekilmek zorunda kaldı. Savaşı kazanan İngilizler Sina Yarımadasını ele geçirerek Suriye sınırına kadar ilerlediler.

Irak Cephesi: İngilizler tarafından açılan bir cephe. İngiltere Ortadoğu petrol bölgesini ele geçirmeyi ve müttefiki olan Rusya'ya Kafkaslar üzerinden yardım götürmeyi amaçlıyordu. Ayrıca bölge ele geçirilirse Osmanlı Devleti'nin İran'a girip Hindistan'daki İngiliz sömürgelerine ulaşması da engellenecekti. Osmanlı kuvvetleri bölgede geçici başarılar elde ettiler de İngilizlerin Musul'a kadar ilerlemesine engel olamadılar.

Suriye-Filistin Cephesi: Süveyş Kanalı'ndan kuzeye doğru ilerleyen İngilizleri durdurmak amacıyla Osmanlı Devleti tarafından açıldı. Kuzey yönünde ilerleyen İngiliz ordusu Filistin ve Suriye'nin büyük bölümünü ele geçirdi. Bu cephede **Mustafa Kemal Paşa, Alman general Limon Van Sanders komutasındaki Yıldırım ordularına bağlı 7. kolordu komutanı olarak görev yapıyordu.** Emrindeki kuvvetlerle Halep'in kuzeyinde bir savunma hattı kurarak İngilizleri durdurdu.

Hicaz ve Yemen Cephesi: Osmanlı Devleti bu cephede Mekke ve Medine gibi kutsal yerleri korumak amacıyla hem İngilizlerle hem de İngilizlerin bağımsızlık vaadiyle iş birliği yaptığı bazı Arap kabileleriyle savaşmak zorunda kaldı. Osmanlı kuvvetleri yeterli yardım ulaşmamasına rağmen savaş sonuna kadar Medine'yi korumayı başardı.

ÇANAKKALE CEPHESİ:

Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda savaştığı cephelerden biri de Çanakkale Cephesi'dir.

Çanakkale Cephesi Osmanlı ordusunun Birinci Dünya Savaşı'nda kesin zafer kazandığı tek cephedir. Çanakkale direnişi bir milletin dayanışmasının ve şahlanişının destanıdır. Ordumuzun kendinden daha güçlü ordulara karşı durarak tarihin akışını değiştirdiği savaştır.

Çanakkale Cephesi İtilaf Devletleri tarafından açıldı.

Çanakkale Cephesinin Açılma Nedenleri:

1-İtilaf Devletleri İstanbul ve boğazları alarak Osmanlı Devleti'ni savaş dışı bırakmak ve müttefikleri olan Rusya'nın ihtiyacı olan ekonomik ve askerî yardımı boğazlar üzerinden ulaştırmaktı.

2-Ayrıca İstanbul'un işgali ile Anadolu ve Rumeli arasındaki bağlantı kesilerek Osmanlı Devleti'nin zor durumda kalması sağlanacaktı.

Çanakkale Savaşları:

İtilaf Devletleri önce Çanakkale Boğazı'nı deniz yoluyla geçmeyi denediler. İngiliz ve Fransız savaş gemilerinden oluşan dönemin en güçlü donanması Çanakkale Boğazı'nın iki yanındaki savunma hatlarını aşağıdaki tabloda görül- düğü gibi top ateşine tuttu.

Yoğun topçu ateşinin ardından Boğaz'ı geçmeye çalışan İtilaf donanması beklemediği bir sürprizle karşılaştı. Yüzbaşı Hakkı Bey komutasındaki Nusrat Mayın Gemisi, gece boyunca boğaza büyük bir gizlilik içinde mayın döşemişti. 18 Mart 1915 sabahı, 16 İngiliz ve Fransız savaş gemisi boğaza girerek Türk tabyalarına ateş açtılar. Ortalık cehenneme döndü.

Toplarımızın pek çoğu kullanılamaz hâle geldi. Bu arada Nusrat Mayın Gemisi'nin boğaza döşediği mayınlara çarpan savaş gemileri tek tek boğazın derin sularına gömülmeye başladılar. İtilaf Devletleri'nin donanması ağır kayıplar verince geri çekilmek zorunda kaldılar.

Çanakkale'yi denizden geçemeyeceklerini anlayan Fransız ve İngilizler karadan saldırıya geçmeye karar ver- diler. Orduda İngiliz ve Fransızlardan başka

Avustralya, Yeni Zelanda (Anzaklar) Hindistan ve Cezayir'den getirilen askerler de bulunuyordu.

İlk çıkarma harekâtı 25 Nisan 1915 sabahı Fransız birlikleri tarafından gerçekleştirildi. Kanlı çarpışmalar gerçekleşti. İtilaf Devletleri askerleri Osmanlı ordusu askerleriyle kıyaslanmayacak kadar silah ve mühimmat bakımından üstün bulunuyordu. Buna rağmen büyük bir direniş gösteren Osmanlı ordusu düşmanı ilerlemesine izin vermedi. Silah ve teknoloji Osmanlı askerlerinin inanç ve azmine yenilmişti.

Bu savaşta Anafartalar Grubu Komutanı olarak görev yapan Mustafa Kemal Paşa birlikleriyle savaşın kazanılmasında önemli rol oynadı.

Çanakkale Savaşları Türk milletinin tarihine altın harflerle yazıldı. Bu zafer milletin kanıyla, canıyla, dayanışmasıyla kazandığı her anı kahramanlıklarla dolu bir destandı. Bu zaferin birçok önemli sonucu vardır.

Çanakkale Savaşı'nın Sonuçları:

1-Boğazı geçip İstanbul'u alamayan İtilaf devletleri Rusya'ya da yardım ulaştıramadı. Zor durumda kalan Rusya savaştan çekildi.

2-Bu zafer İtilaf devletlerine Osmanlı Devleti'nin zannettikleri gibi hasta adam olmadığını gösterdi.

3-Türk ordusunun Çanakkale Savaşları'nı kazanması Birinci Dünya Savaşı'nın uzamasına yol açtı.

4-Mustafa Kemal'in bu cephedeki başarıları askeri dehasını ortaya çıkardı ve Millî Mücadele'nin lideri olmasında etkili oldu.

5-Bu zaferden sonra Bulgaristan İttifak grubuna katıldı.

6-Bunun yanında eğitimli çok sayıda gencimiz bu savaşta şehit olduklarından bu durum gelecekte ülke kalkınmasında görev alacak kadroların azalmasına yol açmıştır.

Dünyaya Barış Hâkim Olsun

1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı, 1918 yılı sonlarına kadar devam etti. Devletler yorulmuş, ordular büyük kayıplar vermiş, insanlar ekonomik olarak sıkıntı içerisindeydi. 1917 yılında önce Rusya savaştan çekildi. Alman denizaltılarının Amerikan gemilerini batırması üzerine Amerika Birleşik Devletleri İtilaf Devletleri'nin safında savaşa girdi. Temmuz 1918'de Amerika Birleşik Devletleri ve İtilaf Devletlerinin askerlerinden oluşan kuvvetler Almanya'yı yenilgiye uğrattılar. **Savaş İttifak Devletleri'nin yenilgisiyle sonuçlandı ve bu devletler İtilaf Devletleri'yle görüşmeler yaparak ateşkes istediler.** Milyonlarca insan savaşta hayatını kaybetti, yaralandı, sakat kaldı. Savaş sonunda Avrupa'nın siyasi haritası değişti ve Avusturya - Macaristan imparatorluğu, Rus Çarlığı, Alman imparatorluğu ve Osmanlı Devleti sona erdi. Bu devletlerin topraklarında **Çekoslovakya, Macaristan, Avusturya, Polonya, Yugoslavya gibi yeni devletler** kuruldu. Devletlerin yönetim şekilleri de değişti. **Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'yle 30 Ekim 1918 tarihinde çok ağır şartlar içeren Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildi.**

Milletler Cemiyeti:

ABD Başkanı Woodrow Wilson savaşa girmeden önce kendi adı ile anılan bazı ilkeler hazırlayarak İtilaf Devletleri'ne bunları kabul etmeleri şartıyla yanlarında yer alacağını bildirmiştir. Rusya'nın savaştan çekilmesiyle zor durumda kalan İngiltere ve Fransa bu ilkeleri kabul etmişlerdir. Buna göre savaş sonunda yenen devletler, yenilen devletlerden toprak ve savaş tazminatı almayacaklar, silahlanma yarışına son verilecek, devletlerarası gizli anlaşmalar yapılmayacaktı. Ayrıca savaş sonrası çıkabilecek sorunların barışçıl yollarla çözülmesi için uluslararası bir cemiyet kurulacaktı. **Wilson ilkeleri doğrultusunda Birinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkeler arasında yaşanabilecek sorunlara barışçı çözümler bulmak, savaşları önlemek amacıyla Milletler Cemiyeti kuruldu. Günümüzdeki Birleşmiş Milletler'in temeli sayılan bu teşkilata Ülkemiz de 1932 yılında üye olmuştur.**

KÜRESEL SORUNLARA KÜRESEL ÇÖZÜMLER

KAVRAM BİLGİSİ

Küresel sorun: Dünyada geniş alanları etkileyen doğal afetler, bulaşıcı hastalıklar, savaş, açlık, yoksulluk gibi olayların neden olduğu sorunlar.

Kazanımlar:

2. ***Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.***
3. ***Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.***

Yedi milyara yaklaşan dünya nüfusu hızla artmaya devam ediyor. Hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak da tüketimin hızla artması bir yandan dünyanın doğal kaynaklarını bitirirken, diğer yandan da pek çok küresel soruna neden olmaktadır. Örneğin, toprak, su, hava hızla kirlenmekte, atmosferde biriken sera gazları küresel ısınma ve iklim değişikliklerine neden olmaktadır. İklimin değişim sürecinde şiddeti artan kuraklık, sel, fırtınalar, yayılan bulaşıcı hastalıklar ve çevre kirliliği dünyamızı tehdit etmektedir. Çin ve Hindistan'ın yer altı suları hızla tükenmektedir. Bu ülkeler yakın gelecekte Himalayalar'daki buzların erimesiyle dünya tahılının dörtte birini üreten tarlalarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklardır. Bu durum kıtlığa hatta savaşlara neden olabilir. Küresel ısınma yüzünden topraklarını kaybetme korkusu yaşayan Mali Cumhuriyeti, kaynakları bol olan Çin ve Japonya'dan tarla kiralamaya başladı. Yükselen tahıl fiyatları yoksul ülkeleri açlığın eşiğine doğru sürükleyiyor. Kendi kendini doyurabilmek günden güne önem kazanıyor. Görüldüğü gibi insanlığı ilgilendiren birçok sorun küresel nitelik kazanmıştır. Bu küresel sorunlar 2000 yılında Birleşmiş Milletler Zirvesi'nde konuşulmuştur. Binyıl Zirvesi olarak adlandırılan bu toplantı sonrasında yayımlanan bildirgede şu hedefler sıralanmıştır:

1. ***Aşırı yoksulluk ve açlığın ortadan kaldırılması,***
2. ***Tüm kız ve erkek çocukların ilköğrenimlerini eksiksiz tamamlamaları,***

3. Kadın-erkek eşitliğinin sağlanması ve kadınların konumunun güçlendirilmesi,

4. Çocuk ölümlerinin azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi,

5. AIDS, sıtma ve diğer bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi,

6. Çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması,

7. Ekonomik kalkınma için küresel iş birliğine gidilmesi.

Küresel sorunlarla ilgilenen uluslararası kuruluşlar ve amaçları

Küresel sorunların çözümü için küresel iş birliği şarttır. Bu amaçlar BİRLEŞMİŞ MİLLETLER ve ona bağlı teşkilatlar kurulmuştur:

 <p>Kuruluşun amacı; doğal afetler, iç savaşlar veya sınır çatışmaları gibi nedenlerle ani açlığa maruz kalan halk kitlelerine insani amaçlarla gıda yardımı sağlamaktır.</p> <p>Dünya Gıda Programı</p>	
 <p>Kuruluşun temel amacı; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların ve gençlerin gelişimine yardımcı olmaktır.</p> <p>Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı</p>	
 <p>Kuruluşun temel amacı; özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların ve gençlerin gelişimine yardımcı olmaktır.</p> <p>Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu</p>	

İNSANLIĞIN SORUMLULUĞU

KAVRAM BİLGİSİ

Ortak miras: İnsanların binlerce yıldır meydana getirdikleri, paylaştıkları ve birbirlerine aktardıkları maddi ve manevi değerler. Sanat, düşünce, edebiyat ve bilim eserleri.

Kazanım:

4. Düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır.

İnsan, doğuştan getirdiği yeteneklerini yüzyıllar boyunca geliştirmiştir. Yontma taştan yapılmış el baltasından, güneş sisteminde dolaşan uzay araçlarına kadar her şey insanın elinden çıkmıştır. İnsan, usta elleriyle aletler yapar, fikirler üretir, sanat ve edebiyat ürünleri ortaya koyar. Tarihî dokuları oluşturur, yaşadığı çevreyi ve çevresindeki doğal varlıkları da

<p>Birleşmiş Milletler (BM) insanlığa büyük acılar getiren savaşların ve barışı engelleyici tehditlerin tekrarını önlemek, uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla kurulmuştur.</p>	
	
<p>Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Kuruluşu</p> <p>Kuruluşun amacı; insanların beslenme düzeylerini yükseltmek, gıdaların ve tarım ürünlerinin üretimini artırmak ve insanların yaşam koşullarını iyileştirmektir.</p>	
<p>Birleşmiş Milletler Çevre Sorunları Programı</p> <p>Kuruluşun amacı; insanın yaşadığı çevreyi etkileyen tüm konularda uluslararası iş birliğini kolaylaştırmak, çevreyi korumak, hükümetlerin ilgisini bu konuya çekmek ve sorunların çözümünde maddi destek sağlamaktır.</p>	

koruyarak sonraki kuşaklara miras olarak bırakır. Bu miras insanlığın ortak mirasıdır. Tekerleğin icadından günümüzdeki uzay araçlarının yapımına kadar bu ürünlerin ortaya konulmasında sayısız insanın, toplumun birikimi, emeği vardır. Bu nedenle de miras insanlığın ortak varlığıdır. Korunan doğal varlıklar ve tarihî çevreler; zenginleştirilen düşünce, sanat, edebiyat ve bilim eserleri gelecek kuşaklara da ortak miras olarak bırakılacaktır. Ortak mirası önce insan, sonra devletler daha sonra da sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar korumalıdır. **Uluslararası bir kuruluş olan UNESCO (UNESKO) 1972 yılında Dünya Kültürel ve Doğal Miras Korunması Sözleşmesi'ni ilan etmiştir.** Türkiye, sözleşmeyi 1983 yılında onaylamış ve 1985 yılında İstanbul'un tarihî yarımada bölgesi Dünya Miras Listesi'ne alınmıştır. Bu listeye giren Göreme Millî Parkı ve Kapadokya Peri Bacaları ise önemli doğal varlıklarımız arasındadır.

Dünya Miras Listesinde yer alan ortak miras öğeleri uluslararası bir sözleşmeyle koruma altına alınmakta ve yaşatılmaktadır. Ülkemizde Dünya Miras Listesinde yer almayan birçok ortak miras öğesi de bulunmaktadır. Bunların da korunarak ortak miras öğesi olarak yaşatılması hem bireylerin hem devletin hem de insanlığın sorumluluğudur.

İnsanlığın Düşünce Mirası:

Geçmişten günümüze ortak mirasa pek çok düşünür katkıda bulunmuştur. Söyledikleri söz ve düşüncelerle bugün bile insanlığa yol gösteren pek çok düşünür olmuştur. Platon, Farabi, İbni Sina, Mevlana, Voltaire bu düşünürlerden sadece bir kaçıdır.

İnsanlığın Edebiyat Mirası:

Ortak mirasa katkıda bulunan birçok edebiyatçı insanlığın duygu ve düşüncelerini eserlerine yansıtmıştır. Örneğin, İspanyol yazar Cervantes (Servantes), edebiyatta roman türünün öncüsüdür ve ünlü eseri Don Kişot dünyada ilk roman örneği sayılır. Bu roman ile yaşadığı çağın özelliklerini, değerlerini, değişimleri gelecek kuşaklara aktarır. Dede Korkut Hikâyeleri gibi yazarı bilinmeyen edebî eserlerde verilen dersler ise geçmişten geleceğe bir köprü oluşturur.

İnsanlığın Sanat Mirası:

Dünya ortak mirasına güzel sanatlar alanında katkıda bulunan sanatçıların eserlerini de unutmamak gerekir. Sanat, insanın özgürce karar vermesinde, becerilerini ortaya koymasında, insanlar arasında güzel duyguların oluşmasında ve insanları birbirine yaklaştırmada önemli rol oynar. Bir konseri dinleyenlerin aynı ritimle coşup eğlenmeleri buna güzel bir örnektir. Osman Hamdi Bey'in İstanbul Hanımefendisi tablosu, Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa tablosu gibi sanat eserleri insanlarda hayranlık uyandırmaktadır.

Sanat, toplumların gelişmişliğinin de bir göstergesidir. Türk toplumunun gelişmesi için güzel sanatlara önem veren Atatürk, çağdaş Türk sanatının oluşması için çalışmalar yapmıştır. Birçok kişinin emeğinin geçtiği, zenginleşmesi için çaba gösterdiği, geçmişten günümüze ulaşan ortak miras öğelerini korumak için birey olarak neler yapabiliriz?

Ortak Mirası Koruma Yolları:

Kütüphaneler: Bilim, düşünce ve edebiyat ürünlerinin korunduğu ve bunlardan insanların yararlanmasının sağlandığı yerlerdir.

Müzeler: Sanat ürünlerinin, buluntuların korunduğu, sergilendiği ve bunların insanların ziyaretine sunulduğu yerlerdir.

Yasal Düzenlemeler: Ulusal ve uluslararası düzeydeki resmî kuruluşlar yoluyla yapılan yasal düzenlemelerle doğal, tarihî ve kültürel varlıklar korunmaya çalışılmaktadır.

Yeni Teknolojiler: Binlerce kitapta toplanan ve korunması için geniş mekânlar gerektiren yazılı ve görsel ürünler günümüz teknolojisi sayesinde kolayca depolanmakta, korunmaktadır.

Uluslararası Kuruluşlar: Ortak miras ürünlerinin korunması, gelecek kuşaklara aktarılması, bu konuda insanların bilinçlendirilmesi faaliyetlerini yürüten örgütlerdir.

Eğitim: İnsanlığın ortak mirası olan doğal ve kültürel varlıklar ile tarihî çevrelerin ve eserlerin korunması konusunda “duyarlılık” oluşturulmasında eğitim öncelikli koşuldur.

TÜRKİYE BU SETİ SEVİYOR!

1.000.000 SATIŞ!

**HER SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENİN KÜTÜPHANESİNDE
OLMASI GEREKEN; SOSYAL BİLGİLER DERSİNİ SEVDİREN,
ÖĞRENCİLERİN ELİNDEN DÜŞÜREMEDİĞİ EĞLENCELİ TARİH
SETİ (12 KİTAP)**

Sipariş için:

http://www.kitapyurdu.com/index.php?route=product/search&filter_name=metin%20C3%B6zdamarlar